UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204452
UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T83.1/K19B Accession No. T/1313

Author [illegible]

Title [illegible]

This book should be returned on or before the date last marked below.

బాల
గద్యకావ్యకథలు.

శ్రీ మరుత్తరాట్చరిత్రాది నాటకకర్తయు,
దశకుమారచరిత్రానువాదకర్తయు,
శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకార్యస్థాన ప్రధానపండితుఁడును

అగు

శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిచే

రచింపఁబడెను.

ప్రథమముద్రణము.

పిఠాపురము

శ్రీ విద్వజ్జన మనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల.

1931.

కాపీరైటు.

ఓమ్.

సుప్రసిద్ధుఁడగు బాణమహాకవి యేడవశతాబ్దమున సంస్కృతభాషలో రచించిన గద్యకావ్యములు రెండు. హర్షచరిత్రియు, కాదంబరియును. అవి యలంకారాలంకృతములు. అందను శ్లేషభూయిష్ఠములు. అలంకారాపేక్ష లేకయే అందలి కథారస మెంతయో మనోహరముగా నున్నది గాని శ్లేషాతివర్ణనాది ప్రతిబంధమునఁ గథారసాస్వాదము పండితులకే దుర్లభము. అందు హర్షచరిత్ర చరిత్రాత్మకము అందు కవిచరిత్రయు, ప్రభుచరిత్రయుఁ గూడఁ గలవు. సహోదరుల పరస్పర స్నేహము కథాసర్వస్వము. పితృభక్తి పుత్రవాత్సల్యములు ప్రధానములు. కాదంబరిలోని కథ కల్పితము స్నేహమయము. మిత్రుల సుఖదుఃఖసమత్వము సుస్పష్టము. బాణుఁ డిది సగము రచించి కాలధర్మము నొందఁగా ఆతనిపుత్రుఁడు పూరించెను. రెండిటియందును భూతదయయు పరమార్థబుద్ధియు సాంఘిక సామరస్యమును ప్రతిపాద్యాంశములు.

అట్టి బాణగద్యకావ్యకథలు భాషాపరిచయ మత్యల్పముగా నున్న వారికిఁ గూడ సుబోధమగునట్లు రచించితిని. రచించునపుడు మితిమీఱినవర్ణనలును, నేఁటి నాగరకతననుసరించి బాలికాబాలకబృందము పఠింపఁదగనిభాగములును పరిహరించితిని. బాణగద్యకావ్యకథలు అని పేరుపెట్టి కాదంబరి మొదటిభాగముగాను, హర్షచరిత్ర రెండవభాగముగాను ఏర్పఱిచితిని.

ఇట్లు

పీఠికాపురము.
ప్రమోద రథసప్తమి.

విధేయుఁడు,
శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రి.

కాదంబరి.

శ్రీభరతవర్షమున వేత్రవతీనదీతీరమందు విదిశయను నగరము కలదు. అందు శూద్రకుఁడనురాజు నివసించుచుండెను. ఆతఁడు చక్రవర్తిలక్షణములుగలవాఁడు. సమస్తరాజులను పరాక్రమమున వశపఱచుకొని సామంతులనుగాఁజేసి వారివలనఁ బన్నును గానుకలను బుచ్చుకొని ప్రజలసౌఖ్యముకొఱకు పరిపాలించుచుండువాఁడు. సకలగుణసంపన్నుఁడు. ఆత దనతో సమానకులసంజపుత్రులనేకులు సహా[illegible] గలరు. వారితోఁ గలసిమెలసి తిరుగుచుండెడివాఁడు. ఒక్కప్పుడు శాస్త్రప్రసంగము. వేఱొక్కతఱిఁ గావ్యరచన. మఱొక్కవేళ నితిహాసపురాణాదిశ్రవణము. ఒకసమయమున వీణాగానము. మఱొకకాలమునఁ జిత్రలేఖనము. ఒకనాఁడు వేఁట. మఱొకదినమునఁ బెద్దలశుశ్రూష. ఇట్లు సత్కాలక్షేపముతో మిత్రులఁ గలసి దివారాత్రములు గడపుచుండెను.

యౌవనము వచ్చినది. రూపము మన్మథునిమించినరూపము. ఆతనికి స్త్రీసుఖమందుమాత్రము అపేక్ష కలుగలేదు. మంత్రులు, మిత్రులు, బంధువులు, ఆప్తులును సంతతి పడసి వంశము నిలఁబెట్టవలయును అని బహువిధములఁ బ్రార్థించిన

ను వినఁడయ్యె. క్రమముగా స్త్రీసుఖమున నతనికి ద్వేషము కలిగినది. ఎప్పుడును మిత్రులతోఁ గలసి వినోదముగాఁ గాలము గడపుచుండుటయే యాతని కిష్టము.

అంతఁ నొకనాఁ డాస్థానమంటపమున నుండఁగా ద్వారపాలకుఁ డొకతె వచ్చి "దేవా! దక్షిణాపథమునుండి యొక చండాలకన్యక యొకచిలుకను బంజరములో నుంచి తెచ్చి ద్వారమున నున్నది. 'సకలరత్నములకును ప్రభువే పాత్రుఁడు. ఈపక్షిరత్నము సకలభువనరత్నము. ఇది దేవరకు సమర్పింప దేవరపాదమూలమునకు వచ్చితిని. దేవరదర్శన మపేక్షించుచున్నాను.' అని మనవిచేయుచున్నది. తర్వాత దేవరచిత్తము" అనెను.

ఆమాటలు విని రాజు కుతూహలము నొంది సమీపముననున్నరాజుల మొగములు చూచి 'తప్పేమున్నది?' రమ్మనుమని ఆజ్ఞ యిచ్చెను. అంతఁ బ్రతీహారి చండాలకన్యకను ఆస్థానమంటపమునకుఁ దీసికొనివచ్చెను.

చండాలకన్యక వచ్చి రాజసహస్రమధ్యమున నున్న రాజును జూచి దూరమునుండియే రాజుదృష్టి తనవైపున కాకర్షించుటకై తనచేత నున్న వెదురుబెత్తముతో నేలపైఁ గొట్టెను. ఆధ్వని విని రాజు చండాలకన్యక వైపునకుఁ జూచెను. చండాలకన్యకకు ముందట నొకపురుషుఁ డుండెను. ఆతఁడును చండాలుఁడే కాని సౌమ్యుఁడు. తెల్లనివస్త్రములు

ధరించి యార్యవేషముతో నుండెను. ఆతనికి దల కొంచెము నరసినది. పెద్దవయస్సే కాని చిరకాలము వ్యాయామము చేసినవాఁడు గాన శరీరసంధులు శిథిలములు గాలేదు. దేహము దృఢముగా నుండెను.

ఆమెవెనుక నొకచండాలబాలుఁడు గలఁడు. ఆతని చేతిలో నొకబంగారపు బొజర మున్నది. దానిలో నొక చిలుక యున్నది. చండాలకన్యక నల్లనికంచుకివలె మడుములు గప్పునట్లు తొడిగికొన్నది. మనోహరరూపముతో నవయౌవనముతో జగన్మోహిని యై సర్వజనహృదయముల నాకర్షించుచుండెను. ఆచండాలకన్యకతోఁ బ్రతీహారి "దూరముగా నుండియే చూడుము" అని చెప్పుచుండెను.

రాజు తెప్పరిల్లి యాచండాలకన్యకను జూచి యామె రూపరేఖావిలాసముల కాశ్చర్యము నొంది "ఓహో! బ్రహ్మ యనర్హస్థలమున నిట్టిరూపసంపద గలిగించినాఁడే. అయ్యో! అస్పృశ్యులజాతిలో నిట్టికన్యకను సృజించినాఁడేమి. అస్పృశ్యురాలు గాన నీమెను స్పృశించునపుడు చేతి నెట్లు తాకఁగలఁడు? బ్రహ్మ చేతితో ముట్టుకొనకుండఁగనే సృజించినాఁడు గాఁబోలు. కావుననే యీమె కింతకాంతి గలిగినది. ఆబ్రహ్మ మోటుచేతులు తగిలినయెడల నీమె కింతకాంతి యెట్లుండును? ఏమైన నేమి బ్రహ్మ అపాత్రపుఁబని చేసినాఁడు." అనియనుకొనుచుండెను.

అట్లాలోచించుచున్న రాజునకుఁ జండాలకన్యక నమ

స్కారము చేసి రత్నవేదికపైని కూర్చుండ నామెతో వచ్చిన పురుషుఁడు పంజరములో నున్న చిలుకను జూపుచు “దేవ! ఈ శుకముపేరు వైశంపాయనుఁడు. శాస్త్రములును, రాజనీతులును పురాణేతిహాసాదులును వీనికిఁ దెలియనివి లేవు. వీనికి స్వయముగాఁ గావ్యనాటకాఖ్యాయికాదులు రచించు నైపుణ్యముగలదు. ప్రణయకలహము నొందినదంపతుల మరలఁ గలుపుటలో నతిచాతుర్య మున్నది. స్త్రీపురుషలక్షణములు దెలుపుసాముద్రికవిద్య హస్తగతము. గజతురగాదిలక్షణజ్ఞాన మెంతయూ గలదు. ఇదియు నదియు ననవేల? సకలవిద్యలలోను పారఁగతమైనబుద్ధివిశేషము గలదు కావుననే యిది సకలభువనరత్నము. ఇట్టిరత్నములకుఁ బ్రభువులే పాత్రులని మాదు సమర్పింప మారాజకన్య దీనిని దేవపాదసన్నిధికిఁ దీసికొని వచ్చినది. దీనిని దేవర స్వీకరింపవలయును” అని చెప్పి శుకపంజరము రాజుమ్రోల నుంచి కొంచెము దూరముగా దొలఁగెను.

అంతఁ జిలుక రాజాభిముఖమయి కుడిపాద మెత్తి సుస్పష్ట మధురమచ్చారణతో రాజు నుద్దేశించి “జయ జయ” అని యీపద్యము చదివెను.

“రాజ! నీ రిపుస్త్రీలయురఃప్రదేశ
మ్మశ్రుజలపాతమున స్నాన మాచరించి

హృదయశోకాగ్ని దరి నుండి యొక్కహార (1)
మైన విడనాడె వశిత మది పూనినట్లు."

రా జాశ్చర్య మొంది సంతోషముతోఁ బ్రక్క నున్న కుమారపాలితుఁ డను ప్రధానుని తో నిట్లనియె "వింటివా! ఆశుక మెంతస్పష్టముగా పద్యము నుచ్చరించినదో ఎంత గంభీరముగాఁ జదివినదో ఎంతభావముతోఁ బలికినదో అంత స్పష్టముగా నుచ్చరించుటయే మొదటియాశ్చర్యము. రెండవది సంస్కారవంతుఁ డగుమనుష్యునివలె సందర్భానుసారముగాఁ దాను వచింపఁ దలఁచిన విషయమును బుద్ధి పరివర్తించుట. తర్వాత సంప్రదాయానుసారముగాఁ గుడికాలెత్తి జయశబ్ద ముచ్చరించి పద్యము పఠించుట సాధారణముగాఁ బశువులును, పక్షులును ఆహారనిద్రాభయాదులందే ప్రవృత్తి గలవి యగును ఇదేమి మహాచిత్రముగా నున్నది."

మంత్రి చిఱునవ్వు నవ్వి "రాజా! ఇం దాశ్చర్య మేమున్నది? శుకశారికాదిపక్షులు విన్నమాటలు తిరిగి యట్లే యుచ్చరించు నని మీ రెఱుఁగరా? అందులో జన్మాంతర సంస్కారమువలనను బుద్ధిప్రయత్నమువలనను నధిక సంస్కారము దీనికిఁ గల్గినది కాని యంతవింత యేమున్నది. అదికాక మును చిలుకలకు మనుష్యులవలెనే [illegible]

(1) హారము ముత్యాలపగడు (2) ఆహారము. చూ. [illegible]
2-74. విన్నం జంపి మహోత్సాహముగ పండింపచు నున్నాడు. వ్యవహారమునను గలదు.

మాటలాడెడిశక్తి యుండెడిది. అగ్నిశాపమున స్పష్టముగా నుచ్చరించుశక్తి పోయె నని పౌరాణికులు చెప్పుదురు." అని చెప్పుచుండ రెండుజాములయిన దని తెలుపుచు పటహనాదము ను దానివెంట శంఖధ్వనియు వినంబడినవి. రాజది విని స్నాన సమయ మగుచున్నదని రాజవర్గమునకు సెల విచ్చి యాస్థాన మంటపమునుండి లేచి "విశ్రమింపు" మని చండాలకన్యక తో స్పష్టముగాఁ జెప్పి "వైశంపాయనుని లోపలికిఁ దీసి కొని పోయి స్నానభోజనాదులు చేయింపు" మని (1)యడప కత్తె నాజ్ఞాపించి కొలఁదిపరివారముతో లోపలికి వెడలెను.

అంతఁ దచ్చాటి నలంకారము లన్నియుఁ దీసివైచి వ్యాయామము చేయుచోటికి కరిగి వ్యాయామసాధనములతో సహవాసులును సమానవయస్కులు నగు రాజకుమారులతోఁ గలసి చెమటపట్టునంతవఱకు వ్యాయామము చేసి స్నానభూమి కరిగెను. రాజు స్నానానంతరము పాముకుబుసమువంటి తెల్లని సన్నబట్టలు కట్టుకొని యొక తెల్లబట్టతోఁ దలకుఁ బిడి పెట్టుకొని మంత్రపూత మగుజలాంజలితోఁ బితృతర్పణము గావించి, సూర్యుని నమస్కరించి శివారాధనము చేసి సహపంక్తికి దగినరాజపుత్రులతో షడ్రసోపేత మగుభోజనము గావించి యాస్థానమండపమున కుండెను. ప్రతీహారిని బిలిచి

---

(1) అడపకత్తె — తాంబూలకరండవాహిని, తాంబూలపుఁదిత్తిగాని పెట్టెగాని పట్టుకొనునది).

“యంతఃపురమునుండి వైశంపాయనుని దీసికొని ర”మ్మనియాజ్ఞాపింప నామె వెడలి క్షణమాత్రములోనే వైశంపాయనుఁడున్న పంజరము చేతఁ బట్టుకొని వచ్చెను.

రాజు వైశంపాయనుని బలుకరించి “వైశంపాయనా! ఆహారపదార్థము కొంచెమైనను బుచ్చుకొంటివా?” అని యడుగఁగా “పుచ్చుకొనక కేమి. మత్తకోకిలనేత్రమువలె రక్తవర్ణమైన జంబూఫలరసము కావలసినంత మనస్సునిండ దృప్తిగాఁ ద్రాగితిని. దానిమ్మగింజ లెన్నియో ఖండించి తింటిని. నానవైచిన ప్రాఁతయుసిరికాయ లెన్నో తింటిని. అవి ద్రాక్షపండ్లవలె నున్నవి. దేవివర్యము స్వహస్తములతోఁ దెచ్చిపెట్టిన దంతయు నమృతతుల్యముగా నుండె” నని చెప్పుచున్న వైశంపాయనుని మాట కడ్డమువచ్చి రాజిట్లనియెను. “అదంతయు నట్లుండనిమ్ము. నాకుఁ గలకుతూహలము దీర్పుము. నీ వేదేశమునఁ బుట్టితివి? నీకు నామకరణ మెవరు చేసిరి? నీతల్లి యెవరు? నీతండ్రి యెవరు? నీకు వేదము లెట్లు వచ్చినవి? నీకు శాస్త్రపరిచయ మెట్లు గలిగినది? కళలన్నియు నెట్లు నేర్చితివి? పూర్వజన్మజ్ఞాన మున్నదా? లేదా, వరమహిమయా? పక్షిరూపము దాల్చి ప్రచ్ఛన్నుఁడవై యుంటివా? అట్లైన నీ పూర్వనివాస మెక్కడ? నిజముగా నీ వెవరవు? పంజరబంధ మెట్లు సంభవించినది? చండాలకన్యక చేతిలో నెట్లు చిక్కితివి? ఇక్కడకు వచ్చుటకుఁ గారణ మేమి?

అని యడుగ వైశంపాయనుఁడు క్షణమాత్ర మేదియో ధ్యా
నముచేసి " దేవ ! నాకథ పెద్దది. వినఁ గుతూహలమున్నచో
వినుము. మనవిసేసెదను " అని యిట్లు చెప్పఁ దొడఁగెను.

వింధ్యారణ్యము మీరు వినియున్న దేగదా! అందున్న
యగస్త్యాశ్రమమునకు సమీపమునఁ బంప యను పద్మసరస్సు
గలదు. దానిపశ్చిమతీరమున గొప్పశాల్మలీవృక్ష మొకటి క
లదు. అది యాకసము నంటుచు వింధ్యమంతయు వ్యాపించి
యుండెను. దానితొఱ్ఱలలో, కొమ్మలలో, చిగురుజొంపముల
లో, కొమ్మమొదళ్ళలో, ఎండినపుల్లలలో ననేకసహస్రపక్షి
కులములు నివసించుచుండెను. అది యెవ్వరికి నెక్క శక్యము
గానిది గానఁ బక్షులన్నియు నెంతయో నమ్మకతో నిర్భయ
ముగాఁ దమతమగూళ్లలోఁ గాపురముచేయుచుండెను. వాని
లోఁ జిలుకలు గుంపులుగుంపులుగాఁ గూడుకొని యాహారము
దెచ్చికొనఁబోయి, మరలఁ దిరిగివచ్చి గూళ్లలో నున్నపిల్లలకు
ముక్కులతోఁ దెచ్చినఫలరసములును గింజలును బెట్టి యధిక
మగునపత్యప్రేమముతోఁ బిల్లలను రొమ్ములక్రిందఁ బెట్టుకొని
రాత్రులు గడుపుచుండెడివి. వానిలో నొకముదుసలిచిలుకకు
దైవవశమున నేను కొడుకనై పుట్టితిని. నేను పుట్టఁగానే నా
తల్లి ప్రసవవేదనచే లోకాంతరగతురా లయ్యెను. భార్యావి
యోగదుఃఖితుఁడయ్యును నాతండ్రి పుత్రప్రేమచేత నన్నుఁ
బోషించుటయే ప్రధానకార్యమని యెంచి యాదుఃఖ మణఁ

చుకొని నన్నుఁ బోషించుచుండెను. అతఁడు భార్యావియోగ దుఃఖముచేతఁ గొంత కృంగిపోయినాఁడు. వార్ధకముచేత రె క్కలెగురుటకుపయోగింపవయ్యె. ముక్కుకొనయుఁ బాటవ ము తగ్గిపోయినది. చంచుపుటముతో నితరపక్షులగూళ్లనుండి పడిపోవునవరియెన్నులనుండి యెన్నెన్నో బియ్యపుగింజలు దీసి కొనియు, చిలుకలు తిన్నపుడు క్రిందఁ బడిపోయినపండ్లముక్క లు పట్టుకొనియు, దూరముగాఁబోవుట కోపికలేక యున్నను త్రిమ్మి తెచ్చి నా కాహారముగాఁ బెట్టుచుండెడిది. పాపము! నేను తినఁగామిగిలినది తాను తిని బ్రతుకుచుండెను.

ఒకనాఁడు ప్రభాతమున చిలుకలన్నియు మేఁతకుఁ బోయినవి. పక్షిపిల్లలు గూళ్లలోఁ బరుండియుండుటచే వృక్ష ము నిశ్శబ్దముగా శూన్యమగుదానివలె నుండెను. నాతండ్రి యు నేనును అందే యుంటిమి. నాతెక్కలకు బల మప్పటికి రాలేదు. అంతలో ఆకస్మికముగాఁ బెద్దకోలాహలధ్వని వినఁ బడినది. భయపడి పాఱిపోవుచున్నగజములఘీంకారములు, గజపోతములచీత్కారములు, గుహాలలో నిద్రనుండి మేల్కను వసించినసింహములగర్జితములు, ఇటునటు బరుగిడువనవరాహ ములఘుర్ఘురధ్వనులు, చెవరి పై కెగిరిపోవుపక్షులతెక్కలటప టపకమనుచప్పుడులు, వనమంతయు మహాకోలాహలముగాఁ జేసినవి. అప్రతిధ్వని యంతకును నిస్వనము విసియున్నదాన్ని ను గాను గాని భయముచే వడవడవణఁకుచుఁ దండ్రి తెక్కల

నడుము నున్నచో భయము లేదనుకొని వార్ధకమున శిధిలములగు తెఱ్ఱలలో దాఁగితిని. శబరులు వనజంతువుల నన్నిటిని వేఁటాడి యరణ్య మంతయు నల్లకల్లోలము గావించిరి. కొంతసేపయినతర్వాత వా రావేఁట చాలించిరి. పెద్దవర్షము కురిసి వెలిసినట్లు ఆకోలాహల మణఁగినది. నాకు భయము కొంచెము తగ్గినది. క్రింద నెట్లున్నదో చూడవలయునని వేడుకగలిగి తండ్రి తెఱ్ఱలలో నుండియే కొంచె మీవలకు వచ్చి మెడ యెత్తి చూచుచుంటిని.

అప్పుడు మే మున్నచెట్టు తట్టునకు వచ్చుచున్న శబరసైన్యము చూచితిని. కొఱవిదయ్యములవలె భయంకరాకారులయినవారినడుమ సేనాధిపతి యుండెను. వాఁడు యముని యపరావతారమే. శబరసేనాపతి యలయిక తీర్చుకొనుటకై మే మున్నచెట్టుమొదట విశ్రమింప వచ్చి కొంచెముసేపుండి వేఁటకై దక్కునకుఁ బోయెను. వారిలో వృద్ధశబరుఁ డొకఁడు ఆవృక్షమూలముననే కూర్చుండి యుండెను. శబరసేనాపతి వెడలిపోయినతర్వాత నావృక్షము పైకిఁ జూచెను. దానితోనే మా ప్రాణములు తెగిరిపోయినవి. వాఁడు దయాశూన్యుఁడు. వానికి దుష్కర మేమున్నది. అంతయెత్తుచెట్టును అవలీలగా మెట్లమీఁదనుండి మేడ యెక్కినట్లు ఎక్కి చిన్నచిన్న చిలుక పిల్లలను పండ్లు రాలఁగొట్టినట్లు తొఱ్ఱలనుండియు, గొమ్మలనుండియు, కొమ్మలమొవళ్లనుండియు తీసి క్రిందఁ బడవైచెను.

కొని తిమెడ నులిపి చంపి పడవైచెను. నాతండ్రి యాతనిఁ జూచి యనివార్య మగు నుపద్రవము ననుభవించినవారల కు మహాభయము నొంది గజగజవణఁకుచుఁ జేయునది లేక మరణభయ మొందుచు నాయందున్న ప్రేమచేత నన్ను రక్షిం చుటకు మార్గ మే మని యాలోచించి సాధనాంతర మేదియు లేక తనరెక్కలక్రింద నన్నుఁ బెట్టుకొని యుండెను ఆకిరాతుఁ డు క్రమముగా మే మున్నచోటికి వచ్చి నాతండ్రిమీఁదికి వా ము పడఁగవలెఁ దన యెడమచేయి చాఁప నాతండ్రి చేఁతనగు నంతవఱకు వానిచేతిపై ముక్కుతోఁ బొడిచెను. కాని యది వానికి లెక్కయా? నాతండ్రి మొర్రో మొర్రోయనట్లు కూ యుచుండ నాకిరాతుఁడు మెడనులిపి చంపి క్రిందఁబడవైచెను. నాశరీరము చిన్నదగుటచేతను, అందును భయమున ముడిఁచి కొనియుండుటచేతను, ఇంతకును నాకాయుస్సు కొంచెము మి గిలియుండుటచేతను ఆతఁడు నన్నుఁ జూడనే లేదు. నేను నా తండ్రికాళ్లనడుమఁ జిక్కుకొని వానిదేహముతోఁ పాటు క్రిందఁ బడితిని.

నే నాదెబ్బతోఁ జావవలసినదే కాని, గాలిచేత నొక చోటఁ బ్రోగుపడ్డ యెండాకులగుంపుపైని పడితిని. నాశరీర మున కేమియు దెబ్బ తగుల లేదు. శబరుఁడు చెట్టునుండి దిగి వచ్చుటకుముందే నారంగు ఆయాకులరంగుతో సమాన ముగానే యుండుటచేత, ఇతరులకు గుర్తుపట్టఁ వీలులేకుండఁగా

బడుచు లేచుచు జన్మపరాజయము మరణభయమునను నత్తి ట్లో మృత్యుముఖమునుండి తప్పించుకొనుటకు నక్కడ నున్న తమాలవృక్షమూలమునను జేరితిని.

నా ప్రాణములు రక్షించుకొనునాసచే నన్నుఁ బెంచి పోషించిన తండ్రిని మరణకాలమున దగ్గఱనుండక విడిచిపెట్టి కృతఘ్నుఁడనయి దూరముగఁ బోయితిని. అంతలో నాక్రూరుఁడు చెట్టు దిగి, క్రిందఁబడవైచిన పక్షులను నేఱికొని శబరసేనాపతి పోయినదిక్కునకే పోయెను. నాకు మరణభయము తప్పిన దనుకొంటిని. పితృమరణమునఁ గలిగినదుఃఖ మధికమయ్యెను. ఆశోకమున హృదయము శుష్కించినది. అంతయెత్తునుండి పడుటవలనఁ గలిగినబాధ అప్పుడు తెలిసినది. దప్పిక యధికమయి నోరెండిపోయెను. వేఁటకాండ్రకలకలధ్వని వినుపించుట మానినది. వారు దూరముగాఁ బోయిరని నిశ్చయించుకొని మెడ నించుక పై కెత్తి భయచంచలములగు దృష్టితో నలుదిక్కులు చూచి గడ్డిపోఁచ కదలినను ఆక్రూరుఁడు వచ్చునేమో యని బెదరుచుఁ బయికి వచ్చి అక్కడనుండి నీరు దొరకుచోటికిఁ బోవ యత్నించితిని. ఎగురుటకు రెక్కలు రాలేదు. కాలు నిలిపి నడవ లేను. బోరగిలఁ బడుచు లేచుచు, అష్టముగాఁ బడిపోయినప్పుడు ఒకరెక్కతో నానుకొనుచు నేలపయి నీడ్చుకొనుచుఁ బోవుటచేత నొడలికి శ్రమ మధికముగా నున్నందున ముఖము పయి కెత్తి నిట్టూర్పు

విడుచుచుఁ గొంకుచుఁ బోవుచున్న నా కష్టావస్థ భరింప శక్యముగాకుండెను. ఎంతకష్టములలో నున్నను ప్రాణులకు జీవితాపేక్ష విడువఁజాలదుగదా. ప్రాణమన్న నంత తీపి. అంతకంటెఁ బ్రియమైనది లేదు.

నన్నుఁ బ్రసవించి నాతల్లి మృతురాలయినప్పటినుండియుఁ బలుపాట్లు పడి వార్ధకదశలో నన్నుఁ బెంచినందులకైన విశ్వాసము దలపక కృతఘ్నుఁడ నయితిని. ఆతనివెంట మృతి నొందక బ్రతికియుంటిని. జీవితాశ ఎట్టివానినయినను జయించును. ఇట్టియవస్థలో నీరు ద్రాగి ప్రాణముల నిలఁబెట్టుకొనవలయు నని తోఁచినది. ఆ జలమైనను దుర్లభమే. సరస్సు కొంచెము దూరముగా నున్నది. అప్పుడు పద్మపరిమళము గొట్టెను. సారసపక్షుల కలధ్వని వినిపించెను. మహాకష్టదినము సంప్రాప్త మయినది. సూర్యుఁ డాకాశమధ్యమునకు వచ్చినాఁడు. ఎండ తీవ్రముగాఁ గాయుచున్నది. నోరెండిపోవుచున్నది. "కటకటా! దిక్కు లేదే. కన్నులు చీఁకట్లు గ్రమ్ముచున్నవి. నా కిప్పుడు ఇక్కడఁ జావు వ్రాసిపెట్టినాఁడు కాఁబోలు విధి. ఏమి చేయుదు" అని ఆలోచించుచుండఁగా ఆ సమీపాశ్రమమున నుండు మునికుమారుఁ డొకఁడు కొందఱు మునిపుత్రులతో స్నానార్థము సరస్సునకుఁ బోవుచుండెను. ఆతఁడు జాబాలికుమారుఁడు. హారీతుఁ డని యతనిపేరు.

సజ్జనచిత్తములు అకారణమిత్రములు, దయార్ద్రములు

లుండఁగా. అతఁడు స్నానమునకుఁ బోవుచున్నవాఁడు నన్నుఁ జూచి జాలి పడి దగ్గఱనున్న ఋషికుమారునితో నిట్లనియెను. "పాపము! ఈ చిలుకపిల్లను జూచితివా? దీని కింకను ఱెక్కలు రాలేదు. ఎగురలేదు. చెట్టుపైనుండి జాఱిపడియుండును. లేదా యేదేని గ్రద్దనోటనుండి జాఱిపడియుండును. కొన ప్రాణముతో నున్నది. కన్నులు మూసికొని మాటిమాటికి నిట్టూర్పు విడుచుచున్నది. కొరగిలఁబడుచున్నది. ఱెక్క విప్పఁజాలకున్నది మెడ నిలఁబెట్టలేకున్నది. పాపము దీని ప్రాణములు పోకుండఁగనే దీనిని బట్టుకొని వచ్చి నీళ్ళదగ్గఱ దింపు" అని చెప్పి నీటిదరికి నన్నుఁ జేర్పించెను. అంత ఆమునికుమారుఁడు దనకమండలువు లొకచోట నుంచి నన్ను స్వయముగాఁ బట్టుకొన నేను నోరు తెఱచితిని. ఆదయాళువు ప్రేలిఁ నీటిబొట్లు నానోట వైచెను. నే నానీటి బిందువులు త్రాగి కొంచెము సేదదేరుట చూచి తీరమున ములఁకనమ్మిట్ట తామరయాకుపైని నన్నుంచి స్నానము చేసి మరలి వెళ్లునపుడు నన్నుఁ జేతఁ బట్టుకొని తపోవనమునకుఁ బోయెను.

అచట రక్తాశోకవృక్షముక్రింద నన్నుంచి హారీతుఁడు జపము చేయుచున్నతనతండ్రికి నమస్కరించి సమీపమున నున్నకుశాసనమునఁ గూర్చుండెను.

అక్కడ నున్నమునులు నన్నుఁ జూచి "హారీతా! ఈ ఱెక్కస దొరకినది నీకు?" అని యడుగ నతఁ డిట్లనియెను.

"నేను స్నానమునకు వెడలినపుడు ఆ సరస్తీరమున నిది పడి యున్నది. అక్కడ నున్న చెట్టుపై నున్న గూటినుండి జారిపడి యుండును. ఎండచేత నులనుల మాడిపోవుచుండెను. చావునకు సిద్ధమై తుదిప్రాణముతో నుండెను. నాకు దీనియవస్థ చూడఁ గనికరము గలిగినది. దాని గూటిలోఁ జేర్పఁ దలఁచినచో నా చెట్టు మే మెవ్వరము నెక్కలేనంతయెత్తుగా నున్నది. కావున నిక్కడికిఁ దెచ్చితిని. దీనికి రెక్కలు వచ్చినంతయుం తటఁ దాను తనయిచ్చవచ్చినచోటికిఁ బోవుఁగాక. మనయాశ్రమవృక్షకోటరములో నుంచి మునికుమారులు నీవారధాన్యపుగింజలతోను ఫలరసముతోను బోషింపఁ దగును. ఎవరి కయినను అనాథపరిపాలనముకంటెఁ బరమధర్మము లేదు గదా." అని యిట్లు నన్ను గురించి చెప్పుచుండఁగా సర్వతంత్రుఁడ యగు జాబాలి మొగము వంచి నావైపునకుఁ జూచి చిరకాలమునకుఁ జూచినవానిని మొదట గుర్తుపట్టలేక కొంతసేపటికి గుర్తుపట్టినవానివలె మరల మరలఁ జూచి "తన యవినయఫలము తానే యనుభవించుచున్నది." అనియెను.

ఆమహాత్ముఁడు తపఃప్రభావమున భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములయందలిస్థితిగతు లెఱుఁగును. దివ్యదృష్టిచే జగత్తు లన్నియుఁ గరతలామలకమువలెఁ జూడఁ గలఁడు. గతజన్మవృత్తాంతములు, రాఁబోవుజన్మమందలివిషయములును జెప్పఁగలఁడు. ఆతనిప్రభావ మామును లెల్లరు నెఱుఁగుదురు

గాన నాచరిత్రము వినఁ గుతూహలపడి “ఇది యేమి యవి నయము చేసినది? దీనివృత్తాంత మేమి? సెల వి” మ్మని జాబాలినిఁ బ్రార్థించిరి.

జాబాలి వారిప్రార్థనమున కంగీకరించి “ఈచరిత్ర మిగులఁ బెద్దది. ప్రొద్దు తక్కువగా నున్నది. మీరును స్నానసమయము గావచ్చినది. దేవతార్చనవేళ దాఁటిపోవును. కావున మీరుగూడ లేచి మాపటి స్వాహోత్రకార్యములు నిర్వర్తించుకొని ఫలమూలభక్షణ చేసి రండు. సావకాశముగాఁ గూర్చుండి వినవచ్చును. దీనికిఁగూడ నాహారము పెట్టి యాలయము దీర్పుఁడు. నేను కథ చెప్పునప్పుడు దీని జన్మాంతరవృత్తాంతమును స్వప్నవృత్తాంతమునువలె స్మరింపఁగలదు” అని చెప్పి, జాబాలి మునులతోఁగూడ లేచి స్నానకృత్యములు నెఱవేర్చుకొనెను.

రాత్రి నాల్గుగడియలకాల మైనతర్వాత వెన్నెలలో నొకవేత్రాసనమున జాబాలి కూర్చుండ శిష్యుఁడు నాసక్తితో వినుచుండెను. హారీతుఁడు నన్నుఁ దీసికొనివెళ్లి తండ్రితో “జనకా! ఈశుకము నలుక దీటినది. దీని వృత్తాంతము చెప్పుము.” అని ప్రార్థింప నతఁడు నన్నుఁ గలయఁజూచి, సభ్యులశ్రవణాసక్తి తెలిసికొని “మీ కంతకుతూహల మున్నచో నేనిపుడు చెప్పెదను.” అని యిట్లు చెప్పఁ దొడఁగెను.

౨

"సకలలోకములకు నలంకార మగునుజ్జయినీపురము సుప్రసిద్ధమేకదా. అది సర్వవిధములను స్వర్గమునుమించినది. మహాదేవుఁడు కైలాసమును విడిచిపెట్టివచ్చి మహాకాలుఁడను పేర నచట నెలసియున్నవాఁడు. ఆపురమున నివారితప్రజా పీడుఁ డగుతారాపీడుఁ డనురాజు నివసించుచుండెను. అతఁడు తనపరాక్రమమున సమస్తరాజమండలమును పాదాక్రాంతము గావించుకొనెను. సకలనీతిశాస్త్రరహస్యములు నెఱిఁగి ప్రజా సుఖమే ముఖ్యముగా నేర్పఱచుకొని రాజ్యము చేయుచుండె ను. శుకనాసుఁ డనుముఖ్యమంత్రికి సమస్తరాజ్యభారము నప్ప గించి ప్రజల నందఱ సుఖవంతులఁ గావించి చేయవలసిన రాజ్యకార్యవిశేషము లేవియు లేకుండుటచే యౌవనసుఖ మనుభవించుచు వినోదములతోఁ గాలము గడపుచుండెను. అతఁడు సమస్తసుఖములు ననుభవించెను గాని పుత్త్రసుఖము మాత్ర మాతనికి లభింపలేదు. యౌవన మతిక్రమించినది. సంతతిసుఖము లేకపోవుటచే నాతనికి నితరసుఖములందు రోఁత గలిగినది. అంతియేకాక విచారముకూడఁ గలిగినది. "ఎంతయైశ్వర్య మున్ననేమి? ఎంతబలఁగ మున్ననేమి? ఎంత సుఖ మున్ననేమి? అపత్యశూన్యునిబ్రతుకు కంతయు శూన్య మే" యని యాతఁడు దుఃఖించుచుండెను.

ఆతనిపట్టమహిషి యగువిలాసవతి విలాసవతియే. ఆమె

సుశీల. ఎని విలాసములున్న నేమిలాభము? ఎంతసంపదయున్న నేమిప్రయోజనము? "గొడ్రాలిబ్రతుకు బ్రతికితి" నని యామె మహాదుఃఖ మనుభవించుచుండెను.

ఒకనాఁడు రాజు దేవిని జూడ నంతఃపురమునకుఁబోవఁ గంచుకు లందఱును దుఃఖించుచుండిరి. పరివారజనము శోకమూక మయ్యె. కొందఱు స్త్రీలును అంతఃపురపుఁబెద్దలును రాణి నోదార్చుచుండిరి. కన్నీరు కాలువలుపాఱ రాజ్ఞి దుఃఖించుచుండెను. ఆతనిరాక చూచి రాణి ప్రత్యుత్థానముచేయ రాజు దగ్గఱకువచ్చి యామంచముమీఁదనే కూర్చుండి "దేవి! నీ వింతదుఃఖించుటకు గారణమేమి? ఈకన్నీ రేల? దుఃఖకారణ మేమో చెప్పుము. నే నేమైన నీవిషయమునఁ దప్పుచేసితినా? నాభటు లేమైనఁ దప్పుచేసిరా? ఏమాన్యుఁడైన నిన్నుఁ బరాభవించెనా? చెప్పుము. నేనును, నారాజ్యమునందలివారును నీయధీనుల మేకదా!" అని యెన్నివిధముల నడిగినను చెప్పక దుఃఖించుచున్న భార్యను 'దుఃఖింపకు' మని యోదార్చి పరివారజనమును 'దుఃఖకారణము మీ కేమయినఁ దెలియునా' యని యడిగెను.

తాంబూలకరండవాహిని యగుమకరిక 'దేవ! మీ రెన్నఁడును దేవికి వ్యతిరేకముగాఁ బ్రవర్తింపలేదు. ప్రవర్తింపరు. తమరనుకూలు రయియున్నపుడు వ్యతిరేకముగా ప్రవర్తింప నెవఁడు సాహసించును? అట్టిదేదియుఁ గాదు. సంతతి

లేమిచే విఫలజన్మురాల నయితి నని దీర్ఘకాలమునుండి విచా రించుచుండెను. నేఁడు మాసచతుర్దశి గాన నీశ్వరారాధనము సేయ మహాకాలాలయమునకుఁ బోయి శివార్చనము చేసి, అచట నొకరు భారతము పురాణము చెప్పుచుండగా నొకని మిషము కూర్చుండి వినుచుండెను. పురాణసందర్భమున 'అపుత్రస్య గతి ర్నాస్తి' అనియు 'పున్నామనరకమునుండి రక్షించువాఁడు పుత్త్రు' డనియు, పుత్త్రుఁడు లేనిబ్రతుకు వ్యర్థమనియు నాతఁడు చెప్పెను. అది విని దేవి మనమునఁ బుట్టిన దుఃఖము పట్టఁజాలక వెంటనే యింటికి వచ్చి దుఃఖించుచున్నది' అని చెప్ప రాజు నిట్టూర్పు విడిచి యిట్లనియెను.

" దేవి! దైవాధీనమగు విషయమున మన మేమి సేయఁగలము? మనకుఁ బుత్త్రాలింగనసుఖము ప్రాప్తము లేదు. జన్మాంతరమున నట్టిసుఖ మిచ్చు సుకృతము చేసికొనలేదు. జన్మాంతరకృతకర్మములఫల మీజన్మమున ననుభవింపవలయునుగదా! దైవసంకల్ప మన్యథా సేయ నెంతతెలివిగలవారికైనను శక్యము కాదుగదా! అయినను మానుష్యశక్తిలో నున్నంతవఱకు యత్నము చేయుదము. గురుభక్తియు దేవతాభక్తియు ద్విగుణము సేయుము. ఋషీశ్వరసేవ సేయుచుందము. వారివరప్రసాదమున దుర్లభకార్యములు కూడ సిద్ధించు నని పురాణములలో విందుము. మున్ను చండకౌశికానుగ్రహమున మగధరా జగు బృహద్రథుఁడు జనార్దనుని జయించినంత నా

మర్థ్యము గల జరాసంధుఁ డను పుత్త్రునిఁ బడసెను. ఋశ్యశృంగానుగ్రహమున దశరథుఁడు వార్ధకదశలో నలువురఁ బుత్త్రులఁ గనలేదా ? నాకుమాత్రము దుఃఖము లేదా. నాకొక్కొక్కప్పుడు జగత్తంతయు శూన్యముగాఁ గనఁబడును. జన్మము వ్యర్థ మని తోఁచును. మనము ధైర్యమును ధర్మమును విడువక చరింపవలయును. ధర్మబుద్ధియే సర్వసంపదలకు మూలము." అని బోధించి ఓదార్చి యామెయనుమతినైకొని వెడలెను. రాజ్ఞియు భర్తయుపదేశమున ధైర్య మవలంబించి ధర్మకార్యము లాచరించుచుండెను.

ఇట్లు కొంత కాలము గడవఁగా, ఒకనాఁడు తెల్లవాఱకముందు విలాసవతినోటిలో సంపూర్ణచంద్రుఁడు ప్రవేశించినట్లు తారాపీడునకు స్వప్నములోఁ గనఁబడెను. అతఁడు మెలఁకువ నొంది సంతోషముతో వెంటనే శుకనాసునిఁ బిలిపించి స్వప్నవృత్తాంతము దెలిపెను. అతఁడును మిగుల సంతసించి "దేవా ! మనకు మంచిదినములు వచ్చినవి. మనమనోరథము లీడేఱనున్నవి. కొలఁదికాలములోనే పూర్ణచంద్రబింబసమ మగు పుత్త్రముఖము మీరు చూడఁగలరు. నాకును ఆసమయముననే మంచిస్వప్నము వచ్చినది. తెల్లనివస్త్రములు ధరించిన బ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు కనఁబడెను. అతనియాకృతి దివ్యాకృతి. అతఁడు శాంతమూర్తి. ఒకపుండరీకము దెచ్చి నాభార్య తొడపై నుంచినట్లు నాకుఁ గలలోఁ గనఁబడినది. భావి

సుఖములను స్వప్నములు సూచించు నంగదా. తెల్లవారుజామున
పుడు వచ్చుస్వప్నములు శీఘ్రఫలసూచకములు. ఇంతకంటె
మన కానందకారణ మే మున్నది? అచిరకాలముననే మాం
ధాతృచక్రవర్తినిఁ బోలు కుమారుఁడు దేవికిఁ బుట్టును. మీ
వంశ మవిచ్ఛిన్నసంతతి యగు" నని పలుకుమంత్రి చేయి పట్టు
కొని యాతని వెంటఁబెట్టుకొని యంతఃపురములోనికిఁ బోయి
తమస్వప్నవృత్తాంతములు చెప్పి విలాసవతి నానందింపఁ జేసెను.

మఱికొన్ని దినములకు విలాసవతికి గర్భిణీచిహ్నములు
గనఁబడినవి. పరివారజను లవి గ్రహించి తగినయుపచారము
లు చేయుచుండిరి. కులవర్ధన యనుపరిచారికవలన రాణి గ
ర్భిణి యని విని స్వప్నవృత్తాంతములో సత్య మున్న దని రా
జమంత్రు లిరువురు ననుకొనుచు శుభసమయమున రాణిని
జూడ వెడలిరి. గర్భవతీవిలాసభాసిత యగువిలాసవతినిఁ జూచి
చెలికత్తె హస్తము కుడిచేతితోఁ బట్టుకొని యెడమచేయి మోఁ
కాలిమీఁద నానుకొని తొందరతో లేవఁబోవువిలాసవతిని
రాజు 'వలదు, లేవవలదు' అని దగ్గఱకు వెడలి యామెతోఁ
గూడ నాప్రక్కమీదనే కూర్చుండెను. శుకనాసుఁడు రాజా
జ్ఞచేఁ బ్రక్క నున్న బంగారపుఁగోళ్ళమంచముమీఁదఁ గూ
ర్చుండెను. రాజు గర్భిణి యగురాణినిఁ జూచి సంతోషాతిశ
యము నొంది పరిహాసముగా "దేవి! కులవర్ధన చెప్పినమా
టలలో నిజ మేమైన నున్నదా? అని శుకనాసుఁ డడుగుచు

న్నాఁడు." అనియెను. రాణి సిగ్గుచేత నేమియు మాటాడక ముఖమువంచుకొని యుండ రాజు మరల మరల నదే యడుగ "ఏమనె. అతిమాత్రముగా నన్ను సిగ్గుపఱచుట. నేనేమియు నెఱుఁగను." అని కోపముతోఁ జూచినట్లు చూచెను. శుకనాసుఁ డది గ్రహించి లోలోపల నవ్వుకొనుచు "దేవా! దేవి కంతయిబ్బంది యేల కలిగించెదవు? ఆమె సిగ్గుపడుచుం డుట గ్రహించితివిగదా. అప్రసంగము కట్టిపెట్టుము" అని చెప్పి రాజుతోఁ గొంతసేపు కాలక్షేపముచేసి సెలవుపుచ్చుకొని నిజగృహమున కరిగెను. రాజారాత్రి దేవిగృహముననే యుండెను. క్రమముగా గర్భదోహదములు చేసిరి. ఆమెకుఁ బ్రసవసమయము సమీపించెను. ఒకశుభసమయమునఁ బ్రసవచిహ్నములు గనఁబడ జ్యోతిష్కులు పాదచ్ఛాయలు లెక్కించి వేళ గట్టుచుండ, సూతికాగృహమునఁ బరిచారజనము సంభ్రమము నొందుచుఁ గావలసినయుపచారములు చేయుచుండ, విలాసవతి సకలలోకహృదయానందకారి యగుకుమారునిఁ గనెను.

రాజు మంత్రితోఁ గలసి వెళ్ళి యానందకారకుఁ డగు వాత్మజునిఁ జూచెను. రాజు కన్నుల నానందబాష్పము లద్దుకొన నవి తుడిచికొని మరలమరలఁ బ్రేమాతిశయముతోఁ గుమారునిఁ జూచుచుఁ దనజన్మము ధన్యమయినదని యెంచుచు నానందించుచుండెను. శుకనాసుఁడు మహానందముతో

బాలునియవయవములు పరిశీలించి "దేవ! చిత్తగింపుము. బాలునియవయవములందు చక్రవర్తిచిహ్నము లున్నవి. మూఁడు చేతులలోని శంఖచక్రచిహ్నములును. పాదములలోని ధ్వజరథతురగాతపత్రచిహ్నములును కనఁగొనుము. కానుకారుమునేను ధ్వని దుందుభిధ్వనివలె నెంతగంభీరముగానున్నదో" అని శుకనాసుఁడు చెప్పుచుండఁగా మంగళకుఁడను పురుషుఁడు సంతోషవికసితముఖముతో రాజుసన్నిధికి వచ్చి రాజపాదములపైఁబడి "మహాప్రభూ! దైవానుగ్రహమున శత్రువు లందఱును హతు లయిరి. తమయనుగ్రహమున శుకనాసునిపెద్దభార్య యగుమనోరమకుఁ గుమారుఁడు కలిగెను" అని చెప్పెను. అతఁడామాటలు విని "ఏమి! శుభపరంపర! సంపదవెంట సంపద వచ్చు ననుమాటెంత సత్యమే" అని నిర్భరానందముతో శుకనాసునిఁ గౌఁగిలించుకొని నవ్వుచుఁ * బూర్ణపాత్రముగా శుకనాసునియుత్తరీయము దానే లాగికొనెను. ఆశుభవార్త చెప్పినపురుషునకుఁ బెద్దపారితోషిక మిమ్మని యాజ్ఞ చేసెను. రాజు పరివారజనముతోను రాజవర్గముతోను శుకనాసుని వెంటఁబెట్టుకొని శుకనాసునిగృహమునకుఁ బోయి మహోత్సవము చేయించెను.

అంతఁ బదియవదినమున శుభవేళ రాజు సువర్ణాదిదాన

* పూర్ణపాత్రము=సంతోషసమయమున తెలియకుండఁగ మిత్రులు లాగికొను వస్త్రాభరణాదులు.

ము౹బు చేసి నాకు స్వప్నములో దేవీముఖమునఁ జంద్రుఁడు ప్రవేశించినట్లు గనఁబడినది. గాన వత్సునిఁ జంద్రాపీడుఁ డని నామకరణము చేసెద నని పెద్దలతోఁ జెప్పి వారియనుమతిని నట్లు నామకరణము చేసెను. మఱునాఁడు శుకనాసుఁడు జాత కర్మసంస్కారము గావించి రాజానుమతిని బ్రాహ్మణోచితమగు వైశంపాయనుఁ డనుపేరు పెట్టెను. పిల్లలిద్దఱును శుక్లపక్షచం ద్రునివలె దినదినాభివృద్ధి గాంచుచుండిరి. క్రమక్రమముగాఁ జంద్రాపీడునకు శైశవము ఆటలతోఁ గడచెను. కుమారుని కా టలమీఁద దృష్టి మరలించి విద్యపయి నాసక్తి గలిగింపవలయు నని విద్యామందిర మొకటి నిర్మింపఁదలఁచి పురమునకు వెలు పట నర్ధక్రోసుదూరమునఁ జుట్టును అగాధమైన యగడ్త, ఎత్తై నబహిఃప్రాకారము, లోపల నుపప్రాకారములు, వాహ్యాళికి గావలసినంత ప్రదేశము, క్రిందుభాగమున వ్యాయామశాల, దృఢమయిన తలుపులు, పెద్దప్రవేశద్వారము గలుగునట్లు వి ద్యామందిర మొకటి నిర్మింపఁజేసి సర్వవిద్యలకు నాచార్యులను సంపాదించి వారి నందుంచెను.

శుభదినమునఁ జంద్రాపీడ, వైశంపాయనుల నాచార్యు ల కప్పగించిరి. దాసదాసీజనమును నిషేధించి యాచార్యకుల పుత్రప్రాయులగు పరిజనుల నియమించి క్రీడామిత్రుల నక్కడకు రానీక పంజరములోనుంచిన సింగపుఁబిల్లవలె నాతని విద్యా మందిరమున నుంచెను.

చంద్రాపీడున కప్పటికి కౌమారవయస్సు. రాజద పక్షము ప్రతిదినము ప్రాతఃకాలమున లేవఁగానే పరిమితపరివారజనముతో విద్యామందిరమునకుఁ బోయి పూజ్యుల సంగడి నాడు. చంద్రాపీడున కితరదృష్టి లేకపోగాన క్షణములో చెప్పినది గ్రహించుచుండువాఁడు. గురువులు వాని తెలివియు శ్రద్ధయుఁ జూచి మిగుల నుత్సాహముతో విద్య చెప్పుచుండెడివారు. నిర్మలమగు నద్దములోఁ బ్రతిబింబము స్పష్టముగా నంటునట్లు చంద్రాపీడునిహృదయమున విద్యలన్నియు స్పష్టముగా నాటినవి. ధనుర్విద్యయందు, శస్త్రాస్త్రవిద్యలయందు, గజారోహణాశ్వారోహణములందు, రథచోదనమునందు, వేణువీణాదివాద్యములయందు, నృత్యాభినయాదికళలందు, చిత్రకళయందు, ఇంద్రజాలవిద్యయందు, నాటకములందు, భారతాదీతిహాసములయందు, రామాయణాదికావ్యములయందు, సర్వలిపులయందు, సకలదేశభాషలయందు, ఇంతనంద నననేల? సకలశాస్త్రములయందు సకలకళలయందు నైపుణ్యము నతఁడు సంపాదించెను. వ్యాయామవిశేషములలో సహజయుగ్రశ్రమము నభ్యసించుచు చంద్రాపీడునకు భీమునకువలె మహాప్రాణశక్తి గలిగినది.

దాన నాతఁ డాటగా గజసింహాదుల చెవి పట్టుకొన్నచో నవి నిలిచిపోవలసినదే. కదలలేవు. మెదలలేవు. పిడికిటిపోటుపు దెబ్బతోఁ దాటిచెట్లను తామరకాడలవలె ముక్కముక్కలు సేయుచుండువాఁడు. పరశురాముని బాణమువలె నాతని

బాణములు పర్వతశిఖరముల భేదించుచుండెడివి. పదిమంది మోయఁదగినయినుపదండములతో వ్యాయామమున శ్రమము చేయుచుండెడివాఁడు.

ఆమహాప్రాణశక్తి తర్కుఁ దక్షనవిద్య లన్నిటిని వైశంపాయనుఁడు చంద్రాపీడునితో సమముగా నేర్చుకొనెను. రాజకుమారున కాతనియెడల విశ్వాసపాత్రుఁడగు మిత్రుఁ డను భావము గలిగెను. క్షణమాత్రమునైన నాతనిని విడిచి యుండలేఁడయ్యె. వైశంపాయనుఁడును ఉత్కృష్టమైత్రితో రాజకుమారు నెపుడుఁ బాయకుండెను. వారిమైత్రి వారితోపాటువృద్ధి నొందుచుండెను. అట్లు విద్యామందిరమున విద్యాభ్యాసము చేయురాజకుమారునకుఁ బదియాఱవవత్సరము వచ్చెను. యౌవనారంభ మయ్యె. "చంద్రాపీడునికి విద్య లన్నియుఁ బరిపూర్ణము లయినవి గాన నింక విద్యామందిరమున నుండ నక్కఱలే" దని యాచార్యులు దెలుపఁ దారాపీడుఁడు చంద్రాపీడునిఁ దీసికొనివచ్చుటకై వలాహకుఁ డనువానిఁ బంపెను. ఆతఁడు రాజకుమారునిసన్నిధి కరిగి "కుమార! సర్వవిద్యలును సకలకళలును సంపూర్ణములయినవి గాన నిన్ను రాజగృహమునకుఁ దీసికొనివెళ్లవచ్చు నని యాచార్యులు సెలవిచ్చిరి గాన రావలయును. ప్రజలును, మేమును, మీతల్లియు విద్యావంతుఁడ వగునిన్నుఁ జూడఁ గుతూహలపడుచున్నారము మా కందఱకును దర్శన మిచ్చి యథేచ్ఛముగాఁ బురమున సంచ

రించి పరిజననేత్రములు ధన్యములు సేయుము." అని మహా రాజు సెలవిచ్చి యింద్రాయుధ మనునొక గుఱ్ఱమును నిచ్చి పంపెను. అది ద్వారమున నున్నది. అది పారసీకాధిపతిచే సముద్రమున దొరకఁగా మహారాజునకుఁ గానుకగా నర్పించెను. తర్వాత నశ్వలక్షణవేత్తలు దానిలక్షణములు చూచి యిది యింద్రాశ్వమువంటిది అనిరి. అది దేవరయారోహించుటకై మహారాజు పంపె" నని చెప్పెను.

చంద్రాపీడుఁడు తండ్రియాజ్ఞను శిరసావహించి వెళ్లఁ దలఁచి మేఘగంభీరవాక్యములతో "ఇంద్రాయుధము నిచ్చోటికిఁ గొనిరమ్ము" అనియెను. అంత నతఁడు గుఱ్ఱమును దీసికొనిరాఁగా దానిలక్షణము లన్నియుఁ బరీక్షించి రాజకుమారున కాశ్చర్యము గలిగెను. "ఇది సామాన్యాశ్వము గాదు. ఏశాపవశముననో యశ్వజన్మ మెత్తిన యేదివ్యవ్యక్తియో. మున్ను స్థూలశిరుఁ డనుమహాతపస్వి రంభయనునప్సరసను శపింపఁగా ఆమె యశ్వహృదయ యనుపేరితో నాఁడుగుఱ్ఱమై శతధన్వుఁ డనురాజును సేవించుచు చిరకాలము భూలోకమున నుండెను గదా. ఇదియు నట్టిదే యని యనుకొని యెక్కవలయు" నను తలఁపుతో గుఱ్ఱముదగ్గఱకువచ్చి "మహాత్మా! అశ్వరూపమున నున్నట్టి యెవరవో నాకుఁ దెలియదు. నిన్ను నారోహణము చేయుచున్న నాతప్పు క్షమింపుము." అని మనమున ననుకొని నాయశ్వ మాతని యభిప్రాయము తెలిసికొని సమాధాన

మిచ్చినట్లు గ్రుక్క త్రిప్పుచుఁ దివ్యదృష్టితో రాజకుమారునిఁ జూచి కుడికాలి గిట్టతో నేలపై ధూళి యెగురఁగొట్టుచు ముక్కుపుటరంధ్రములతో ఘుర్ఘురధ్వని చేసి సకిలించెను.

అది దానియనుమతి యని నిశ్చయించి యాతఁ డెక్కెను. ఎక్కి ద్వారము దాఁటి వచ్చునప్పటికి అశ్వసైన్యగజసైన్యములతో నితరరాజకుమారు లాతని దర్శనము చేసి నమ్రతతో నమస్కారములు చేసిరి. రాజపుత్రుఁ డుచితరీతిని వారిని గౌరవించెను.

ఆతని వెంట నరియొక యశ్వము పయి వైశంపాయనుఁడు వచ్చుచుండెను. వందిమాగధులు స్తోత్రపాఠములు చేయుచుండిరి. రాజకుమారుఁ డాపరివారముతో నగరాభిముఖుఁడై వెడలెను. చంద్రాపీడుఁడు విద్యాపరిపూర్ణుఁడును నవయౌవనపూర్ణుఁడును నయి వచ్చుచున్నాఁ డని యాతనిఁ జూడ వేడుకతోఁ బురజనులు ఎల్లవారలు వచ్చి వీధులలో నిలఁబడిరి.

జనసమ్మర్దముతో నొకరిమీఁద నొకరు పడుచు ఒక్కరి నొకరు తప్పించుకొనఁ ద్రోసికొనుచు రాజకుమారునిఁ జూచి యానందించుచుండిరి. వృద్ధస్త్రీలు పుష్పమిశ్రము లగు లాజలు రాజపుత్రునిపైఁ జల్లిరి.

ఆతఁడు రాజద్వారము దగ్గఱకు వచ్చి గుఱ్ఱము దిగి వైశంపాయనుని చేయి పట్టుకొని లోపలికిఁ గొని రాజగృహమునకుఁ బోయి బాహ్యసభామంటపమునఁ గూర్చుండియున్న రా

జూచు జూచునంతలో నాతఁడు "నా రన్న కుమారా!" యని యానంద బాష్పములు కన్నులఁ గ్రమ్మ నోట గద్గదపాటు గలుగ లేచి కుమారునిఁ గౌఁగిలించుకొనెను. తండ్రి గాఢాలింగనసుఖ మనుభవించి విడిచినతర్వాతఁ గుమారుఁడు పిత్రుపాదసన్నిధినిఁ గూర్చుండఁబోవఁ దనతాంబూలకరండవాహిని యుత్తరీయపుఁజెఱఁగుతో నచ్చోటి నాసనముగా బఱవ "వలదు తీసివేయు" మని మెల్లగాఁ జెప్పి యది కాలితోఁ ద్రోసివైచి నేలపైఁ గూర్చుండెను.

మహారాజు వైశంపాయనునిఁ గుమారునివలెనే కౌఁగిలించికొని ప్రక్కనున్న యాసనముపైఁ గూర్చుండుమని సన్న చేసెను. కొంచెముసేపయిన తర్వాత "నాయన్నా! మీతల్లిని మిగిలిన యంతఃపురమువారిని, పౌరజనమును దర్శనదానమున సంతోషపెట్టుము." అని చెప్పి తాను సెలవు పుచ్చుకొని యంతఃపురప్రవేశయోగ్యమగు పరివారముతో వైశంపాయనసహాయుఁడై యంతఃపురమునకు వెళ్లి తల్లికి నమస్కారము చేసెను.

ఆమె సంభ్రమముతో లేచి యాలింగనము చేసికొని శిరమును మూర్కొని యానందమునొంది వైశంపాయనుని గౌఁగిలించుకొని తాను రత్నపీఠముపైఁ గూర్చుండి నేలపయిని గూర్చుండఁబోయినకుమారునిఁ బలాత్కారముగా దగ్గఱకుఁ దీసి తన తొడపయిని గూర్చుండఁబెట్టుకొనెను. కొందరగాఁ బరివార

జనము తెచ్చియుంచిన ప్రీతివసుఁడయిన వైశంపాయనుఁడు గూ
గ్రహించెను. తల్లి కుమారుని చిరకాలమునకుఁ దనివితీర నాలింగన
ము చేసికొనుచు, లలాటము, వక్షస్థలము, భుజాగ్రములు, హ
స్తతలములు తన చేతితో స్పృశించుచు "వత్సా! మీతండ్రి కఠి
నహృదయుఁడు. అతిసుకుమారశరీరుఁడ వగుచున్న నింత కాల
ము కఠినశిక్షలో నుంచినాఁడు. గురుశిక్ష నెట్లు సహించితివి.
కదలుటకును మెదలుటకును వీలు లేకుండఁగ గురువులనిర్బంధమున
నెట్లు కాలము గడపితివి. పోనిమ్ము. కుమారా! ఎట్లో సహించి
తివి కావుననే సమస్తవిద్యలలోను సంపూర్ణుఁడ వైతివి. విద్యా
వ్రతుఁడవగు నిను జూచితిని. ఇంక ననుకూలకాంతాన్వితుఁ
డవగు నిన్నుఁ జూడఁ గోరికగలదు." అనఁ గొంచెము సిగ్గుతోఁ
జిఱునవ్వునవ్వి తలవంచుకొనఁ దల్లి పుత్రుని ముఖమెత్తి యొక
ముద్దుపెట్టుకొనెను.

కొంచెముసేపటనుండి తల్లిసేవ గైకొని యంతః
పురము లక్ష్మియుఁ జూచి వారల నానందింపఁ జేసి ద్వారము
నొద్దనున్న యింద్రాయుధాశ్వము నెక్కి వైశంపాయనుఁడు
తన వెంటరాఁగా పరివారజనముతో శుకనాసునింటి కరిగెను.

రాజగృహమువలె నున్న మంత్రిగృహమునకుఁ
బోయి ద్వారముననే యింద్రాయుధము దిగి తాను నేక రాజవ
ద్యులవమనాహ్వరములు గైకొని శుకనాసునకు నమస్కార
ము చేసెను. రాజనన్గంతియు కలఁబడెను. శుకనాసుఁడు

తొందరతో లేచి ముందునకు వచ్చి రాజకుమారు నాలింగనముచేసికొని రత్నాసనముపయిని కూర్చుండఁబెట్టి యత్నించినను నాతఁడు కూర్చుండక నేలపైఁ గూర్చుండెను. శుకనాసుఁడు వైశంపాయనుని గౌఁగిలించుకొని యంతట రాజకుమారుని ప్రక్కను కూర్చుండెను. శుకనాసుఁడుఁ దక్క మిగిలిన వారందఱును తమపీఠములు వదలి నేలమీఁదనే కూర్చుండిరి. శుకనాసుఁడు సంతోషాతిశయముతో "చన్ద్రాపీడ! నేఁడుగదా మీతండ్రి జన్మము సఫలమయినది. పాపమున్నను నీవంటివాఁడు పుత్రుఁడగునా! మీతండ్రితోఁ గలసి నీవు భారము వహింపుము. భూదేవికి పుణ్యఫలములు పట్టుపడ లేకున్న నీవంటివాఁడు రాజగుట సంభవించునా" యని సుతించి మునుపటిరీతిని కుసుమాంగరాగాభరణాదులతో సత్కరించెను.

చంద్రాపీడుఁ డాతనియొద్ద సెలవుపుచ్చుకొని శుకనాసునియంతఃపురమున కరిగి మనోరమను జూచి యామెయాదరాశీర్వాదములు వడసి మరల నింద్రాయుధ మెక్కి రాజకుమారుఁ డుండుటకు నేర్పఱచిన భవనమునఁ బ్రవేశించి రాజవర్గముతో వచ్చుటనే మజ్జనభోజనాదికార్యములు నిర్వర్తించుకొనెను. తాను బరుండుటకేర్పడినచోటనే యింద్రాయుధమును గట్టనేర్పఱిచెను. ఆదినమంతయు నట్టియుత్సవములతోఁ గడచినది. అంత సూర్యాస్తమయ మయ్యె. రాజకుమారుఁడు మరల రాజగృహమునకుఁ బోయి జనకులదర్శనము చేసికొంచెముసే

పక్కఁదఱుండి వారి నానందింపఁ జేసి తనభవనమునకు వెడలి పరుండెను.

ఒకనాఁడు ప్రాతఃకాలముననే కైలాసుఁడను కంచుకి యొకకన్యకను వెంటఁబెట్టుకొని రాజకుమారదర్శనమునకు వచ్చెను. ఆమె సౌందర్యవతి. యౌవనారంభదశలో నున్నది. ఆరుద్రపురుగుల రంగుగల మేలిముసుఁగు ధరించినది.

“రాజకుమార! మహాదేవియాజ్ఞ చిత్తగింపుము.” “మహారాజు పూర్వము లూతదేశము జయించి వచ్చినపుడు స్త్రీపాలకబృందములో నీకన్యకను దీసికొనివచ్చి యంతఃపుర పరిచారికామధ్యమున నుంచెను. ఈమెసౌందర్యములను సుగుణములను జూచి యీమె లూతదేశాధిపతికూఁతు రయి యుండు నని యెంచి ప్రేమతోఁ బుత్రికవలెఁ బెంచితిని. పత్రలేఖ యని యీమెపేరు. నీకు అడపకత్తెగా నేర్పఱచుకొనుము. పుత్రికగాఁ బెంచితిని గాన నీమెయందలిపక్షపాతమునఁ జెప్పుచున్నాను. విశ్వాసపాత్రురాలు. ఈమెయే నీకు సర్వోపచారములు సేయును. బాల్యము చేతఁ గొంచెములోపము లున్నచోఁ జెప్పి సేవ చేయించుకొనుము.” అని కైలాసు డూరకుండ రాజకుమారుఁడు “జననిసెలవుప్రకారమే చేసెద” నని మనవిసేయుమని చెప్పి యాతనిని బంపివేసెను.

పత్రలేఖ యదిమొదలు సర్వదా ఛాయవలె నాతనిని విడువక యుపచారములు చేయుచుండెను. చూచినదిమొదలు

రాజకుమారు నకుఁగూడ నీమెయందు దయగలిగినది. మిగుల నమ్రత యుంచెను. ఇట్లు కొన్ని దినములు గడవఁగాఁ జంద్రాపీడునకు యౌవరాజ్యాభిషేకము సేయవలయుననుతలఁపు గలిగి రాజు రాజ్యాభిషేకసంభారములు సంగ్రహింప నాజ్ఞచేసెను.

యౌవరాజ్యాభిషేకము నొందుటకు ముందొక నాఁడు రాజకుమారుఁడు శుకనాసునిఁ జూడఁబోవ నతఁడు "చంద్రాపీడ! నీవు సమస్తవిద్యలయందు, సకలరాజనీతులయందును పరిపూర్ణుఁడవే అయినను లోకానుభవముచుబట్టి నీకుఁ గొన్ని నీతు లుపదేశింపఁ దలఁచితిని. రాజ్యాభిషేకము గాఁగానే లక్ష్మీమదము ప్రవేశించి యెంతనీతివేత్త నయినను గన్నుగానకుండఁ జేయును.

ఆగర్భశ్రీమంతుఁడగుట, యౌవనారంభము, సుందరాకారము, మనుష్యాతీతశక్తిగలుట అనువానిలో నొక్కొక్కగుణమే యనర్థపరంపరలో దింపును. అన్నియు నొక్కచో నున్నచో చెప్పవలసిన దేమున్నది. ధర్మవాక్యములు, గురూపదేశములును చెవులలోఁ బడనేని జలమువలె చెవిపోటు గలిగించును. ఇచ్చకము లాడి మోసముచేసి ధన మపహరించు వారిమాట లతిప్రియముగా నుండును. హితముచెప్పువాఁడే దొరకఁడు. ఎవరైనఁ జెప్పిరేని వారు శత్రువులవలెఁ గనఁబడుదురు. నీవు సహజముగా ధీరుఁడవు. దానిపైని మీజనకుఁడు సర్వవిద్యాపరిపూర్ణుని గావించినాఁడు. నీసద్గుణములే నా

చేత నింతదాఁకఁ జెప్పించినవి. సమస్తకల్యాణగుణములతోను కులక్రమాగత మగు యౌవరాజ్య మనుభవింపుము. పట్టాభిషేకానంతరము దిగ్విజయయాత్ర గావింపుము. మీతండ్రి సర్వదిగ్విజయము చేసినను నీవును జయించి రాజులను వశపఱచుకొనవలయును.'' అని యుపదేశింపఁ జంద్రాపీడుఁడు వినయముతో నవి గ్రహించి శుకనాసునియనుజ్ఞ నొంది స్వగృహమున కరిగెను.

మఱికొన్నిదినములకుఁ దారాపీడుఁడు సమస్తపుణ్యతీర్థములనుండియుఁ బవిత్రజలములు తెప్పించి సర్వౌషధులును సమస్తఫలములు సకలశ్రేష్ఠపదార్థములును తెప్పించి సుముహూర్తమునఁ జంద్రాపీడునకు యౌవరాజ్యపట్టాభిషేకము చేసెను. ఒకచెట్టు నంటియున్నతీగె యాచెట్టును విడువకయే మఱియొకచెట్టుపై నల్లుకొనునట్లు రాజ్యలక్ష్మి తారాపీడుని విడువకయే చంద్రాపీడునిపై సంక్రమించెను. తల్లి యువరాజును చందనమాల్యాభరణాదులతో నలంకరించెను. యువరాజు రాజ్యసింహాసన మెక్కి సకలరాజవర్గమును బరివారజనమును సర్వరీతిని గౌరవించెను.

౩

అంత దిగ్విజయయాత్రకు దుందుభిమ్రోఁగించిరి. 'జయజయ' అనుధ్వనితో సకలభువనములు నిండిపోయినవి. ప్రయా

ణమున కలంకరించినయాఁడేనుఁగుపై నున్న యంబారీలోఁ బత్రలేఖను ముందే యెక్కించి మావటివాండ్రు తీసికొనిరాఁగా నాయేనుఁగుపై నెక్కి యువరాజు బయలుదేఱెను. పరివార మంతయు వెంటఁ బోవుచుండెను. గంధమాదనమను నశ్వము వెనుకను ఇంద్రాయుధము ముందును నడచుచుండ, ముందు తూర్పుదిక్కును జయింప వెడలెను. వైశంపాయనుఁడు వేఱొక యేనుఁగుపై ద్వితీయయువరాజువలె ప్రక్కనుపోవుచుండెను. బలములు భూమియీనినట్లు సర్వత్రి నిండియుండెను.

జయింపవెడలిన దేశాధిపతు లందఱును వారియంతట వారే పాదాక్రాంతు లయి కానుకలును, పన్నులును తీసికొని యెదురువచ్చి సమర్పించి యాతనిదయకుఁ బాత్రులయిరి. తల యొగ్గికొని వచ్చినశత్రువులఁ దల లణఁచుచు, శరణాగతుల రక్షించుచు, భయార్తుల నోదార్చుచు, శాసనములు లిఖియించుచు, జయస్తంభములు నిలుపుచుఁ బ్రజలను రంజిల్లఁ జేయుచు నాలుగుదిక్కులను జయించెను. మూఁడు సంవత్సరములా దిగ్విజయయాత్రలోఁ గడచినవి.

యువరాజు సకలభువనతలమును జయించి భూమి ప్రదక్షిణము చేయుచుఁ గైలాససమీపమున సంచరించు హేమజటులను కిరాతులకు నివాస మగుసువర్ణపురమునకుఁ బోయి యది జయించి వశపఱచుకొని విశ్రాంతికై కొన్నిదినము లచట నుండెను.

ఒకనాఁ డింద్రాయుధము నెక్కి యొంటరిగా వేటకుఁ బోయి యచట నొకపర్వతశిఖరమునుండి దిగివచ్చుచున్నకిన్నర మిథునమును జూచెను. అట్టివారిని మున్నెన్నఁడు చూడ లేదు గాన వారిదగ్గఱకుఁ బోయి చూడవలయు నని గుఱ్ఱమును బరు వెత్తించెను. వారును నూతనపురుషుఁ డెవఁడో గుఱ్ఱమెక్కి తమపయికి వచ్చుచున్నాఁ డని పరువిడ మొదలిడిరి. వారినిఁ గలసికొనవలయునని గుఱ్ఱమును ద్విగుణీకృతవేగముతో నడి పించెను. ఇదిగో పట్టుకొనెదను. ఇఁక రెండడుగులలో దొర కెదరు. అనుకొనుచుఁ బదియేను యోజనములదూర మరిగెను. అంతలో నాకిన్నరమిథున మొకకొండశిఖరముపై నెక్కెను.

రాజు తనదృష్టిని మరలించి తనగుఱ్ఱమును దానును మిగుల నలసినట్లు గ్రహించి తనలోఁదాను "ఎందుల కీనిరర్థక ప్రయాసము? వారిని బట్టుకొంటినేని గలిగినలాభ మేమి? పట్టుకొనకున్నఁ గలిగెడునష్ట మేమి? ఇట్టిప్రయోజనముమా లినపనిలోఁ బ్రాఁదల యెందులకు? మూఢుఁడ నయితినే. చిన్న పిల్లవాఁడనా? కాల మంతవ్యర్థపుచ్చితిని. రాజధర్మము నెఱ వేర్చినట్లా? మిత్రకార్యము సాధించినట్లా? వచ్చునపు డెవ్వా రినిగూడఁ జూచుకొనలేదే. సువర్ణపురమునకుఁ ద్రోవ చెప్పు వా రెవరు? జనసంచారశూన్యమగుమహారణ్యమిది. ఎంత తెలివితక్కువపని చేసితిని." అని విచారించి భూగోళవిషయ ము చెప్పునపుడు "సువర్ణపురము ఉత్తరదిక్కున నుండుపట్ట

ణములకు హద్దనియు దానితర్వాత నిర్జనారణ్య మఱియు నది దాఁటినచో, కైలాస మనియు వినియున్నాను. ఆనిర్జనారణ్యము దాఁటి వచ్చితిని. ఇది కైలాసము గావలయును. ఇఁక నిక్కడనుండి తిన్నగా దక్షిణమునకుఁ బోయిననో సువర్ణపురమునకుఁ బోఁగలను. ఆత్మకృతాపరాధమునకు ఫలమనుభవించి తీఱవలెను." అని యనుకొని గుఱ్ఱమును మరలించెను. అంత నాకసమువంకఁ జూచెను. రెండుజాములకాల మయినది. గుఱ్ఱము అలసిపోయినది. కొంచెము గడ్డిమేఁపి నీరుపెట్టి యలయిక దీర్చి నేనును కొంచెముదకము త్రావి యొక చెట్టుక్రిందఁ గొంచెముసేపు విశ్రమించెద నని నీరున్నప్రదేశమునకై వెదకుచుండెను. కొన్నిజాడలనుబట్టి యాప్రాంతమున సరస్సుండునని యూహించి యాజాడలుగలదారినేపోయి యచ్ఛోదమను మహాసరస్సును గాంచెను. ఆసరస్సును జూచినంతమాత్రముననే శ్రమమంతయుఁ బోవ మిగుల సంతసము గలిగి యిట్లనుకొనెను. "కిన్నరమిథునమును వెంటాడుట నిరర్థకవ్యాపారమనుకొంటిని గాని దానిమూలముననేగదా యిట్టిసరోవరమును జూడఁగంటిని. ఇంతకంటె జన్మమునకుఁ గావలసిన దేమున్నది ? నేత్రములు ధన్యము లయ్యె. కావుననే యీశ్వరుఁడు కైలాసనివాసి యయ్యెనుగాఁబోలు" అనుకొని దక్షిణతీరమునఁ దనగుఱ్ఱమును డిగి గుఱ్ఱమునకుఁ గళ్ళెముఁ బల్లమును తీసి వైచెను. గుఱ్ఱము నేలపయిఁ బొర్లి లేచి కొంచెముగడ్డి మేసి

సరస్సులోనికి దిగి నీరు ద్రాగి నిలిచియుండ దానిని రాజకుమారుఁ డాకచెట్టునకుఁ గట్టి కత్తితోఁ గోసిన లేఁతగడ్డి దాని ముందటఁ బడవేసి తానును నీటిలో దిగి కాళ్ళుఁ జేతులును గడుగుకొని కొంచెము నీరుద్రావి పైకివచ్చి కొన్నితామరాకులు రాతిపన్నుపై పఱచి తలకుఁజుట్టిన యుత్తరీయము క్రిందనుంచి కూర్చుండెను.

కొంచెముసేపు విశ్రమించినతర్వాత ఇంద్రాయుధము చెవులు నిక్కఁబెట్టి యుత్తరముఖముగా నిలఁబడి యేదియో వినుచున్నట్లు గనఁబడినది. ఏమి యని రాజకుమారుఁ డనుకొనుచుండఁగా వీణాతంత్రీఝంకారముతోఁ గలసి శ్రావ్యముగానున్న సంగీతధ్వని వినఁబడెను. "ఏమి! మనుష్యసంచారము లేనియీప్రదేశమున సంగీతమునకు సంభవమెట్లు" అని [illegible] లేచి సంగీతము వినుపించినదిక్కునకుఁ జెవియొగ్గెను. సంగీతముపాడుచున్నప్రదేశ మక్కడకు సమీపముగా నేయుండుటచే సంగీతము స్వరవిశేషసహితముగా స్పష్టముగా నాతనికి వినఁబడెను. సంగీతశ్రవణమందలియాసక్తికంటె ఇట్టినిర్జనప్రదేశమున నెవరు సంగీతమును పాడుచున్నారో? వారిచట నేల యుండిరో తెలిసికొనవలయు ననుకుతూహల మధిక మయ్యె. అంత నతఁడు గుఱ్ఱమెక్కి, గానమందలియాసక్తిచేఁ దనకంటె ముందు మందమందలుగా నాదిక్కునకుఁ బోవుహరిణములనుబట్టి మార్గము తెలిసికొని కొంతదూర మరుగ నచట

శివునిసిద్ధాయతన మొకటి గనఁబడెను. ఆశివాలయములోనికిఁ బోయి యీశ్వరలింగమును జూచెను. ఆలింగము నెవరో మందాకినీపుండరీకములతోఁ బూజించిరి. ఆలింగమునకు నాల్గు ముఖము లున్నవి. దక్షిణముఖమువయిపున దేవాభిముఖముగాఁ గూర్చుండి వీణ చేతఁ బూని శివునిగుఱించి పాటపాడుచున్నయొకకన్యక నాతఁడు చూచెను.

అతఁడు గుఱ్ఱముదిగి దానిని చెట్టుఁగొమ్మకుఁ గట్టిపెట్టి శివలింగసమీపమునకుఁ బోయి శివునకు సమస్కారము చేసి ఱెప్ప వాల్పక యాకన్యకను జూచుచుండఁగ నతనికి మనమున నిట్లుతోఁచెను. "జనులను నెప్పుడు ననుకొననివృత్తాంతము లెన్నియో సంభవించుచుండునుగదా.

నేను వేటకొఱకు వనమునకు వచ్చితిని. అచటఁ గిన్నరమిథునము గనఁబడ నిరర్థకముగా వారిని వెంటాడించి వచ్చితి, దానిమూలమున దివ్యప్రదేశము వీక్షించితిని. నీటికై వెదకుచుండ సరోవరము గనఁబడెను. ఆతీరమున విశ్రమింప నమానుషగానము వినఁబడినది. దానినిబట్టి రాఁగా నీదివ్యకన్యక దర్శనము లభించెను. ఈమె దివ్యకన్యకయనుటలో సందేహము లేదు. మనుష్యులలో నిట్టిరూపరేఖావిలాసాదులు సంభవించుట యెట్లు? నన్నుఁ జూడఁగానే యంతర్ధాన మొందనిచో, కైలాసపర్వతశిఖర మెక్కి కనఁబడకుండఁగ వెడలిపోకుండల, ఆకాశమార్గమున నెగిరిపోని పక్షమున "నీ వెవరు?" ని

పేరేమి ? నీవిట్టియౌవనారంభదశలో తపస్సు సేయ నేల ? అని యామెనే యడిగెదను. "

అని యనుకొనుచు నాస్ఫటికమండపమున నొకస్తంభమునొద్దఁ గూర్చుండి యామె సంగీతము చాలించునమయము దాఁక నిరీక్షించుచుండెను. అంత నామె గానము కట్టిపెట్టి లేచి శివునికి నమస్కారము చేయుచుఁ బ్రదక్షిణము సేసి తెల్లనిచల్లనిచూపులతోఁ జంద్రాపీడునిఁ జూచి పలుకరించెను. " అతిథికి స్వాగతమా ? మహానుభావా ! మీ రీప్రదేశమునకేల వచ్చితిరి. లెండు. అతిథిసత్కారము గొన రండు. " అన వాతఁడు దివ్యకన్యక పలుకరించుటయే మహాప్రసాద మని యెంచి లేచి యామెకు నమస్కరించి "అమ్మా! మీసెలవు" అని వెళ్లుచున్న యామెవెంట శిష్యునివలె భక్తితో వెళ్ళుచు మనస్సులో " అమ్మయ్యా ! నన్నుఁ జూచి యీమె యంతర్ధానము గాలేదు. ఈమెవృత్తాంత మడిగితినేని చెప్పననునాశ కలదు. " అని తలఁచుకొనుచు నూఱడుగులదూరమున నున్న గుహాముఖమున కామెతోఁ బోయెను. ఆగుహా మునులకుఁ గావలసినసర్వపదార్థములతోను నిండియుండెను ఒకమూల మణికమండలువు, ఒకతట్టున యోగపట్టిక, యొకచోటఁ బాదరక్షలజోడు, యొకప్రక్కను నారచీరలు పఱచినపక్క, వేఱొకస్థలమున, శంఖమయమగు భిక్షాకపాలము, ఒకచో విభూదిసొఱకాయయు నుండె. అవి చూచుచు నతఁడు ద్వారమున

నొకశిలాతలముమీఁదఁ గూర్చుండెను.

ఆమె లోపలికిఁ బోయి వీణ నారచీరలపక్కకుఁ దల
వైపున నుంచి యాకులదొప్పలో నుదకము పట్టుకొనివచ్చి
యర్ఘ్యపాద్యములకై యీయవచ్చిన నతఁడు " చాలుఁ జాలు
ను. అంతపరియాస మేల ? భగవతి ! నీదృష్టిప్రసారముచేతనే
మిగుల సంతుష్టుఁడ నయితిని. అంతియత్యాదర మక్కఱలేదు.
కూర్చుండుము. అనియు నామెనిర్బంధమున నామెచేయు
నతిథిసత్కారములను నమ్రతతో గ్రహించెను.

ఆమె యతిథిపూజ సేసినతర్వాత నాతనిసమీపమున
నున్న రెండవశిలాతలమునఁ గూర్చుండి కొంచెముసే పూరకుం
డి యాతనివృత్తాంత మడుగ నతఁడు దిగ్విజయయాత్ర మొద
లుకొని తనవృత్తాంతము దెలిపెను. అంత నామె లేచి భిక్షా
కపాలము చేతఁ బట్టుకొని వృక్షమూలములకుఁ బోయి నిలఁ
బడ నామెభిక్షాకపాలమున ఫలములు తమంతటఁ దామే పడి
నవి. ఆఫలములు దెచ్చి యామె చంద్రాపీడునకు భుజింపు
మని యిచ్చెను.

చంద్రాపీడుఁ డాశ్చర్యము నొంది, తపస్వినుల కసాధ్య
ము లేదుగదా. ఇంతకంటె నాశ్చర్య మేమియున్నది. చేతనాశూ
న్యములగువృక్షములుఁ గూడ భిక్ష కోరినపుడు ఫలముల నిచ్చు
చున్నవి. ఇట్టిచిత్ర మెక్కడను జూడలేదు. అని యనుకొనుచు
లేచి తనగుఱ్ఱమును సమీపమునఁ గట్టి స్నానాదిక్రియలు

దెచ్చుకొని యామె పెట్టినఫలములు భుజించి లేచి, యామె ఫలాహారము గైకొనునంతదాఁక కొంచెముదూరముగ నుండి, తర్వాత నామె కూర్చుండినశిలాతలమునకు దగ్గఱగాఁ గూర్చుండి కొంచెముసేపూరకుండి వినయముతో "భగవతీ! నీ వనుగ్రహముచూపుటచేఁ గొంచెము చనవు గలిగి యొకప్రశ్న మడుగఁ గుతూహలపడుచున్నాను. ఇట్లు వేడుకపడుట మా మనుష్యజాతికి సహజము. నీకు శ్రమగానుండనియెడల నన్ను గ్రహింపుము. నీవు జన్మించినకుల మేది. గంధర్వాప్సరసలలో నేకులము? ఇట్టివయసున వ్రతాచరణ మేల? నీవయస్సెక్కడ? ఈతప స్సెక్కడ? ఏరూప మెక్కడ? ఈవ్రత మెక్కడ? సర్వ సౌఖ్యములును వీడి యీనిర్జనారణ్యమునఁ దప స్సెందులకుఁ జేయుచున్నావు? ఏమి నీశరీర మింత తెల్లగా నున్నది?" అని చంద్రాపీడుఁ డడుగ నామె క్షణమాత్ర మేదియో ధ్యానించి ఉస్సు రని నిట్టూర్పులు నిగుడించి కన్నీరు వెల్లువలై పాఱ నేడ్వఁ జొచ్చెను.

అట్లు రోదనము చేయునామెను జూచి చంద్రాపీడుఁడు "ఆహా ఏమి యిట్టియాకృతినిగూడ దుఃఖములు వశపఱచుకొన్నవే ఎట్టివారికిని శరీరధర్మము లగు సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములు తప్పవుగదా. ఈమె కింతకన్నీరు వచ్చుటచేతఁ గూడ నీమె చరిత్రము దెలిసికొనఁ గుతూహలము హెచ్చుచున్నది. ఇట్టి వారు సామాన్యకారణమున నింతదుఃఖ మొందరు. ఏదేని

పెన్నకారణ మొందును. సామాన్యపుఁబిడుగు పడినచో భూమి పడదుకదా? ఆమె కట్టిదుఃఖమును జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చి అపరాధి నైతినని యనుకొని లేచి యచ్చట నున్నకొలఁకునుండి దోసిలితో నీళ్లు దెచ్చి యామెకిచ్చి కన్నులు కడుగుకొను మని నిర్బంధపెట్టెను.

ఆమె యాతనినిర్బంధముచేత నానీటితోఁ గన్నులు కడుగుకొని నారచీరకొంగుతో మొగము తుడుచుకొని వేఁడి నిట్టూర్పులు విడిచి మెల్లగాఁ జంద్రాపీడునితో నిట్లనెను. "రాజకుమారా! దురదృష్టవంతురాలను. దయాశూన్యురాలను. పాపిని. నావృత్తాంత మేల? జన్మము మొదలుకొనియు రోఁత గలిగించువృత్తాంతము. అది నీవు విన నేల? నీ కంతగా వినవలయు నని యున్నచోఁ జెప్పెదను వినుము.

౪

దేవలోకమున నప్సరసలు గలరని వినియే యుందువు. వారివి పదునాలుగు కులములు. దక్షునికుమారికలలో ముని యనునదియు నరిష్ట యనునదియు నిద్దఱును గంధర్వశ్రేష్ఠుల నిద్దఱఁ బెండ్లాడిరి. అవి రెండుకులములు. మిగిలినవి పండ్రెండు కులములు. వానిలో బ్రహ్మమనస్సువలన నొకటి. వేదముల వలన నొకటి చంద్రకిరణములవలన నొకటియు గల్గినవి. ఇట్లే మిగిలినవానికిని జన్మమూలములు భిన్నభిన్నములుగా నున్నవి.

మునియను నామెకు పదియాఱుగురు పుత్రులు. వారిలోఁ బదునాఱవవాఁడు కనిష్ఠుఁ డయ్యు గుణశ్రేష్ఠుఁడు. చిత్రరథుఁడను పేరఁ బ్రసిద్ధుఁడు. పరాక్రమమున ముల్లోకములయందుఁ బ్రఖ్యాతి వడసి యింద్రునిచే మిత్రుఁ డనిపించుకొని గంధర్వాధిపత్యమును బాల్యముననే సంపాదించెను. ఇక్కడకు దగ్గఱనే భరతవర్షమున కుత్తరముగాఁ గింపురుషవర్షము కలదు. అందు హేమకూటపర్వత మతనినివాసము. అతఁడే యీయుపవనమును నిర్మించెను. కావుననే దీనికిఁ జైత్రరథమని పేరు వచ్చినది. ఈయచ్ఛోదమను సరస్సు నతఁడు త్రవ్వించినదే. ఈశివాయతన మాతఁడు కట్టించినదే.

అరిష్టకు నార్గురు కొడుకులు. వారిలోఁ బెద్దవాఁడు హంసుఁడనువాఁడు. అతనిని రెండవగంధర్వకులమునకుఁ బ్రభువుగాఁ జిత్రరథుఁడే యేర్పఱచి పట్టముగట్టెను. అతఁడును హేమకూటముననే నివసించుచుండును.

చంద్రకిరణములవలనఁ బుట్టినకులమున గౌరియను నొక లావణ్యవతి జన్మించెను. ఆమెను గంధర్వకులపతియగు హంసుఁడు వివాహము చేసికొనెను. ఆదంపతులు పార్వతీపరమేశ్వరులవలెను లక్ష్మీనారాయణులవలెను నుండిరి. ఆమహానుభావులగర్భము చెఱుప నిట్టివికృతరూపముతోఁ బహుదుఃఖపాత్రురాలనగు నేను పుట్టితిని.

మాతండ్రి సంతానము లేనివాఁడగుటచేత, నేను పుట్టిన

పుడు కుమారుఁడు గలిగినపుడు చేయఁదగిన యుత్సవముకంటె
నధికోత్సవము చేసెను. పదియవనాఁడు కులాచారప్రకారము
నారూపానురూపముగా మహాశ్వేత యను సార్థకనామము పె
ట్టెను. నాజనకులును బరివారమును గంధర్వులు నందఱు నెం
తో గారాబముగా నన్నుఁ బెంచిరి. బాల్య మతిక్రమించి యౌ
వనము వచ్చినది. ఒకవసంతకాలమున మాతల్లితోఁ గలసి
యీయచ్ఛోదసరమున స్నానము చేయవచ్చితిని. సఖీజనము
తోఁ గలసి యచ్చటివిశేషములు చూచుచు నటునిటుఁ దిరుగు
చుండ నొకదివ్యకుసుమసుగంధ మొకవైపుననుండి వచ్చినది.
ఇంతపరిమళ మెచ్చటనుండి వచ్చెనో యని యాలోచించుచుఁ
గన్నులుమూసికొని యాసుగంధానంద మొకక్షణ మనుభ
వించి అది యేమో తెలిసికొనుటకై యాసుగంధమువచ్చిన వైపున
కుఁ బోయితిని. దేహకాంతితో వన మంతయుఁ గనకమయము
గావించునొకతాపసయువకుఁడు స్నానార్థము వచ్చుచుండెను.
తుల్యములగు రూపయౌవనములు గలమునికుమారుఁ డొకఁడు
దేవతార్చనకై పుష్పములు గోయుచు నాతనివెంట వచ్చు
చుండెను. ముందువచ్చుతాపసయువకుఁడు కర్ణాలంకారముగా
ధరించిన పారిజాతపుష్పము జరి చూచితిని. ఆపరిమళము దా
నిదే కాని యితరము గాదని నిశ్చయించి యామునికుమారుని
రూపాతిశయము చూచి, చంద్రికలసారము దీసి సమస్తసుం
దరపదార్థములసారము దానితోఁ గలిపి యాతనిని బ్రహ్మ

సృజించియుండు నని బ్రహ్మకౌశల్యమునకు మెచ్చుకొనుచు, ఆనందపరవశురాల నయి క్షణమాత్ర మేమియు దెలియకుండ నుండి తర్వాత "ఏమిది! ఎంతకూడనిపని. కులకన్యకల కిది యుచితము గాదుకదా" యని మనమును మరలింప యత్నించియు మరలింపనేరక పరవశ నయి వెఱ్ఱిదానివలె నాతనిని జూచుచుంటిని.

యోగ్యమా అయోగ్యమా లభ్యమా అలభ్యమా యని యాలోచింపకయే హృదయ మనురాగము నొందెను. ఆమహాతపశ్శాలి యెక్కడ! నే నెక్కడ! వానియందు నను రాగమయుక్తము అని యెఱిఁగియుండియు మనస్సును బట్టఁ జాల నయితిని. ఈతఁడు నావికారములు చూచి కోపించి శపించినను శపించువచ్చును. ఈస్థలము విడిచిపోవుటయే యుక్త మని యోచించి వెడలిపోవఁ దలఁచి అంతలో ఋషిజాతి సమస్తజనవందనీయముగదా నమస్కరించిపోవుద మని యాతనికి నమస్కారము గావించితిని.

నేను నమస్కరింపఁగానే అనురాగమహిమయో, మధుమాసమహాత్మ్యమో, యౌవనప్రభావమో, నా దౌర్భాగ్యదశయో, ఇంతకు నట్లు కావలసినవిధి యునదో ఏకారణమ యున నేను? దీపముదగ్గఱకుఁ జేర్ప మఱొకదీప మంటుకొన్నట్లు నావికార మాతనికిఁ గూడ నంటుకొనెను. ఆతనివికారము చూడ నావికారము ద్విగుణమో త్రిగుణమో యయ్యెఁ. మఱి

కొంతసేపటికిఁ గొంచెముదగ్గఱకుఁ బోయి నేనాతనిసహచ
రునిఁ బలుకరించి "యీతఁ డేతపోధనునికుమారుఁడు? ఈ
తనిచెవిలో నున్నకుసుమమంజరి యేచెట్టుది? దీనిసౌరభ మ
సాధారణము." అని యడుగ నాతఁడు చిఱునవ్వునవ్వి "బాలా!
అట్లడుగుటవలన నీకుఁ బ్రయోజన మేమి? అయినను వేడు
కపడుచున్నావు గానఁ జెప్పెద వినుము.

"శ్వేతకేతు వనుమహాముని కలఁడు. అతఁడు మహా
సౌందర్యశాలి. అతఁ డొకనాఁడు దేవతార్చనకై తామరపు
వ్వులు కోయఁ దలఁచి గంగానదికి వచ్చెను. ఆశ్వేతకేతు
వును పుండరీకనివాసిని యగులక్ష్మి చూచి యత్యసుందరాకా
రునివలన సంతతి వడసిన నెంతబాగుగా నుండునో కదా యని
యనుకొనెను. ఆమెసంకల్పవిశేషము సిద్ధించి యొకకుమా
రుఁడు గలిగెను. ఆమె యాకుమారుని శ్వేతకేతువున కిచ్చెను.
ఆబాలుఁడు పుండరీకమున సంభవించెను గానఁ బుండరీకుఁ
డనినామకరణము చేసి శ్వేతకేతువు సకలవిద్యలయందును
బరిపూర్ణుని గావించెను. అతఁడే యీతఁడు.

ఈతఁడు బ్రహ్మచర్యవ్రత మాచరించుచున్నవాఁడు.
ఈపుష్పమంజరి పారిజాతపుష్పమంజరి. బ్రహ్మచర్యవ్రతము
నకు విరుద్ధముగా నీపుష్పమంజరి యీతఁడు ధరించుటకుఁ
గారణము వినుము. నేఁడు చతుర్దశి గాన నీశ్వరసేవ సేయువ
లయు నని యీతఁడును నేనును స్వర్గలోకమునుండి కైలాస

మునకు వచ్చుచుండఁగా నందనవనముందలివనదేవత యాతని సౌందర్యము పొగడి "నీలోకోత్తరసౌందర్యమున కీపారిజాత పుష్పమంజరి తగును. ఇది కర్ణభూషణముగా ధరింపుము. నీవంటి త్రిలోకసుందరపురుషుఁడు ధరించుటచేఁ బారిజాతజన్మము కూడ ధన్య మగును." అని యీపుష్పమంజరి యీయ నీతఁడు ఆత్మస్తుతి వినఁబడుటచేఁ గొంచెము తలవంచుకొని ఱెప్పలు క్రిందికి వాల్చి దీనిని నిరాకరించి పోవుచుండెను. ఆవనదేవత దీనిని సార్థకము చేయుము. అని కోరుచు వెంటవచ్చుచుండుట నేను చూచి "మిత్రమా! తప్పేమున్నది? పుచ్చుకొనుము. ఆమెకోరిక చెల్లింపుము." అని నిర్బంధపఱచితిని. నిషేధించుచున్నను అది కర్ణాభరణముగా ధరింపఁ జేసితిని. అని యాతనిసహచరుఁడు చెప్పి యూరకుండఁగాఁ దపోధనయువకుఁడు కొంచెము మందహాసము చేసి "బాలికామణీ! నీ వెందుల కింతశ్రమపడి ప్రశ్న చేసితివి. నీకు దీనిపరిమళము నచ్చినచోఁ బుచ్చుకొనుము ఇచ్చెదను." అని చెప్పి దగ్గఱఁగా వచ్చి స్వయముగా నాపుష్పమంజరి తనచేతితో దీసి నాచెవి నలంకరింపఁజేసెను. నాకపోలతలస్పర్శసుఖమునఁ జంచలాంగుళి యగునాతనికరతలమునుండి యక్షమాల జాఱి పడిపోయెను. అది యాతఁడెఱుఁగనే యెఱుఁగఁడు. ఆయక్షమాల నేలమీఁదఁ బడకుండఁగానే నేను పట్టుకొని నామెడతో సవిలాసముగా వైచికొంటిని. అతనిభుజలతతో నాకం

తము గాఁగిలించెనంతయానంద మొందితిని.

ఇట్లు జరుగునంతలో ఛత్రగ్రాహిణి వచ్చి "రాజకుమారీ! దేవి స్నానము చేయుట యైనది. మనము ఇంటికేఁ బోవువేళ యైనది. నీవుగూడ స్నానము చేయుము." అని చెప్పఁగా మనస్సులో నిష్టము లేకున్నను బలవంతముగాఁ బ్రయత్నించి కొన్నియడుగులు నడువ నాదృష్టి యాతనిముఖమునుండి మరలదాయెను. బలాత్కారముగా దృష్టినిగూడ మరలించుకొని స్నానము సేయఁ బోవుచుంటిని. నేను బోవుచుండఁగా నాసుందరాకారుఁ మిత్రుఁడు మునికుమారునిచాపల్యము గ్రహించి కోపము చూపుచు "మిత్రా! పుండరీక! ఇది నీకుఁ దగునా? ఈమార్గము క్షుద్రజనక్షుణ్ణము. ధైర్యధనులుగదా సాధుజనులు. అజ్ఞానివలె ఆత్మను నిరోధింపలేక హీనమార్గమునఁ బ్రవర్తించుచున్నావు. నీవిద్య, నీతెలివి, నీధైర్యము, నీబ్రహ్మచర్యము, నీగురూపదేశములు, నీవైరాగ్యము, నీవేదాంతవిచారణము ఇవన్నియు నేఁగంగలోఁ గలిపితివి. ఎంతప్రమాదము. చేతినుండి జాఱిపడిపోయినయక్షమాలగూడ నెఱుఁగవే. చైతన్యముగూడ నంతరించినదా."

అని యదలింప నాతఁడు లజ్జపడి "మిత్రమా! కపింజల! అన్యథాభావింపకుము. ఈకన్యక యక్షమాల తీసినతప్పు సహింపను. చూడు" అని లేనికోపము తెచ్చిపెట్టుకొని ప్రయత్నముతోఁ గనుబొమలుముడివైచి పెదవులాడించుచు "ఓసి!

చపలురాలా! అక్షమాల యీయకుండఁగ నిక్కడనుండి యడుగు
నైనఁ గదపఁగూడదు." అని పలికెను. నేనది గ్రహించి నా
మెడలో నున్న నాయేకావళి తీసి « ఇదిగో అక్షమాల తీసికొ
నుమని నాదృష్టి యాతనిముఖముననే నిలిపి [illegible] యతనిచే
తిలో నుంచితిని. అతఁడు శూన్యహృదయుఁడగుచు నేనిచ్చిన
దేదో తెలియఁగనేతెలియఁడు. నాకు స్వేదోదకముతో నే
స్నానము మయిపోయినది. అయినను సరోవరమున స్నానము
సేయ వెడలితిని.

ఎట్లో స్నానముచేసి మాతల్లితోఁ గలిసిపురమునకుఁ బో
వుచుంటిని గాని నాహృదయ మంతయు నాతనిపై నుండెను.
అతనిరూపరేఖావిలాసములు తలపోయుచు నెట్లో యింటికిఁ
బోయి కన్యాంతఃపురమున విరహబాధ నొందుచు ఏమి చేయు
చుంటినో ఏమి యనుచుంటినో ఏమియు నెఱుఁగను. ప్రాసా
దముపై నెక్కి యెవ్వరిని రానీయవలదని ద్వారమునఁ గావలి
పెట్టి గవాక్షములోనుండి యాతఁ డుండుదిక్కునకుఁ జూపు
ప్రసరింపఁ జేయుచు ఆత్తెపునుండి వచ్చుగాలినిగూడ నతనివృ
త్తాంత మడుగఁబోవుచు నంతలో నిది యేమి? యని యూఁగు
చు మెడలోనున్న యక్షమాలను, కర్ణమున నున్న పారిజాతమంజ
రిని స్పృశించి యాతనిని స్పృశించినట్లు సుఖించుచుఁ గాలము
గడపుచుంటిని. అంతలోఁ దరళికయనునది, వాఁడు నాతో
స్నానమునకువచ్చినయదనకత్తె నాదగ్గఱకు వచ్చి మెల్లగా ని

స్లనియొను. భర్తృదారికా! నాఁ డక్కడఁ గనఁబడినఋషికుమారులలో నీకుఁ బుష్పమంజరియిచ్చినయాతఁడు, రెండవవానికిఁ గనఁబడకుండఁగా నాయొద్దకు వచ్చి నిన్నుగురించి ఆకన్యక యెవరు? ఆమెపే రేమి? ఎక్కడకుఁ బోవుచున్నది? అని యడుగ "చంద్రాంశమునఁ బుట్టినగౌరియనునప్సరసయందు గంధర్వరాజగు హంసునివలన జన్మించినకన్యక. మహాశ్వేత యని పేరు. ఆమె హేమకూటమునకుఁ బోవుచున్నది." అని చెప్పితిని.

నామాటలు విని యాతఁడు ఏదియో యాలోచించుచు క్షణమాత్ర మూరకుండి నన్ను బతిమాలునట్లు బాలికా! కల్యాణి! నీవు నామెయు నొకరీతిగానే యుందురు. సఖులుగదా. నాదొకప్రార్థన యున్నది. చేసిపెట్టెదవా? అని యడుగ నేను వినయముతో "మీ రంతఁగాఁ జెప్పవలయునా? తమసెలవుప్రకారము చేసెదను." అని చెప్పఁగా నాతఁడొక పత్రిక యిచ్చి యది యాకన్యక యొంటరిగానున్నపుడే యీయవలయునని అనఁ దానికి నే నంగీకరించి తెచ్చితిని. అని తాంబూలకరండములోనుండి తీసి యొకపల్లవపత్రిక నిచ్చెను. అది చేతఁ బుచ్చుకొని యందు వ్రాసియున్నపద్యము చదివితిని. అది యెట్లంటే—

"ఒలితబిససితమహాక్షీరలతను జూచి
లోభపెట్టుచు నాకను లోనుచేసి

మానసోద్భవ మీవతిమాత్రదూర
మంచఁబోలెను గొనిపోయి తెంచదమాన."

అది మరలమరలఁ జదివితిని. రెండవసారి కామహానుభావుని దర్శనము చేసినతరలికజన్మము ధన్య మని మెచ్చితిని. తరలికా! చెప్పుచెప్పు. ఆతఁడు దర్శనము చేసితివి. ఏమని యడిగెను? ఎంతసేపు కలసిమాటలాడితివి. అని మరలమరల నడుగుచు నాకు చెప్పినదే మరలఁ జెప్పుచుండ నాదరముతో వినుచు నుంటిని.

అంతలో ఛత్రగ్రాహిణి వచ్చి "భర్తృదారికా! ఆ ఋషికుమారులలో నొకఁడు వచ్చి ద్వారమున నుండి అమ్మగారు నడుగుటకై వచ్చినా నని చెప్పుచున్నాఁ డన నేను మునికుమారుఁ డన్నమాట వినినప్పుడే ఆతఁడే వచ్చినాఁ డని యనుకొని కంచుకిని వెంటనే తీసికొనిరమ్మని పంప నా తఁడట్లు తీసికొనిరాఁగా, కపింజలుఁడను నాతనిమిత్రుఁడు వచ్చుచుండెను. ఆతనిముఖము చూచి ఏదో విచారము నొందుచు న్నట్లు గ్రహించితిని. లేచి నమస్కరించి స్వయముగా పీఠము వైచి యాతఁడు వల దన్నను నిర్బంధపెట్టి యాతనిపాదములు గడిగి నాచీరకొంగుతోఁ దుడిచి యాతనిదగ్గరఁగాఁ గూర్చుంటిని. అతఁ డేదో చెప్పఁదలఁచి యుండి నాసమీపమునఁ గూర్చుండినతరలికవైపు చూచెను. నే నాతని భావము గ్రహించి "అయ్యా! మీరు చెప్పవచ్చును: సంకోచింప నక్కఱ లేదు.

నాకును తరలికకును భేదములేదు. నాద్వితీయప్రాణమే ''
అని చెప్ప నాతఁ డిట్లనియెను.

"రాజపుత్రీ! ఏమి చెప్పఁగలను. సిగ్గుచే నోట మాటే రాకున్నది. కందమూలఫలాహారులగుమునిజన మెక్కడ? రాజకుటుంబోచిత మగుభోగాభిలాష మెక్కడ? అంతయు నసంబద్ధముగా నున్నది. ఇతరోపాయము కనఁబడలేదు. మఱొక ప్రతిక్రియ యేదియు లేదు. చెప్పకుంటినేని మహానర్థము సంభవించును. ప్రాణత్యాగము చేసియైనను మిత్రునిప్రాణములు రక్షించుట విధిగదా. తప్పక చెప్పుచున్నాను. నా మిత్రుఁడు నీయెదుటనే నామీఁద గోపము వచ్చి తిరస్కారముగా మాట లాడినాఁడుగదా. నే నతనిని విడిచి పుష్పములు కోయుట మాని వేఱొకప్రదేశమునకుఁ బోయితిని నీవు వెడలి పోయినతర్వాత నొంటరిగా నేమి చేయుచున్నాఁడో చూచెద నని యాప్రదేశమునకుఁ బోవ నతఁ డక్కడఁ గనబడఁ డయ్యె. అంత నేమియుఁ దోఁచినది కాదు. మైత్రిచేత నొకక్షణమయిన నన్నుఁడు నతనిని విడిచి యుండలేను. "మోహావశుఁ డగు యాకన్యక వెంబడి పోయియుండునా? ఆమె వెడలిపోయిన తర్వాత నామొగము చూడ సిగ్గుపడి యెక్కడికైనఁ బోయి యుండునా? లేదా నన్నే వెదకుచు నేమూలకో వెళ్లెనా'' యని యూహించుచుఁ గొంతసేపు నిలఁబడి "సిగ్గునకే యొక్కవేళ అనిష్టముగూడఁ జేయవచ్చును. అతని నొంటరి

గాఁ నుండనీయరాదు." అని అతనికై వెదకి వెదకి కనఁబడక పోవుటచే అశుభ మాశంకించుచు నాతురతతో నాఁగవైపుల వెనుక నొకలతామండపమున దయ్యము సోఁకినవానివిధమున, నిష్పందమూర్తి నవాసరీరి, జన్మాంతరము నొందినవానిసరణి మాఁపు మాఱిపోయి నీముక్తావళి యురమునఁ దాల్చి తెప్పపాటు లేక యేదో యాలోచించుచున్నవానియవస్థ చూచి యేమిది యని భయపడి దగ్గఱకుఁ బోయి యాశిలాతలమున నొకమూలఁ గూర్చుండి వానిభుజశిరస్సులపయిఁ జేయి వయిచి "అంత జ్ఞానవంతుఁడు, అంతటితపశ్శాలి అంతవ్రతదీక్షాదీక్షితుఁడు తుద కిట్లయ్యెనే యని యనుకొని యాశ్చర్యపడుచు మిత్రమా! ఏమిది యని యడుగ నాతఁడు కంటఁగాలువలుగా వచ్చుకన్నీరు తుడిచికొని బలవంతముగాఁ గన్ను తెఱచి నన్నుఁ జూచి సిగ్గుచేత నస్పష్టాక్షరముగా "మిత్రా! ఎఱిఁగి యుండియు నన్నడిగెద వేల." అనెను.

మిత్రుఁడు సన్మార్గము దాఁటి ప్రవర్తించినపుడు మరల త్రిప్పఁబ్రయత్నించుట న్యాయ్యముగాన నేననేకవిధములఁ దపశ్శాలి కిది తగునా యని నిదర్శనములతో, నీతులతో, శాస్త్రోదాహరణములతో నెంతో బోధించితిని. అవి పనిచేయవయ్యె. వయిపిచ్చ నాచేయి పట్టుకొని మిత్రమా! యిట్టిమాటల కేమి? నేను బ్రతికినసాధనము చూడుము. ఒడలంతయు మంటలు. గుండె లాఱిపోవుచున్నవి. నో రెండిపోవుచున్నది.

దీనికిఁ బ్రతిక్రియఁ జూడుము." అని యాతఁడు పలుక "ఇంక
నిది యుపదేశకాలము గాదు. ఆస్థితి దాఁటిపోయినది. ఇతని
ప్రాణములు గాపాడుకొనినఁ జాలును. దానికై యత్నించెద"
నని సరస్సునకుఁ బోయి తామరపూవులును, తూండ్లును,
చల్లనినీరును దీసికొనివచ్చి శైత్యోపచారములు చేయుచు
ఆరణ్యకుల మగుమన మెక్కడ? గంధర్వరాజపుత్రిక యగు
మహాశ్వేత యెక్కడ? ఎట్లు సంఘటించును. ఈతని యవస్థ
ప్రతీకారశూన్యముగాఁ గనఁబడుచున్నది. ఏమి చేయుద మని
యాలోచించి నీసహవాసముతప్ప వేఱొకసాధనమున నాతని
ప్రాణములు రక్షింప శక్యముగా దని నిర్ణయించుకొని నేను
నింద్యకృత్యములు చేసియైనను మిత్రునిప్రాణములు రక్షిం
చుట ముఖ్య మనియెంచి కాలక్షేపము చేయరా దని యాతని
యవస్థ నీతోఁ జెప్ప వచ్చితిని. తద్వ్యసనపు జాతనితోఁ జెప్పిన
సిగ్గుచేటు వల దని నివారించు ననియు, మానిన నేమియు
లాభములే దనియుఁ, బ్రాణాంతము సంభవించిన సంభవింప
వచ్చుననియు ననుకొని చెప్పకయే వచ్చితిని. ఈస్థితిలో నాతని
యనురాగమును, నారాకయు, సమయమును జూచి నీకు యుక్త
మని తోఁచినట్లు చేయుము." అని పలికి నే నేమిసమాధానము
చెప్పునో యని నాముఖమునే చూచుచుండెను. ఆమాటలు
విని నాహృదయ మమృతతరంగముల నోలలాడి నట్లయి
నది. ఆనందబాష్పము లవార్యముగా స్రవించుచుండెను. ఆ

తపోధనుఁడు చెప్పినది నిజమే యైనచో నింతకంటె నా కేమి కావలయును. ఈతనినోట నసత్యము వచ్చునా యని యాలోచించుచుండఁ బ్రతీహారి తొందరగా వచ్చి రాజకుమారీ! నీకు శరీరమున నస్వస్థతగా నున్న దని పరిచారికలవలన విని మహాదేవి చూచుటకు వచ్చుచున్నది. అని చెప్పెను. కపింజలుఁడది విని సమ్మర్దమునకు భయపడి త్వరగా లేచి "రాజపుత్రీ! కాలాతిక్రమణ మైనది. మిత్రప్రాణరక్షణము చేయుము. ఇదిగో నీకు నమస్కారము" అని నావలనఁ బ్రతివచన మపేక్షింపకయే యెట్లో వచ్చుచున్న జనసమ్మర్దమున నవకాశము కల్పించుకొని ద్వారము దాఁటి వెడలిపోయెను.

అంతలో మాజనని వచ్చి నాతో నేమేమో చెప్పెను. ఆమె యేమి చెప్పినదో ఏమి చేసినదో నే నెఱుఁగ నేనెఱుఁగను. అంతలోఁ బొద్దు క్రుంకినది. అంధకార మంతటను వ్యాపించినది. నామనస్సు అంధకారబంధుర మైనది. నాకు ముందుత్రోవ కనఁబడలేదు. తరలికతో "సఖీ! కపింజలుఁడు నీయెదుటనే గదా సమస్తమును జెప్పినాఁడు. చేయవలసిన దేమో చెప్పుము. సామాన్యకన్యకవలె సిగ్గు చెఱచి వినయము విడిచి కులాచారము మీఱి మాతాపితల వంచించి యాతనిఁ బాణిగ్రహణము చేసికొంటినా, ధర్మమార్గ ముల్లంఘించినదాన నగుదును. ఈధర్మ మాలోచించితి నేని కపింజలుని ప్రార్థనకు భంగము చేసినదాన నగుదును. అంతియే కాక యీ

తపోధనయువకునకు నావలన నాశాభంగము గలిగి ప్రాణహాని సంభవింపవచ్చును. అప్పుడు మునీశ్వరునిం జంపిన పాపము కట్టుకొనెదను. అని మూర్ఛపడితిని. నాకుం దరళిక శైత్యోపచారములు చేయుటచేతఁగాఁబోలు మరల స్మృతి వచ్చినది. కన్నులు తెఱచి నేను చూచునప్పటికి బాష్పధారలు విడుచుచు రోదనముచేయు తరళికను జూచితిని. నన్నుఁ జూచి యామె ధైర్యము తెచ్చుకొని నాపాదములకు నమస్కరించి యిట్లనియె "రాజకుమారీ! ఇంక సిగ్గేల. జనకులయాజ్ఞ యేల. ఆతనిని తీసికొనివచ్చెదను. నన్నుఁ బంపుము. లేదా నీవే స్వయముగా నక్కడకుఁ బొమ్ము. లేకున్న నపాయము వాటిల్లును, అన నామె సఖీ! మరల బ్రతికి నీ కాయాసము గలిగించుచున్నాను. లెమ్ము. మనము పోవుదము. అని తరళికను బట్టుకొని బలవంతముగా లేచితిని. లేచునప్పటికి నాకుడికన్న దరినది. "ఇది యపశకునము. దైవ మేమి చేయదలఁచెనో" యని సందేహించియు ఎఱ్ఱని మేలిముసుఁగు వైచికొని ఆత్మపరివారముగూడ గుఱుతుపట్టకుండఁ బ్రాసాదశిఖరమునుండి దిగితిని. తరళిక నావెంట వచ్చుచుండెను. "చెలీ! నావలెనే యాతఁడును బాధ నొందునా! మనకతఁ డెదురుగాఁ వచ్చునా" అని నేనడుగ ఆమె నవ్వి "ఓసి! వెఱ్ఱిదాన! అతఁడు నీవిషయమున నింతకంటె నెక్కుడు వికారచేష్టలు చేయుచుండును," అనెను. అట్టి కొన్నిమాటలు చెప్పుకొనుచు నాతఁ

దున్న ప్రదేశమునకు దగ్గఱఁగాఁ జేరి సరస్సులోఁ గాళ్ళు కడుగు
కొనుచుండ నాతఁ డుండు ప్రదేశమునుండి యేదో రోదనధ్వని
వినబడినది. అది పురుషునికంఠధ్వనివలె నుండెను. కొంచెము
దూరమగుటచే నంతస్పష్టముగా వినఁబడలేదు. మొదటఁ గూడ
కన్నదురటచేతనే సందేహము కలిగినది. ఆధ్వని వినగానే గుం
డె బ్రద్దలయి యొడల నంతటను వడఁకు పుట్ట నేదియో యశు
భము రానున్న దని యెంచి తరళికా ఏమి ఇది అనుచు తొంద
రతొందరగా నాతఁ డున్న వైపునకు బరుగిడితిని. అర్ధరాత్రమ
గుటచేత నంతయు నిశ్శబ్దముగా నుండెను గాన కొంచెము
దూరముగా నుండగానే "హా! హా! హాతవిధీ! ఎంతపని
చేసితివి. ఎంతకష్టము వచ్చినది. ఓసి దురాత్మురాలా! మహా
శ్వేతా! నీ కితఁ డేమి యపకారము చేసినాడే? హా! మహా
నుభావా! శ్వేతకేతూ! పుత్రవత్సల! నీ కెంతమోసము జ
రిగినదో నీ వెఱుఁగవుగదా! మిత్రా! నన్ను విడిచిపోయెద
వా! నిన్ను విడిచి యొకక్షణమున నుండఁజాల నని నీ వెఱుఁ
గవా? నన్నుఁ గూడ దీసికొనిపొమ్ము. ప్రతివచన మీయ
నొల్లవా? అని పలువిధముల విలపించు విలాపము చెవులఁ
బడినది. ఆకంఠధ్వని కపింజలునిదని గుర్తుపట్టితిని. అప్పుడే
నాప్రాణము లెగిరిపోయినవి. ఏమిది యని యేడ్చుచుఁ బోవ
చూచుకొనకయే యుద్దపడి యారోదనము వినఁబడినచోటికి
వెళ్ళిపడితిని.

అక్కడ నొకశిలాతలముపయిఁ బఱచినమృణాళశయ్యపైఁ బరుండి యప్పుడే ప్రాణములుగోలుపోయిన యామునికుమారుని నిర్భాగ్యురాలనగు నేను జూచి మూర్ఛనొందితిని. ఆపయి నేమియు నెఱుఁగను.

నాహృదయ మతికఠినముగావునను, ఈశరీర మనేక దుఃఖము లనుభవించుటకై నిర్మితమగుటచేతను, ఇంక ననేక పాపకర్మముల ఫల మనుభవింపవలసి యుండుటచేతను, కొంతసేపటికిఁ జైతన్యము వచ్చినది. కన్నుఁ దెఱచి యాతనిమృతకళేబరము చూచి హా! హా! ఎంతయవస్థ సంభవించినది. హా! నాథ! ప్రాణేశ్వరా! నిన్నే శరణమొందిననన్నుఁ విడిచి కరుణాశూన్యుఁడ వయిపోయెదవా! నీకై నే నెంతయవస్థ ననుభవించితినో తెరలిక నడుగుము. భక్తవత్సలా! భక్తురాలను, అనురక్తురాలను, ఆర్తురాలను, అనాథను బాలను రక్షింపవా? నీవు మృతినొందినను నేను బ్రతికియుంటిని. ఎందుల కీబ్రదుకు?" అని పలువిధముల విలపించి యాతనివక్షస్థలము జేతితోఁ స్పృశించి "పుండరీకహృదయమా! ఎంతకఠిన మయినదాన వయితివి. ఆర్తురాలను నన్ను విడిచిపోయితివా?" అని యచట నున్నముక్తాహారము చూచి "ఓసి పాపాత్మురాలా! నేను వచ్చునంతదాఁక నయినను పుండరీకుని ప్రాణముల నాఁపఁజాలవయితివి" అనినిందించి కపింజలునివంకఁ జూచి "మహానుభావా! నీతపస్సేయెడ ఫాఁపోసిమైన నీమిత్రుని బ్రతి

ంకిపు '' మని యాతని పాదములపయిఁ బడి లేచి తరలికను గౌఁగిలించుకొని తరలికా ! ఏమిది ! అయ్యో ! అయ్యో ! అని పెద్దయేడ్పెక్కి ''హా ! నాథా ! నాథా ! ప్రాణేశ్వరా ! అని మూర్ఛాపరవశ నయితిని. '' అని మహాశ్వేత చెప్పుచు గతవృత్తాంతస్మరణమున ఆదుఃఖ మప్పు డనుభవించుచున్నట్లు మనమునకుఁ దోఁచి మూర్ఛపడిపోయెను.

చంద్రాపీడుఁ డామెయవస్థ చూచి జాలి నొంది యామెను బట్టుకొని యామెకన్నీటితోఁ దడిసినచీరకొంగుతోనే కొంచెముసేపు విసరఁగా నామెకు మరలఁ జైతన్యము వచ్చెను. అంతవా రిట్లు మాటలాడుకొనిరి.

చంద్రా—భగవతి ! నేను పాపము కట్టుకొంటిని. గడచినశోకము నీకు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చి యిట్టియవస్థ గలిగించితిని. ఇంకను ఆవృత్తాంతము కట్టిపెట్టుము. నేను వినఁజాలను. నీవును గతించినదుఃఖము స్మరించికొని ప్రాణములుపోఁగొట్టుకొనకుము. ఒక్కొక్కప్పుడు గతదుఃఖము తలఁచికొన గుండెలు బెదర ప్రాణహాని సంభవించును.

మహా—రాజపుత్రా ! ఆనాఁడు పోని యీముండ ప్రాణములు నేఁడు పోవునా ? యముఁడు గూడ నింతపాపాత్మురాలిముఖము చూడఁగూడ దని యెంచి నాదఁకి రాఁడు గాఁబోలు. చెప్పుటకుఁగాని వినుటకుఁగాని యింతకంటెఁ గష్టతర మగువృత్తాంత మేమి యున్నది ?

ఆమహావజ్రపాతానంతరము జరిగినవిచిత్రచరిత్రము చెప్పెదను వినుము. అందుఁ గలిగినఘురాశ చేతనే యీపాపి శరీరము ధరించుచున్నాను తరలికతో "చితిపేర్చి నిప్పంటింపుము" అని చెప్పి భర్తృసహగమనము చేయ నిశ్చయించుకొని యుండఁగా ఆకస్మికముగా నొకదివ్యపురుషుఁడు వచ్చి పుండరీకుని దేహము తనబాహువులతో నెత్తికొని తీసికొనిపోవుచు "వత్సా! మహాశ్వేతా! నీ ప్రాణములు విడువకుసుమీ. ఈతనితోఁ దిరిగి నీకు సమాగమము సంభవించును." అని చెప్పి యాకాశమున కెగిరిపోయెను.

ఆసందర్భ మంతయుఁ జూచి భయము నాశ్చర్యమును వేడుకయుఁ గలుగ కపింజలునిఁ జూచి "కపింజలా! ఏమిది?" అని యడుగుచుండఁగనే యాతఁడు తనపరికరములు తొందరగా మూట గట్టుకొని పుండరీకుని కొనిపోవువానివెంటఁ బోయి ఓరి దురాత్మా! నామిత్రుని నెక్కడకుఁ దీసికొనిపోయెదవురా యని కేకలు వేయుచును నాతనితో నక్షత్రమండలమధ్యమునకుఁ బోయెను కపింజలుఁడుగూడఁ బోవుటచే నా దుఃఖము ద్విగుణితమయ్యెను

"తరలికా! ఏమీవిచిత్రము." అని యడుగ నాపె స్త్రీస్వభావసహజమగుభయముచేత వణఁకుచు "అమ్మా! ఏమి చెప్పఁగలను. నాకేమియుఁ దెలియదు. పాపాత్మురాలను. ఆవచ్చినపురుషుఁడు దివ్యపురుషుఁడే. అతఁడు చెప్పినది

యసత్యము కానేరదు. ఇది కీడులో మేలు. చక్కగ నాలో చించి చూచినను మంచిదో, జీవితము శ్రేయమో నిర్ణయింపుము. ఆ దివ్యపురుషుని వాక్యము లసత్యము లని నిర్ణయ మయ్యెనేని యప్పుడే మృతి నొందవచ్చు మరణము దుర్లభము గాదుగదా. నా నిమిత్తము వెళ్లిన కపింజలుఁడు తిరిగివచ్చునప్పటికి నీవు కనంబడకున్నచో నాతఁడు బ్రతుకనొల్లఁడు. అంతదాక కష్టమునఁ బ్రాణములు నిలఁబెట్టుకొనుము.

అని తరలికా బోధింప జీవితాశ సకలలోకసహజ మగుటను, దివ్యపురుషుని మాటలు కొంత ఆశ కలిగించుటచేతను, తరలిక చెప్పినదే యుక్తమని యెంచి ప్రాణములు విడువక పాపాత్మురాల నయిన మహాయాతనతో నా రాత్రి గడపితిని. ఉషఃకాలమున లేచి స్నానమాచరించి పుండరీకుఁ డుపయోగించు పరికర ముపయోగించుచుఁ దపము చేయఁ దొడఁగితిని—

సంసార మనిత్యము. సర్వము క్షణికము. సర్వము దుఃఖమయము. దేహము బహుదుఃఖమూలము. ఈశ్వరుఁడే శరణము. అని భావించి పరమేశ్వరు నాశ్రయించి యిచట నుంటిని. మాతండ్రి నావృత్తాంతము విని దుఃఖించి యిక్కడకు వచ్చి నాహృదయము మరలింపఁజూచెను గాని తుదికి నిష్ఫలప్రయత్నుఁడయి కొంతకాల మిచటనుండి నాయవస్థ చూడఁజాలక స్వగృహమునకుఁ బోయెను.

ఏడుపులతోఁ గన్నీటివిడుపులతోఁ బుండరీకుని యెడఁ

గలకృతజ్ఞతచూపును, తన్నామసంకీర్తనము చేయుచు, తన్నామ
ములనే జపించుచు, కందమూలఫలజలములతోఁ గాలక్షేప
ము చేయుచున్నాను. పాపాత్మురాలను. కఠినురాలను. నిర్లజ్జ
ను. నిరాధారను. నిష్ఫలజీవితను. నింద్యను. బ్రహ్మహత్య
గట్టుకొనినమహాపాతకురాలను. అని వల్కలాంచలముతో
మొగము గప్పుకొని బావురు మేడ్చెను. చంద్రాపీడున కామె
యందు మొదటనే గౌరవము గలిగినది. ఇప్పుడది యధికతర
మయ్యెను.

అంత నతఁ డామెతో "భగవతి! సుఖ మను మంచి
దడుగు వేయుటయు, క్లేశ మన్న వెనుకడుగు వేయుటయు సకల
లోకసహజము. మృతునియం దలిసి హాయనుఁ దగినపని చే
యఁ గ్లేశపడలేక యేడుపుతో మాత్రము కృతజ్ఞతచూపుట
సామాన్యజనరీతి. నీవట్లుగాక సకలైశ్వర్యములను జనకులను
మిత్రులను విడిచి స్త్రీజనదుష్కర మగునరణ్యవాసము చేసి
బ్రహ్మచర్యముపూని తప మాచరించుచున్నావు. భర్తగానీ
భార్యగానీ సోదరుఁడుగానీ మిత్రుఁడుగానీ మృతులగుదురని
వినినపుడు వానియందలిస్నేహమునఁ దనప్రాణములు వాని
యంతటనవే పోయినచోఁ బోవుఁగాక. ప్రయత్నపూర్వకము
గా నిప్పులోనో నీళ్లలోనో యురుకి కొందఱు ప్రాణములు
పోఁగొట్టుకొందురు. అది సహగమన మని మహాకార్యముగాఁ
గొందఱు పొగడుదురు. అది యజ్ఞాను లాచరించునిష్ఫలకా

ర్థము. అతిక్షుద్రము. దుఃఖము సహింపలేక తనదుఃఖనివృ
త్తికై చచ్చుట స్వార్థపరతయే కదా. ధైర్యము పూని తాను
బ్రతికియుండి మృతుని బ్రతికించు నుపాయము చూడవలయును.
అది శక్యము గాదని తోఁచినపుడు మృతుఁడు సంకల్పించిన
కార్యము నెఱవేర్పఁ బూనవలెను. అతనిపేరు శాశ్వత మగు
నట్లు ధర్మకార్యములు చేయవలయును. పుత్రజన్మమున నాత
నికి మంచిగతులు గలుగునట్లు సత్కార్యము లాచరింపవలయు.
అట్లుగాక తానును బలవంతముగాఁ జచ్చినచో మును మృతుఁ
డగువానికి లాభ మేమున్నది? తర్వాతఁ దన కేమిలాభము?
పైపెచ్చు బలవంతపుఁజావు సచ్చుటచే నాత్మహత్యాపాపము
చుట్టుకొనును.

మున్ను రతీదేవి తనభర్త హరనేత్రాగ్నిలోఁ బడి భ
స్మమయిపోయినపుడు మృతినొందెనా? బ్రతికియుండి భర్తను
బ్రతికించుకొన్నది పాండురాజు మరణించినపుడు పృథ యనుమ
రణ మొందెనా? సజీవయై యాతనికి భీష్మమగు సంతతిని గాపాడి
నది విరాటరాజకూఁతు రగు నుత్తర యభిమన్యుఁడు గతించినపు
డు సహగమనము చేసెనా? బ్రతికియుండి వంశము నిలఁబెట్టినది.

అది యటుండ, పుండరీకపునస్సమాగమము సంభవిం
చునని దివ్యపురుషుఁడు చెప్పియుండెనని చెప్పితివిగదా. అది
విశ్వసనీయమే. దైవరీతి యతిచిత్రము. తపశ్శక్తు లనేకవిధ
ములు. కార్యకారణభావము మనకు దుర్గ్రాహము. చిరకాల

మునుండియు నట్టివి జరుగుచునే యున్నవి. గంధర్వరాజపుత్త్రిక యగు ప్రమద్వర పాముకాటున మృతినొందఁగా రురునాముఁ డగుఋషి తనయాయుస్సులో సగ మిచ్చి మరల బ్రతికించుకొనలేదా. పుత్త్రుఁ డగుబభ్రువాహనుఁ డర్జునునిఁ జంపినపుడు ఉలూపి పునరుజ్జీవితునిఁ జేసికొనలేదా. గర్భస్థదశయందే యశ్వత్థామాస్త్రములచేఁ బడినపరీక్షిత్తునిఁ దల్లి మొఱవిని చక్రి రక్షింపలేదా. కృష్ణుఁడు సాందీపపుత్త్రుని యమపురినుండి వెనుకకుఁ దీసికొనివచ్చి తండ్రి కిచ్చె నని వినలేదా. ఇదియు నట్టిదే యగును. ఈశ్వరేచ్ఛ యెట్లున్నదో అట్లు జరుగును. కేవలము మనయిచ్ఛతో క్షణమయిన మనఁజాలము. దుఃఖించిన లాభ మేమి? నిన్ను నిందించుకొనిన లాభ మేమి?

అని యనేకోపదేశములు చేసి యామె నోదార్చి దోసిలితో నీరు తెచ్చి యిచ్చి మొగము గడుగుకొను మని నిర్బంధపఱుప నామె యట్లు గావించెను.

౫

సాయంసంధ్యాదులు తీర్చుకొని వారు కూర్చున్నతఱిఁ జంద్రగుప్తుఁడు "భగవతీ! నీకాపద్బంధు వగుతరలిక యెక్కడకు వెళ్ళిన" దని యడుగ నామె యిట్లు చెప్పెను. "మహాశయా! అమృతసంభవ మగునప్సరసలకులమునఁ బుట్టినమదిర యనునామెను గంధర్వకులరా జగుచిత్రరథుఁడు పెండ్లాడెను.

ఆదంపతులకుఁ గూఁతు రుదయించెను. ఆమెపేరు కాదంబరి. నా కామె బాల్యమిత్రురాలు. నే మొకకంచములోఁ దిని యొకమంచముపైఁ బరుండి యొకచోట నాడుకొని యొక్క గురువునొద్ద విద్య నేర్చుకొంటిమి. ఆమె నాదుఃఖవృత్తాంతము విని “నామిత్రురా లగుమహాశ్వేత దుఃఖములో నున్నంతకాలము నేను పెండ్లాడను. నాతల్లిదండ్రులు నిర్బంధము చేసెదరేని అనశనవ్రతముననో, హుతాశనపాతముననో, విషము తినియో, యురి పెట్టుకొనియో, యీశరీరము విడిచెద” నని చెలులయెదుట శపథము చేసిన దఁట. అది యామెతండ్రి విని యాప్రతిన విడువుమని యెన్నియుపదేశములో చేసినాఁడఁట. అవి యన్నియు వ్యర్థము లయ్యె నఁట. ఆదంపతులు ఏకపుత్రికామాత్రసంతానులుగాన మిగుల దుఃఖించి తుదకొకయుపాయము పన్ని క్షీరోదుఁ డనుకంచుకిని నాయొద్దకు నేఁటి ప్రాతఃకాలమే పంపి యాతనిచేత “మహాశ్వేతా! నీయవస్థకే మేమెన్ని విధములనో పరితపించుచుండఁగా నీమూలమున మా కింకొక తాపము తటస్థ మయినది. కాదంబరి మనస్సును మరలించుట నీచేతిలోనే యున్నది.” అని నాకు సందేశ మంపిరి. అప్పుడు క్షీరోదునితోఁ దరలికను బంపి “కాదంబరీ! దుఃఖితురాల నగుచున్న మఱియింత దుఃఖపెట్టెదవా? నేను బ్రతికియుండవలెనంటే నీవు పితృవాక్యపరిపాలనము చేయుము.” అని కాదంబరికి సందేశ మంపితిని. నీవు వచ్చుటకుముందే తరలిక వెళ

లెను. అని చెప్పి యూరకు పరుండెను. చంద్రాపీడుఁడు పల్లవ
శయ్యపైఁ బరుండి “ఈపాటికి వైశంపాయనుఁడు నేను రా
లేదని పరితపించుచుండును. పాపము! పత్రలేఖ యేమను
కొనుచున్నదో. రాజవర్గము నాకై యెంతయెదురుసూచుచుం
డునో.” అని యాలోచించి యాలోచించి నిద్రపోయెను.

మఱునాఁడు మహాశ్వేతయుఁ జంద్రాపీడుఁడును మా
ట్లాడుచుండఁగా తరళికయుఁ గేయూరకుఁడును వచ్చిరి.
కేయూరకుఁడు గంధర్వరాజగృహమునఁ జనవు గలిగిన యువ
వర్గములోనివాఁడు. వారు మహాశ్వేతయొద్ద నున్న నూతన
పురుషుఁ డెవరని వింతగాఁ జంద్రాపీడునిఁ జూచుచు వచ్చి
కూర్చుండిరి.

మహాశ్వేత—తరళికా! కాదంబరికి కుశలమా? నేను
చెప్పినప్రకారము చేసెద నన్నదా?

తరళిక—రాజపుత్రీ! కాదంబరి క్షేమముగానే యు
న్నది. నీసందేశము విని కన్నులు కాల్వలుగట్ట దుఃఖించి ప్రతి
సందేశ మీతనిచేఁ బంపినది.

కేయూ—మహాశ్వేతా! కాదంబరి గాఢాలింగనపూ
ర్వకముగా నిట్లు మనవిచేయుచున్నది. “తరళికచేఁ బంపిన సం
దేశము వింటిని. అట్టిసందేశ మంపుటకుఁ గారణము సుజన
నిర్బంధమా? వేళాకటిమా? ఇది నాహృదయమును పరీక్షిం
చుటయా? నీవరణ్యములో దుఃఖమనుభవించుచుండ నేనింటి

లో సుఖముగానున్నా నని యన్యాపదేశముగా నిందించుట యా? ప్రేమలత త్రెంపవలయు నని యూహ కలిగినదా? నీ వంటిమిత్రురాలు దుఃఖములో నుండఁగా నేను వగనిఁ బెండ్లాడి సంసారసుఖ మనుభవించెద ననుకొంటివా? ఈవిషయమునఁ గన్యకాజనవిరుద్ధ మగుస్వాతంత్ర్య మవలంబించి, వినయము విడిచిపెట్టి పితృవాక్యోల్లంఘనము చేసితిని. నీపాదములు పట్టుకొని చెప్పుచున్నాను. అట్టిభావము స్వప్నమందయినఁ దలఁపకుము. మైత్రి రక్షింపు. నాజీవము నీతోడనే వనమునకు వచ్చినది.

మహా—(మిగులవిచారించి) కేయూరకా! నీవు వెళ్లు. నేను స్వయముగా వచ్చి చెప్పవలసినది చెప్పి చేయవలసినది చేసెదను.

అని చెప్పి మహాశ్వేత కేయూరకునిఁ బంపివేసి చంద్రాపీడునితో నిట్లనియెను. ‘‘మహారాజపుత్త్రా! హేమకూట మతిరమణీయము. చిత్రరథరాజధాని చిత్రవిచిత్రము. గంధర్వబృందము గాంచఁదగినదే. కాదంబరి సరళహృదయ. ఆమె దర్శనమును జేయవచ్చు. అవల గురుజనకార్యభంగము లేనిచో, అక్కడకు వచ్చుట శ్రమ మని యెంచనిపక్షమున, క్రొత్తదేశము చూడవలయునను కుతూహల ముండెనేని, పాపాత్మురాలనగు నాసహవాసము నీకిష్టము గానియెడల, నాతోఁగూడ హేమకూటమునకు రమ్ము. కాదంబరిని జూచి యామెమనస్సు

కుదురుపఱచి యొకదినము విశ్రమించి తిరిగివత్తును. నీవు దయార్ద్రహృదయుఁడవు. అకారణబాంధవుఁడవు. నాదుఃఖము నీతోఁ జెప్పుకొనుటచేఁ గొంత సహ్యముగాఁ గనఁబడుచున్నది. సజ్జనసహవాసము దుఃఖితులనుగూడ నానందింపఁజేయునుగదా!

చంద్రా — భగవతీ! నీదర్శనము చేసినది మొదలు నేను నీస్వాధీనుఁడ నయితిని. నీయిష్టప్రకారమే చేసెదను.

అంత వారిరువురును బయలుదేఱి కాదంబరీసన్నిధికి వెళ్లినప్పటికి కాదంబరి కేయూరకునితోఁ మాటలాడుచు "అతఁ డెవరు? ఆతనిరూప మంతసుందర మైనదా? వానివయస్సెంత? ఆతఁ డిక్కడకు వచ్చునా? అక్కడనుండియే స్వదేశమునకుఁ బోవునా? అని యడుగుచు మొగమెత్తిచూడ, మహాశ్వేతయు నొకసుందరపురుషుఁడును గనఁబడ, నాసుందరుఁడు, కేయూరకుఁడు చెప్పినవాఁడే యని రూపరేఖావిలాసములను బట్టి యూహించి తెప్పపాటులేక యాతనిఁ జూచుచుండెను. ఆచూపుతోనే యాతనిహృదయము వివశ మయ్యె. ఆమెహృదయము నట్లే యయ్యెను. అంత నామె సంభ్రమముతోఁ బ్రత్యుత్థానము చేయ నందఱును వచ్చి కూర్చుండిరి. మహాశ్వేత చంద్రాపీడుని జూపుచు "కాదంబరీ! భరతవర్షమున తారాపీడుఁ డనుచక్రవర్తి గలఁడు. ఆతనిపుత్త్రుఁడీతఁడు. చంద్రాపీడుఁ డని యాతనిపేరు. ఈతఁడు యువరాజపట్టాభిషే

కము నొంది దిగ్విజయము చేసి భూప్రదక్షిణము చేయుసంద
ర్భమున మన ప్రాంతములకు వచ్చినాఁడు. చూచినది మొదలు
ముఖ్యబంధువువలె నున్నాఁడు. నిష్కల్మషహృదయుఁడు. నేను
చూచి సంతోషించినట్లే నీవును చూచి సంతోషింతు వని
యిచ్చటకు రప్పింపఁ గోరితిని. మనుష్యులలో నెంతసౌందర్య
ము. ఎంతచాతుర్యము. ఎంతశ్రేష్ఠగుణములో! మనుష్యస్త్రీ
లెంతధన్యాత్మురాండ్రో నీకు తెలియునా యని తీసికొని
వచ్చితిని. ఆహా! ఒకఁ డని యీతనిలో సంకోచింపకుము.
క్రొత్తవాఁ డని సిగ్గుపడకుము. నాయందెంత నమ్మికయో
నీతనియందుఁగూడ నంతనమ్మిక యుంచవచ్చును. అని చెప్పు
చుండఁగాఁ జంద్రాపీడుఁడు కాదంబరికి నమస్కారము చేయఁ
నామెయు సహాసముగాఁ బ్రతినమస్కృతి గావించెను. పరి
వారజనము తొందరగాఁ దెచ్చినసువర్ణపీఠముపై నతనిఁ
గూర్చుండఁబెట్టి వారిరువురును మంచముమీఁదఁ గూర్చుండిరి.

మహాశ్వేత కాదంబరి భుజాగ్రములపైఁ జేయివేసి
"ఆరోగ్యమా" అని యడుగ "నారోగ్యమే" యని మహాశ్వే
తకుఁ దాంబూల మీయఁబోవ మహాశ్వేత "కాదంబరీ
క్రొత్తగా వచ్చినరాజపుత్త్రుఁడు మనకందఱకును ముందు పూ
జనీయుఁడు. కావున ముందు తాంబూల మాతని కిమ్ము"నెను.

కాదంబరీహృదయ మాతనిని జూచినప్పుడే యస్వాధీన
మాయెనది. లోలోపల ననురాగ మెక్కువయగుచుఁ గొలఁదిని

పైకి సిగ్గెక్కువయయ్యెను. అతనికిఁ దాంబూల మిచ్చుటకు
సిగ్గుపడి మహాశ్వేతతో రహస్యముగా "సఖీ! సిగ్గుగా నున్న
ది. నీవే యిమ్ము" అని తాంబూల మామెచేతి కీయఁబోవ
నామె నీవే యిమ్మని నిర్బంధపఱచెను. ఆమెదృష్టి యంతయు
మహాశ్వేతాముఖముపయి నిలిపి భయపడుచున్న దానివలెఁ
గొంచెము వణఁకుచు నెట్లో తాంబూలమున్న చేయి చంద్రాపీ
డునివైపునకుఁ జాపెను. చంద్రాపీడుఁడును, అందుకొనఁ జేయి
చాప "ఇదిమొదలు నాప్రాణములు, నాహృదయము, నాశరీ
రము, నాసర్వస్వమును నీచేతిలో నుంచుచున్నా నని తెలిపి
నట్లు తాంబూల మాతనిచేతిలోఁ బెట్టెను. చేయి మరలఁ దీసి
కొనునపుడు రత్నకంకణము జాఱిపోయెను. అదియు నామె
యెఱుఁగదయ్యె. తర్వాత మఱియొక తాంబూలము మహాశ్వేత
కిచ్చెను. వారు పరస్పరము సల్లాపము చేయ మొదలిడునంత
లోనె యొకకంచుకి వచ్చి "మహాశ్వేతా! మహారాజదంప
తులు నిన్నుఁ బిలుచుచున్నా" రని చెప్ప నామె వెళ్ళఁదలఁచి
"కాదంబరీ! చంద్రాపీడుఁ డెక్కడనుండి వచ్చెను." అని య
డుగ "సఖీ! మహాశ్వేతా! అల్లాడుచున్నా వేమి? దర్శనము
చేసినది మొదలు నాప్రాణములు నాహృదయము నాశరీరము
నాసర్వస్వము నాతనియధీనము చేసితిని. సర్వస్వమునకు నా
తండ్రే ప్రభువు. అతని కెక్కడ నిష్టమయిన నక్కడ నుండవ
చ్చును. లేదా నీ కెక్కడ నచ్చిన నక్కడ నుంచవచ్చును. అన

మహాశ్వేత “అట్లయినచో క్రీడాపర్వతముమీఁద మణిమందిరమున నుండ నేర్పాటు గావింపు” మని చెప్పి వెడలెను. కాదంబరీపరివారము చూపినమార్గమున నాతఁడును మణిమందిరమున కరిగెను.

కాదంబరియు గొలఁది పరివారముతోఁ బ్రాసాద మెక్కి యచటఁ దనలోఁ దాను దనమనమునఁ గలిగినచపలతనుగుఱించి యిట్లు తలపోసికొనెను. “ఏమి యీసాహసము! క్రొత్తవాఁ డని సంశయము లేదు. లోకు లేమందురో యను భయము లేదు. ఇంతకును ఆతనిహృదయ మెట్టిదో తెలియదు. ఆతఁడు నిరాకరించినచో నవమాన మగు నను శంక లేదు. తల్లిదండ్రుల భావ మేమో తెలిసికొనవలయు నను భావమే కలుగలేదు. వీని కన్నిటికి నేమి? మహాశ్వేత దుఃఖముతో నుండఁగాఁ బెండ్లియాడ నని చెలులయెదుటఁ బ్రతిజ్ఞ చేయుటయే గాక కేయూరకునిచే నంతకఠినముగా సందేశ మంపితినే అదియయిన నాలోచింపక ఆమహాశ్వేతయెదుటనే, ఆ కేయూరకుఁడు వినుచుండఁగానే యెంత తొందరపడితిని! సర్వస్వమునకు నాతఁడే ప్రభు వని యామెతోనే చెప్పితినే ఆమె యే మనుకొనునో యని యయినను తోఁచలేదు. పరివారజనులు నన్ను నెంత తేలికస్వభావముగలదో యని యనరా? అందును అంతఃపురదాసీజన మిట్టివి బయటఁ బెట్టుటలో నతినిపుణము. ఈవిషయము విన్నచోఁ దల్లిదండ్రులును గంధర్వలోకము నేమందురో నా

ప్రతిజ్ఞకు భంగము గలిగింప నేదేవతయో ఆతనిఁ బంపియుం డును. కాకపోయినచో ఆతఁడెవరో నేనెఱుఁగను ఎవ్వఁడయి నను విన్నానా? కన్నానా? అదేమి యద్భుతమో గాని వానిని జూచినంతలోనే చాంచల్యము గలిగినది. పోని యని ప్రమాద ము. ఇప్పుడయిన మనస్సు మరలరాదా ఎంత యత్నించినను మర లదే. ఆతనిదర్శనమునే యపేక్షించుచున్నది. అని యనుకొను చుఁ గ్రీడాపర్వతముపైపున నున్న గవాక్షములోఁ గూర్చుండి యాసుందరాకారుని దివ్యసుందరవిగ్రహము మనఃఫలకమునఁ జిత్రించి చూచుచు నవ్వుచుఁ బలుకరించుచు, నానందపరవశ యయియుండెను.

చంద్రాపీడుఁ డచటఁ బలుకుండి "ఈగంధర్వరాజపు త్త్రిక విలాసములు స్వతస్సిద్ధముగా నున్నవా? ఇప్పుడు కారణాంతరమునఁ గలిగినవా? ఆవోరచూపు, ఆచూపు లో బెళుకు, బెళుకులో బ్రేమ, ప్రేమలోసిగ్గు, సిగ్గులో భయము, భయములో నందము, అందములో సరసత, సరసతలో జక్కని భావప్రకటనము. తాంబూల మిచ్చునప్పుడు చేసిన చేష్టచే నా ప్రాణము లర్పించుచున్నా నని స్పష్టపఱచెనుగదా. స్పష్ట ముగాఁ జెప్పను జెప్పినది! అనుకొని అంతలో సందేహము గలుగ, ఏమో అది మర్యాదకు అన్న మాటలు కావచ్చును. ఆఁ. ఆఁ. ఎంతభ్రాంతి యౌవనమదము చేతనో, ఏకారణము ననో నే నిటులు భావించుచున్నాను. మనుష్యుఁడనగు నే

నెక్కడ? గంధర్వరాజపుత్రిక యగు కాదంబరి యెక్కడ? ఎంత భ్రాంతి. నిజముగా నామెకు నాయందుఁ బ్రేమ గలిగె నేని క్రమముగా నదియే బయలుపడును. అని నిశ్చయించు కొని లేచి కూర్చుండి గానాదివినోదములతోఁ గొంచెముసేపు కాలక్షేపముచేసి పర్వత మెక్కెను.

కాదంబరి ప్రాసాదగవాక్షమున నుండి యాతనిఁ జూచి "మహాశ్వేత వచ్చుచున్నదో లేదో ప్రాసాదశిఖర మెక్కి చూచెద ననువంక పెట్టి, యామె యానతిని కొలఁదిపరివారము మాత్రము తనవెంట నుండ, ప్రాసాదశిఖర మెక్కి క్రీడాపర్వతముమీఁద రాజపుత్త్రునిఁ జూచుచు, ఆతఁడు చూడ నానందించుచు దర్శనసుఖ మనుభవించుచుండెను. మహాశ్వేత వచ్చెనని ప్రతీహారి తెలుపఁ గ్రిందికి వచ్చి మహాశ్వేత గూడనున్నది గనుక యెట్లో భోజనాదికృత్యములు దీర్చెను. చంద్రాపీడుఁడును గ్రిందికి దిగి పరిచారకులు చేయుపరిచర్యలు గ్రహించి సుఖభోజనము లాచరించెను.

అనంతరము చంద్రాపీడుఁడు క్రీడాపర్వతమునఁ గూర్చుండి యుండ కేయూరకుఁడు, పాముమీసమువంటి తెల్లని సన్నని పంచెలచాపును, మదలేఖ హారమును, తరలిక పూజాద్రవ్యములున్న కొబ్బెరిపూవులసజ్జయు పట్టుకొని కొలఁదిపరివారముతో వచ్చి కూర్చుండిన తర్వాత మదలేఖ రాజకుమారునకు జందనము పూసి పంచెలచాపు కానుకగా నిచ్చి మాలతీపు

ష్పములదండ సిగకుఁ జుట్టి హారము చేతఁబట్టుకొని «రాజకుమారా! నీహృదయము ప్రేమపూర్ణము. ఆ ప్రేమమే సర్వజనులను వశ్యులఁగా జేయును. సహజసుందర మగు నీయాకారమును, సహజమధుర మగు నీసంభాషణమును ఎవ్వరిహృదయము నాకర్షింపదు? మా కాదంబరి హృదయమును ప్రథమదర్శనముననే వశము చేసికొంటివి. నీవు స్వయముగా వచ్చి దర్శన మిచ్చి యామె జన్మము ధన్యము గావించితివి. నీ కేమి ప్రత్యుపకారము చేయఁగలదు. జీవితేశ్వరునకు వేఱె యిచ్చుట కేమి యుండును. అయినను ఈహారము పంపినది. ఇది తన యైశ్వర్యము చూపుటకుఁ గాదు. దీనికిఁ గొన్ని కారణము లున్నవి, చిత్తగింపుము. మున్ను సముద్రమథనసమయమున సముద్రములో నీరత్నము లుండిపోయినవి. కావుననే దీనికి శేషహార మని పేరు. ఇది సముద్రుఁడు వరుణున కిచ్చెను. అతఁడు గంధర్వరాజున కర్పించెను. అతఁడది కాదంబరికిఁ బ్రేమతో నొసఁగెను. ఇది ధరించుటకు నీశరీరమే తగియున్నదని కాదంబరి భక్తిప్రేమములతో సమర్పించుచున్నది. మహాశ్వేతయే తీసికొనిపోవలసినదే కాని మహాశ్వేత వచ్చుటకు వీలులేదు. «కాదంబరీ ప్రథమస్నేహమునకు భంగము గలిగింపకు" మని తరలికచే సందేశ మంపినది. మిముబోంట్లకు సుగుణములే అలంకారములు గాని యిట్టివి కావు. అయినను కాదంబరియందు ప్రేమమున నిది ధరింపుము అని హార మిచ్చెను.

అంతనతఁ డది ధరించి మదలేఖా! ఏమి నీచాతుర్యము! మాఱుమాటాడ నవకాశము లేకుండఁగఁ జెప్పితివి. అదిగాక మీసౌజన్యమునకు నేను మీయధీనుఁడ నయితిని. మీయిష్టప్రకారము చేయవలసినవాఁడనే కాని నాయిష్టానిష్ట విచారణ కవకాశమే లేదు. మీ కాదంబరీ మహాశ్వేతల సుగుణసంపత్తి యట్టిది. మీరును వారివంటివారలే కదా. అని కొంతసేపు సల్లాపము లాడి వారికి సెలవిచ్చి పంపెను. ఆతఁడు క్రీడాపర్వతముపై నధిష్ఠించుట విని కాదంబరి ప్రాసాదశిఖర మెక్కెను. వారు పరస్పరవిలాసదర్శనమున దృఢతరానురాగులయిరి. తత్కాలోచితముగా ఏకావలిమాత్రము ధరించి యితరాభరణములు తీసివేసి కాదంబరి కొలఁదిపరివారముతో చంద్రాపీడ దర్శనమున కరిగెను. అందఱును శిలాతలముపైఁ గూర్చుండి సల్లాపము లాడిరి.

చంద్రా — దేవి! ఈదాసుఁడు దృష్టిప్రసాదమునకే సంతసించినాఁడు. అట్టివానికి సంభాషణమున కవకాశ మిచ్చి యనుగ్రహించితివి. దీనియందు సుగుణము లేశమయినను లేదు. ఇట్టి గౌరవపాత్రుఁ డగుటకుఁ గారణము నీయుచితనమే. ఇంతకు సేవకునికి గౌరవ మేమి? ఈశరీరము పరార్థమే కదా! జీవితము తృణప్రాయము. దీని దేవికిఁ గానుకగా నర్పించుచున్నాను. దీనిఁ బరిగ్రహించి ధన్యునిఁగాఁ జేయ వేఁడెదను.

మదలేఖ — రాజకుమారా! అంతగాఁ జెప్పనేల? మా

సఖి మిగుల సిగ్గుపడి ప్రత్యుత్తరము చెప్ప సందేహించుచు న్నది. మాటాడకున్నను పరిగ్రహించినట్లే. మరలమరల నీవిట్టి యుపచారవాక్యములు చెప్పుటచే సందేహము కలుగును. అని చెప్పి ప్రసంగవశమున నతనితల్లిదండ్రుల విశేషములును, శుక నాసువిశేషములును, మనుష్యలోకవిశేషములును విని సంత సించి సెలవు గైకొనెను. ఎవరిస్థానమునకు వారరిగిరి. మఱునాఁ డు కాదంబరీమహాశ్వేతలు చెలికత్తెలతోఁ గూర్చుండియుండఁ జంద్రాపీడుఁడు కేయూరకునితోఁ గలసి వారిసన్నిధి కరిగి వారికి నమస్కరించి కూర్చుండి మహాశ్వేతవైపునకుఁ జూచి చిఱునవ్వునవ్వెను. అంతమాత్రముననే యాతనిభావ మామె గ్రహించి కాదంబరీ! చంద్రకాంతమణి చంద్రకిరణప్రసారము నఁ గరఁగినట్లు చంద్రాపీడునిహృదయము నీదృష్టిప్రసారము నఁ గరగినది. ఈతఁడు స్వదేశమునకుఁ బోయెద నని చెప్పఁ దలఁచినాఁడు. వెనుకఁ గబడినరాజవర్గమును పరివారజన మును ఈతనివృత్తాంతము తెలియక దుఃఖించుచుండును. కను విపికమలబాంధవులప్రేమము దూరమునందున్నను అవిచ్ఛి న్నమే కదా. మీప్రేమము నట్టిదే నీవు సెలవిమ్ము." అని కాదంబరితో నన నామె "మహాశ్వేతా! నేను సెలవిచ్చుట కెంతదానను. అతఁడు సెలవిచ్చినట్లు చేయవలసినవారము మనము. అతనియాజ్ఞయే ముఖ్యము. అని గంధర్వకుమారు లఁ బిలిపించి యారాజకుమారునియాజ్ఞ శిరసావహించి కోరి

సహోటికిఁ గొనిపొండు అని యాజ్ఞాపించెను.

చంద్రాపీడుఁడు లేచి నమస్కారపూర్వకముగా వారి నెలవు పుచ్చుకొని దేవీ! పరిజనముతో పాటు స్మర్తవ్యుఁడను. అని బయలుదేరి అచ్ఛోదసరస్సీరమున కరిగెను.

అంతకుఁ బూర్వమే యాతఁడు విడిచిపెట్టినపరివారమంతయు ఇంద్రాయుధాశ్వమునడుగులజాడను బట్టి యచ్ఛోదసరస్సీరమునకువచ్చి శిబిరము నేర్పరచికొనియుండె. రాజకుమారుఁడా పరివారము చూచి తనతోడవచ్చిన గంధర్వులను వెనుకకుఁ బంపివచ్చి స్కంధావారజనము నమస్కరింపఁ దానుండఁదగినశిబిరములోనికిఁ బోయెను. అతఁడు మహానందాశ్చర్యములతో రాజలోకము నాదరించి నెలవిచ్చి పడి వైశంపాయనునితోను పత్రలేఖతోను, కాదంబరీమహాశ్వేతాదులపరిసంగములు చెప్పుచుండెను. కాదంబరిని జూచినటువంటి నాతనికి రాజ్యలక్ష్మియందు నిరసనము గలిగినదని కాఁబోలు. అదృష్టియే లేదు. కాదంబరిని దలఁచుచుండఁగనే రాత్రియంతయుఁ గడచినది.

మఱునాఁడు కేయూరకుఁడు రాఁగాఁ జంద్రాపీడుఁడతని నాదరించి కేయూరకా! కాదంబరీమహాశ్వేతలకు క్షేమమా అని యడుగ క్షేమము. దేవరయుల్లమునకు విశేషక్షేమము. కాదంబరి నమస్కారపూర్వముగా బంపించిన దివ్యాభరణము లివిగో. కైకొనుము. మహాశ్వేత పంపినసందేశము చిత్తగింపుము.

"నీదర్శనము గనదినమే మాకు సుదినము. అట్టిసుదినము మరల మాకు లభించునా? నీవు వెడలినతర్వాత గంధర్వనగర ముత్సవశూన్య మయినట్లున్నది. నేను సర్వమును బరిత్యజించినదాననుగదా. అకారణబాంధవుండవగు నిన్నుం జూడ నాహృదయముగూడ నభిలషించుచున్నది. ఎంతమరలించినను మరలకున్నది. కాదంబరి యస్వస్థశరీరయై యున్నది. నీస్మేరాననము స్మరించుచున్నది. మావంటివారలపరిచయమువలనం గలుగు గౌరవలోపము సహించి మఱియొకమాఱు దర్శనమీయ వేడుచున్నారము. నీసౌజన్యమే ఇట్టిసందేశమంపుటకు మాకవకాశమిచ్చినది." అని సందేశము చెప్పి బుట్టలోనున్నహారము తీసిచూపి దేవా! శయ్యమీఁద దేవర మఱచిపోయినహారమిది యని హారమీయ నాంతఃస్వయముగా గ్రహించి ధరించెను. అంత రాజవర్గమునకు సెలవిచ్చి కేయూరకుని శయ్యాశాలలోనికిం గొనిపోయి మూఁడవవాఁడు లేకుండఁగఁజేసి "కేయూరకా! నేను వచ్చినతర్వాత జరిగిన వృత్తాంతము దెలుపు మన నతం డిట్లనియెను.

"దేవర బయలుదేఱినతర్వాతఁ గాదంబరి ప్రాసాదశిఖరమెక్కి దేవరను జూచుచుండెను. దేవరదృష్టిపథము దాఁటఁగా క్రీడాపర్వతమునకుఁ బోయి దేవర సంచరించిన చోటులను, దేవపూజగావించినప్రదేశమును, భుజించినస్థలమును పరిజనము

చూప నాదరముతోఁ జూచుచు, దేవరనుస్మరించుచు దేవర సాన్నిధ్యము కల్పించుకొని యెట్లెట్లో కాలముగడిపెను. రాత్రి శయనగృహమునకుఁ బోయినది మొదలు తలనొప్పి దాహజ్వరము మఱియు నేదో వ్యాధియు బాధింప నిద్రలేకయే రాత్రి గడపి ఉషఃకాలముననే నన్నుఁ బిలిపించి దేవరకీవార్త దెలుప నంపెను. చంద్రాపీడుఁ డామాటలు విన్నంతనే "గుఱ్ఱము గుఱ్ఱ" మన నాశ్వికు లింద్రాయుధాశ్వమును సన్నాహపఱచిరి. రాజకుమారుఁడు వైశంపాయనుని స్కంధావారమున నియోగించి పత్రలేఖను తనవెనుకఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని బయలుదేఱెను. కేయూరకుఁడు మఱొకగుఱ్ఱముమీఁద నాతనివెంటఁ బోయెను.

వారు కాదంబరీసన్నిధికిఁ జేరనొకతె "చంద్రాపీడుఁడు వచ్చినాఁడని తెలుపఁ గాదంబరి "నిజముగా వచ్చెనా? నీవు చూచితివా? ఎక్కడనుండె"నని కన్నెత్తిచూడ వారామె కంటఁ బడిరి. వారి నామె యాదరముతో నుచితాసనములఁ గూర్చుండఁబెట్టెను. కేయూరకుఁడు పత్రలేఖను కాదంబరికిఁ జూపి యీమె చంద్రాపీడ తాంబూలకరండవాహినియగు పత్రలేఖ యనితెలుప నామెను కాదంబరి చిరపరిచితయగుసఖని బోలె నాదరించెను.

చంద్రాపీడుఁడు వారు చేయునుపచారములు గ్రహించి నామన స్సెంతతుష్టమో. ఇప్పటికి నమ్మకున్నది. ఏతసం

దేహమే. పోనీ కాదంబరినే యడిగెదను. అని తనలో నను కొని పైకి "దేవి ! అంతతీవ్రవ్యాధి గలుగుటకు నిమిత్త మే మయియుండును. నిజముగా నీకంటె నాకెక్కువ దుర్భరము గా నున్నది. నీకు స్వస్థత గలుగుటకై నాదేహమయిన నర్పిం చెదను. నమ్ము." అనియడుగఁ గాదంబరి సహజముగ్ధ య య్యు నప్పటప్పటికిఁ గలిగినమనోవికాసముచే భావగర్భితమగు మాటలలోనిగూఢభావము గ్రహించి సిగ్గుచేత నుత్తరము చె ప్పక మఱియొకవంకఁ బెట్టి చిఱునవ్వునవ్వి మదలేఖవైపు చూ చెను. అంతట మదలేఖ "రాజకుమారా! యీమె సంతాప మతిదారుణము. బాధ కన్నులారఁ గాంచుచున్నావుగదా. ధైర్యముతోఁ బ్రాణములు నిలఁబెట్టుకొనియున్నది. అని చె ప్పఁ గాదంబరి "యిదే తగినప్రత్యుత్తర" మని తనలోఁ దా నమకొనెను.

ఆమాటలతోను సందేహము తీఱక చంద్రాపీడుఁడు కొంతసేపు కాలక్షేపము చేసి మహాప్రయత్నమున వారియ నుమతి వడసి బయలుదేఱెను. పత్రలేఖగూడ నాతనితో బయలుదేఱిపోవుచుండ, మదలేఖ చంద్రాపీడునిఁ బలుకరించి "నేఁటికిఁ బత్రలేఖ నిచట నుండని" మ్మని రాజకుమారి కోరుచున్న దని మనవిసేయ నాతఁడు కేయూరకునితో "కే యూరకా ! పత్రలేఖ దేవీప్రసాదమునకుఁ బాత్రురాలయ్యెఁ గావున మిగులధన్యురాలు. ఆమె నేఁటి కిక్కడ నాఁగును. నీ

వామెను తర్వాతఁ దీసికొనిరమ్ము. నేను స్కంధావారమున్న చోటికిఁ బోయెద" నని చెప్పి వెళ్ళెను. పత్రలేఖయు, కేయూరకుఁడును మదలేఖతోఁ గలసి కాదంబరీసన్నిధి కరిగిరి.

చంద్రాపీడుఁడు స్కంధావారము చేరునప్పటికిఁ దండ్రిపంపిన లేఖలు పట్టుకొని లేఖహారకుఁడు వచ్చియుండెను. తల్లిదండ్రులక్షేమమును శుకనాసాదులక్షేమము నాతని నడిగి తెలిసికొని యాతఁ డిచ్చినయుత్తరములు పుచ్చుకొని మొదట నొకమారు శిరమునఁ దాల్చి యొకటివిప్పి చదువ నందిట్లుండెను.

"స్వస్తి ఉజ్జయినీపురమునుండి పరమమాహేశ్వరమహారాజాధిరాజ దేవతారాపీడమహారాజులు సర్వసంపదాలయుఁ డగుచంద్రాపీడుని శిరమునముద్దుపెట్టుకొని సంతసించుచున్నారు. ప్రజలకందఱకును కుశలమే కాని నిన్నుఁ జూచి యొంతో కాలమయినది. మాహృదయము నిన్నుఁ జూడఁ దహతహపడుచున్నది. మీతల్లియు బెంగపెట్టుకొన్నది. ఈలేఖ చదివినయుత్తరక్షణమే ప్రయాణమయి రావలెను."

అని యున్నయుత్తరము చదివి రెండవది విప్ప నందునను నదేభావము శుకనాసుఁడు వ్రాసిపంపె నని గ్రహించి, వైశంపాయనుఁడు తనపేర శుకనాసుఁడు వ్రాసినయుత్తరములోను నదేభావ మున్న దని తెలుప విని, పితాజ్ఞ దాఁటరా దని వెంటనే ప్రయాణపటహము కొట్టించి, గుఱ్ఱమెక్కి, మేఘనాదునిఁ బిలిచి "మేఘనాదా! నీవిక్కడనే యుండుము. కే

యూరకుఁడు పత్రలేఖ నిక్కడకుఁ దీసికొనివచ్చును. నీవామెను వెంటఁబెట్టుకొని యుజ్జయినికి రమ్ము. కేయూరకుని చేఁ గాదంబరికి నామాటలుగా నిట్లు సందేశము చెప్పుము.

“దేవి! మనుష్యస్వభావము దుష్టము. నిన్ను మోసము చేసి పోవుచున్నాను. నిన్ను మోసము చేసినవానికంటె మహాశ్వేతను మోసము చేసినందులకు సిగ్గుపడుచున్నాను. ఇంతకు నేమి చేయఁగలను. గుర్వాజ్ఞ ప్రబలతరము. అయినను అది దేహమునుమాత్రమే వశపఱచుకొనును గాని హృదయమును స్వాధీనపఱచుకొనఁజాలదు. హేమకూటనివాసమందే నాకు వ్యసనము. నాహృదయము కాదంబరికి జన్మాంతరసహస్రములదాఁక దాస్యపట్టము వ్రాసి యిచ్చినది. ఏమయినను జనకునియాజ్ఞ దాఁటలేక యుజ్జయినీపురమునకుఁ బోవుచున్నాను. దుర్జనులపరిసంగమువచ్చినపుడు చంద్రాపీడచండాలుఁడు స్మరింపఁదగినవాఁడు. చంద్రాపీడుఁడు బ్రతికియుండఁగా దేవిపాదారవిందవందనానంద మనుభవింపఁగలఁ డని యెంచకుము” ఈసందేశము చెప్పి తర్వాత మహాశ్వేతాదులకు నానమస్కారము దెల్పు” మనుము. అని మేఘనాదునితోఁ జెప్పి వైశంపాయనుని స్కంధావారమున నియోగించి కాదంబరీవియోగవశమున శూన్యహృదయుఁడయ్యు తనతో వచ్చువార్తాహరుని నుజ్జయినీవార్త లడుగుచుఁ గొంతసైన్యముతోఁ బ్రయాణము చేసి కొన్నిదినములకుఁ బురమునకుఁ జేరెను.

౬

ఆకస్మికముగా వచ్చిన రాజకుమారునిఁ జూచి యందఱు నధికానందమొందిరి. రాజు కుమారుని కెదురుగాఁ బోయి యాతఁడు నమస్కరింప రారమ్ము కుమారా! యని గాఢాలింగనము చేసికొనెను. రాజకుమారుఁ డక్కడ నున్న పెద్దలందఱకు నమస్కరించి తండ్రియనుమతిని తల్లిదర్శనము చేసి యామె నానందింపఁ జేసి మంగళాశీర్వాదములు వడసి యచటనుండి శుకనాసునింటికిఁ బోయి యాతనికి నమస్కృతి చేసి వైశంపాయనుని స్కంధావారమున నియోగించి వచ్చితి నని చెప్పి వైశంపాయనుని తల్లినిఁ గూడఁ జూచి యామెకుఁ గుమారుని వార్త తెలిపి మరల మాతృగృహమునకుఁ బోయి యచ్చట స్నానభోజనాదిక మాచరించి యపరాహ్ణమునఁ గుమారభవనమున కేగెను. కాదంబరిని దలపోయుచుఁ, గాదంబరి సన్నిధిని లేని జీవితము వ్యర్థ మని యెంచుచు నచటఁ గొన్ని దినము లెట్లో కాలక్షేపము చేయుచుండ నొకనాఁడు మేఘనాదుఁడు పత్రలేఖను వెంటఁ బెట్టుకొని వచ్చెను.

స్వతస్సిద్ధముగానే రాజకుమారునకుఁ బత్రలేఖయందుఁ బ్రీతి గలదు. నేఁడు కాదంబరిసన్నిధినుండి వచ్చుటచే నది యధికమయ్యెను. మేఘనాదుని హస్తస్పర్శముతో నాదరించి పత్రలేఖవలనఁ గాదంబరీమహాశ్వేతల క్షేమ మరసి మేఘనాదుని విశ్రమింపఁ బంపి రాజవర్గమునకు సెలవిచ్చి కాదం

బరీవార్తావిశేషములు దెలిసికొనఁ దహతహపడుచుఁ బరివార
మును నివారించి పత్రలేఖతోఁ బత్రిమండపమునఁ గూర్చుండి
"పత్రలేఖా! నీవు వచ్చినతర్వాత నేమి జరిగినది. ఏమి
గోష్ఠి వచ్చినది. సవివరముగాఁ దెలుపుము" అన నామె
యిట్లు చెప్పఁదొడఁగెను. "దేవ! సావధానముగఁ జిత్తగిం
పుము. నాఁడు దేవర వెళ్లినతర్వాతఁ గేయూరకునితో నేను
దకుఁ బోయి కాదంబరీదేవిసమీపముననే కూర్చుంటిని. దేవి
నాయెడలఁ జూపినయాదర మింత యని చెప్పఁజాలను. అప
రాహ్ణమయినతర్వాత నితరపరివారమును నిషేధించి నన్ను
మాత్రము వెంటఁబెట్టుకొని యుద్యానవనములోనికిఁ బోయి
యొకమణివేదికపై మణిస్తంభమునఁ జేరఁబడి యేదో నాతోఁ
జెప్పఁబోయి మరలసందేహించి తెప్పపాటులేక నావంకఁ
జూచుచుండెను. నేనామెభావము గ్రహించి "దేవి! ఏమి
సెలవు? చెప్పఁదలఁచినది చెప్పుము. చెప్పఁబోయినది చెప్ప
కున్నచో నెదుటివారికి బాధగానుండును గదా." అన మరలఁ
జెప్ప నుద్యుక్తయయి గద్గదస్వరమువడి చెప్పలేకుండెను.

ఆమె హృదయమున నెంతులకో దుఃఖ మనుభవించు
చున్నదని నాకుఁ దోఁచినది. ఆమెను గుచ్చిగుచ్చి యడి
గితిని. అంత నామె "పత్రలేఖా! నిన్నుఁ జూచినది మొద
లుకొని, కారణము తెలియకుగాని, చెలికత్తెలలో నెవరియం
దును లేనిప్రీతి నీయెడఁ గలిగినది. నాతల్లిదండ్రులయందు తుది

కిమహాశ్వేతయందుఁగూడ నాకింత ప్రీతి లేదు. నాకష్టములు నీతోఁజెప్పక యింక నెవరితోఁ జెప్పుకొనెదను. జీవితము మీఁద నొల్లుప్పుకొని చెప్పుచున్నాను. ఇతరులమాట కేమి నాహృదయమునకుఁగూడఁ దెలియనిచ్చుట నాకిష్టము గాదు.

నావలె నెవతె కులమునకుఁ గళంకము తెచ్చును ? నావలె సిగ్గువిడిచి యెవతెయైనఁ బ్రవర్తించునా ? ఆతనికి నన్ను నాతల్లిదండ్రులు లీయలేదు. పెద్దలనుమతింపలేదు. అచం ద్రాపీడుఁడు నన్నుఁ దలయెత్తుకొని తిరుగకుండఁ జేసినాఁ డుగదా. ఏమొగముపెట్టుకొని వారిముఖము చూడఁగలను. ఇదేకాఁబోలు గొప్పవారికిఁ దగిననడవడి ? పరిచయము చేసినం దుల కిదా ఫలము ? అకళంకమును బరాభవమును బోఁగొట్టుకొనుటకుఁ బ్రాణత్యాగమే ప్రాయశ్చిత్తము. నిన్ను జన్మాంతరమునఁ గలసికొందును." అని యూరకుండెను.

నాకు మీవృత్తాంతమేమియును దెలియదుగాన సిగ్గుపడి అంతలో భయపడి క్రమముగా వింతపడి "దేవి ! చంద్రాపీడుఁడు చేసినదేమి ? నీమనస్సెంత నొవ్వఁజేసినాఁడు ? అదేమో చెప్పుము విని ముందు నేను బ్రాణములు పరిత్యజింతును. తర్వాత నీవు నట్లు చేయవచ్చు అన నామె "సఖి ! స్వప్నమున వచ్చి శుకశారికలముఖమున దౌత్యము నెరపుచున్నాఁడు ధూర్తత-చూపుచున్నాఁడు. అల్లరిచేష్టలయే యీతనికి గొప్ప యనితోఁచినది కాఁబోలు ఎంతెంత దుండగ

ములు ? ఏమి చెప్పను. "

అని చెప్పుచున్న యామెమాటలు విని నాకెంతయో సంతసము గలిగినది చంద్రాపీడుని గూర్చియావనవిలాసములు సఫలము లయిన వని యనుకొని దేవి! శోకము విడిచి ప్రసన్నురాల వగుము. అతని దూషింపకుము! ఈచేష్టలాతఁడు చేసినవిగావు. అవి చేయించినవాఁడు వేఱు. అన నామాట వినినంతనే కాదంబరి అవి యన్నియు నాకుఁ దెలియవు. నీ విప్పటికిఁ దగినమార్గ మేదియో యుపదేశింపుము. నిందాపాత్రమగు నిట్టిజీవితముతో నుండుటకంటె మరణమే మంచి దని నాకుఁ దోఁచినది, అని దుఃఖింప నే నోదార్చి " దేవి! చాలుఁజాలు. దీనికై మరణప్రయత్నమా? పెద్దలు ఏమని నిందింతురు? ఇట్టివివాహములలోఁ బెద్దల యనుమతి గాని తలిదండ్రులు దానముచేయుట గాని యక్కఱలేదు. కన్యకయే సర్వస్వతంత్రురాలు. లేకున్నచో శాస్త్రములయందు స్వయంవరవిధియే వ్యర్థమగును కావున నీవట్టిసందేహము విడిచి నాచే సందేశ మంపుము. నేను నీపాదముపట్టి చెప్పుచున్నాను. నేను చంద్రాపీడునిఁ దీసికొనివచ్చెదను. నన్ను. అన నామె " సఖీ! సందేశ మేమి పంపుదును? అతిప్రియుఁడ వందునా పునరుక్తియే. నిన్నుఁ బాసి బ్రతుకఁజాలనంటి నేని యనుభవవిరుద్ధ మవి. తప్పక రావలెనంటినా సౌభాగ్యగర్వమని తోఁచునేమో. నేనే వచ్చెద నన్నచో స్త్రీచపలత ప్ర

కటిత మగును * నీ వాతనిని దీసికొనివచ్చినను లజ్జ నన్నాతనిం దరవదననిదర్శనము చేయనీయదు. ఆరాజకుమారుఁడు పెద్దలకుఁ దెలిసిపోవు ననుసంశయముననో రాచకార్యముల నిర్బంధము చేతనో జన్మభూమిని బాల్యమిత్రులను తల్లిదండ్రులను విడువనోపక యో ప్రయాణఖేదము సహింపనోపక యో నాయందుఁ బ్రీతి లేక యో రాకున్నచో నీ ప్రయత్నమును ప్రయాసమును వ్యర్థములగును గదా. ఇంతకును మునుపు మాచిన కాదంబరియే కదా. ఆతని మనస్సెట్లున్నదో" అని నాతోఁ జెప్పుచునే మూర్ఛనొందెను.

నే నామె నోదార్చుచు "సఖీ! వ్యర్థముగా నాత్మను ఖేదపెట్టుచున్నావేమి? ఇదిగో! చంద్రాపీడుని దీసికొనివచ్చితి నన్నమాట అను దేవరనామాక్షరశ్రవణమాత్రముననే మూర్ఛనుండి తేరి చంద్రాపీడుఁ డేఁడీ యని యడిగి కన్ను దెఱచి నన్నుఁ జూచి కొంచెము సిగ్గుపడి "సఖీ! పత్రలేఖా! ఇచ్చకము లాడుచున్నా నని యనుకొనకుము. నీయందలి ప్రీతిచేఁ బ్రాణములు నిలఁబెట్టుకొంటిని. లేకున్నచో నీపాటికిఁ బ్రాణములు పోవలసిన దేసుమీ. నీకుఁ దోఁచినట్లు చేయుము. అని తాంబూల మిచ్చి నన్నుఁ బంపెను.

అని పత్రలేఖ చెప్పి తలకొంచెము వంచుకొని యిట్లు పలికెను. "దేవ! కాదంబరీప్రసాదమున ధైర్యముగాఁ జెప్పుచు

* ఇంతవఱకే బాణుని విరచన. కడమది అతని పుత్రుఁడు రచించినది.

న్నాను. నాకుఁగూడ దుఃఖము వచ్చినది. ఆమె నంతస్స్థితికిఁ దెచ్చి యొంటరిగా విడిచి దుఃఖపెట్టుట గూఢపన్రక్షకుఁడవగు నీకుఁ దగునా? చంద్రాపీడుఁడు నిందాగర్భములగు నామె మాటలు విని మనమున వికలతనొంది “పత్రలేఖా! ఏమి చేయుదును? నామూలమున నామె కెంత బాధగలిగినది? ఆమె విలాసములును చేష్టలును చూచి యవి గంధర్వకన్యకలకు సహజములేమో యనుకొంటిని. స్పష్టముగాఁ గనఁబడుచున్న విషయమునఁ గూడ సంశయముగలుగుట పాపఫలమో, శాపఫలమో కావలయును. విలాసములమాట యేల? తన మెడలోని హారము నాకిచ్చినదిగదా! హిమగృహమున జరగినదంతయు నీవు ప్రత్యక్షముగాఁ జూచితివిగదా. దేవిఫలమున నేమి? నాదేతప్పు. నేను కఠినహృదయుఁడ నని యామె స్థిరపఱచు కొనకముందే నాప్రాణము లర్పించియయిన నామెకోర్కె తీర్చెదను.” అని చెప్పుచుండఁగా ప్రతీహారి వచ్చి “యువరాజా! అమ్మగారు నిన్నును పత్రలేఖను జూడఁ గుతూహలపడుచున్నారు. వెంటనే రావలయు ననిరి.” అని చెప్పెను.

చంద్రాపీడుఁ డామాటలు విని “ఆహా! నాహృదయ మూఁగులాడుచున్నది. జనని ఋణమునున నన్ను విడిచియుండ లేదు. మాతృస్నేహము జన్మప్రభృతియున్నది. కాదంబరీస్నేహము నూతనమయ్యు నవ్యాజము. పితృపాదసేవయుఁ బ్రియానురాగమును దుస్త్యజములు. గంధర్వరాజపుత్రికానురాగ

ము ప్రబలతమముగా నున్నది. మనస్సు కాలాతిపాతమును స హింపఁజాలదు. ఎక్కడి హేమకూటము ? ఎక్కడి వింధ్యపర్వతము ? " అని తలపోయుచుఁ జిత్రలేఖతోఁ గలసి మాతృదర్శనమున కరిగెను. అతిగంభీరుఁడుగాన హృదయస్థితి యొరులకుఁ దెలియకుండఁగ నట్లో కాలక్షేపము చేయుచుండెను.

ఒకనాఁడు శిప్రానదీతీరమునఁ గుమారస్వామియాలయసమీపమున పత్రలేఖయుఁ జంద్రాపీడుఁడును వినోదార్థము విహరించుచుండ, కేయూరకుఁడు పురమునకుఁ బోవుచుఁ జంద్రాపీడుఁ డక్కడనుండెనని తెలిసికొని యాతని దర్శనము చేసెను. చంద్రాపీడు డతని నాదరించి కాదంబరీక్షేమము తెలిసికొని యాతనిని, పత్రలేఖను తనతోపాటు గజముపై నెక్కించుకొని స్వభవనమున కరిగెను. ఇతరులకు సెలవిచ్చి పంపి రాజపుత్రుఁడు వారిరువురతో మాటలాడుచుండెను.

చంద్రా — కేయూరకా ! కాదంబరియు మహాశ్వేతయు మదలేఖయుఁ బంపిన సందేశ మేమి ?

కేయూ — దేవా ! ఎవ్వరును సందేశము పంపలేదు. జరిగిన విషయము వినుము. నేను పత్రలేఖను మేఘనాదునికప్పగించి వెనుకకుఁబోయి దేవర యుజ్జయినీపురమునకు దయచేసిన వార్త తెలిపితిని. ఆ వార్త చెవిని బడినంతలోనే మహాశ్వేత వేఁడినిట్టూర్పు విడిచి తపస్సు చేసికొనుటకని యరణ్యమునకుఁ బోయెను. పిడుగడచినట్లు, నా మాటలు కాదంబరిని గ్రుంగఁజే

సినవి. ఆమె మూర్ఛపడి మహాశ్వేత వెక్కటకూడ నెఱుఁగ కుండెను. నేనును, మదలేఖయు నుపచారములు చేయఁ గొంతసేపటికి సేదఁదేరి మహాశ్వేత వెళ్ళిపోయినదని విని యామెతో నాయవస్థ యిట్లున్నదని చెప్పుమని నాతోఁ జెప్పెను. మదలేఖతో "సఖీ! చంద్రాపీడుఁ డింతపని చేసినాఁడే యెవరుఁ డింతపని చేయఁ గలఁడా" అని తనయవస్థయంతయుఁ దెలుపుచుండెను. మఱునాఁడు నేను దర్శనమునకుఁ బోయినపుడు కోపముతోఁ జూచి మీరందఱు నుండఁగా నే నియవస్థ యనుభవింపవలసినదేకదా మీకున లాభమేమి? పో! నాయెదుట నుండకుము." అని దేవరదర్శనమునకుఁ బొమ్మని సెలవిచ్చినట్లు భావించి నేనిచ్చటికి వచ్చితిని. ప్రియసమాగమాశయే యామె ప్రాణములను నిలఁబెట్టినది. ఆశాభంగము గలిగెనేని ప్రాణభంగముగూడఁ గలుగవచ్చు. ఏప్రసంగము వచ్చినను దేవరప్రసంగమే కదా.

చంద్రాపీడుఁడు కేయూరకా! ఇంకఁ జెప్పకుము వినఁజాలను. అని మూర్ఛనొంది వారియుపచారములవలన మూర్ఛఁదేరి యిట్లనియెను.

కేయూరకా! నాకుఁ గాదంబరిమీఁద ననురాగము లేదనియో లేదా, నేను కఠినహృదయుఁడనని యో కాదంబరి యెంచియుండును లేకున్నచో సందేశ మేలపంపదు. మహాశ్వేతా మదలేఖలయినను సందేశమంపరైరి. పత్రలేఖ యుం

తయుఁ జెప్పినది. కాక, కాదంబరి గంభీరురాలు. ఆమె అత
రస్పందము చేసినను ఆజ్ఞగానించి యభీష్టము కావేచ్ఛ దాసు
సిపయి నామె కంతసందేశ మేల? లేక సిగ్గుపడినదో ఇంత
కును నామూలమున నామె బాధలు పొందవలసినవిధి యున్నది
కాఁబోలు. లేకున్నచో నిష్ప్రయోజనముగ గంధర్వమిథున
మును వెంటాడి నిర్జనారణ్యమునకు రానేల? అచ్చట దప్పిక
కలుగనేల? అచ్ఛోదసరస్తీరమునకుఁబోనేల? సంగీతమేల
వినఁబడవలె? మహాశ్వేతాదర్శన మేల ప్రాప్తింపవలెను. ప్రా
ప్తించినను అచటనుండిపోక కాదంబరీదర్శన మేల చేయవల
యును. ప్రేమోదయ మేల కలుగవలెను. అంతలోనే జనకాజ్ఞ
రావలెనా? నేను వెంటనే పురమునకు రావలెనా? అంత
యుఁ బూర్వకర్మానుసారముగా విధిసంభవింపఁజేసెను. అయి
నను దేహయాత్ర దాఁటను. నేను వచ్చునంతదాఁక నామె
ప్రాణములు ధరించియుండునా? మదలేఖతో నుపచారము
లు చేసి యామెప్రాణములు నిలఁబెట్టుమని నేను చెప్పినట్లు
చిత్రము! మహాశ్వేత దగ్గఱనయిన లేదా! అయ్యో.

కేయూ — రాజకుమారా! ఎవ్వరున్ననేమి. ఆమె
చూపు నీరూపునే చూడఁగోరును. ఇతరులపైఁ బ్రసరింపదు.
అని చెప్పుచుండఁగా రాజకుమారుఁడు కేయూరకుని విశ్రాం
తిఁగొనుమని సెలవిప్పించి తనలోఁదా నిట్లు తలఁచుకొను
చుండెను.

“నేను జనకులకుఁ జెప్పుచుండఁగ, వానియందీర్ష్యాప నము పొందకుండఁగఁ బోవుదునా? అది శ్రేయస్కరము గాదు. భావిశ్రేయస్సుమాట యటుండనిమ్ము. నేను గనఁబడకున్నచో నాతండ్రి నన్ను వెదకుటకు బహువిధముల ప్రజలందఱు నాతని బాధించుదురు. ఒకవేళ నాతండ్రికి నాపయిఁ గోపమువచ్చి ప్రేమానుబంధము ద్రెంపుకొని యూరకుండు ననుకొనెదము. మదేకపుత్రుఁడగు నన్ను తల్లి యూరకుండనిచ్చునా? తుదకు వారు నన్నుఁ బట్టుకొనక మానరు. అప్పుడు వారి మొగము లే మొగముపెట్టికొని చూతును. వారి కంత తాపము గలిగించిన పాపాత్ముఁడ ననుకొనుగదా. పోనీ, చెప్పియే పోవుదమన్న నేమని చెప్పఁగలను — గంధర్వరాజకన్యకపయి నాకనురాగము పుట్టినదందునా? ఆమెను జూచి బ్రతుకఁజాలనందునా? ఆమె సందేశ మంపించినదందునా? కేయూరకుఁడు కూరమ్మని చెప్పవచ్చినాఁ డందునా. ఎట్టె! ఏ యుపాయము సరిగాఁ గనఁబడదు. ఏమైన వంకపెట్టి పోవుదునన్న నేమియు గనఁబడదు. ఏవియు దోఁచుటలేదు. ఇప్పుడు సంకటస్థితిలో నాకేమి చెప్పు మిత్రుఁడగు వైశంపాయనుఁడు దగ్గఱలేఁడాయెను. ఇట్టి లంపటమున నేమి చేయుదును.” అని తలపోయుచుండెను.

మఱునాఁడు వైశంపాయనుఁడు వచ్చుచున్నాఁడను వార్త తెలిసి, సంతసించి కేయూరకునితోఁ జెప్పుమని పంపెను. కార్యసిద్ధి అయినట్లే. అతనుఁ బ్రాణమును నిలుపుము ...

మూను. నేనును వచ్చెదను. పత్రలేఖను కూడ నీ వెంటఁ దీసి కొని వెళ్ళుము" అనఁగా, కేయూరకుఁడు 'చిత్తము' అనెను.

చంద్రాపీడుఁడు మేఘనాదునిఁ బిలిపించి పత్రలేఖను మున్ను దీసికొనివచ్చిన చోటికే మరలఁ దీసికొనిపోయి దిగఁబెట్టుము. కేయూరకునిఁ గూడఁ గొనిపో నేను వైశంపాయనునిఁ జూచి మాటలాడి వచ్చెదను. అని యాజ్ఞసేసెను.

అది పత్రలేఖకుఁ దెలిసెను. ఆమె రాజపుత్రుని విడిచి పోవలసివచ్చినందులకు దుఃఖముగలిగినను అనుంగలిమని కంటఁదడివెట్టక రాజపుత్రుసన్నిధికి వచ్చినిలఁబడ "పత్రలేఖా! దేవి ప్రాణములు నిలఁబెట్టుటకై నిన్ను ముందు పంపవలసివచ్చినది. ఆమె ప్రాణములున్నఁగదా నా ప్రాణములు నిలుచుట. ఇప్పుడు ప్రాణము లన్నియు నీ చేతిలో నున్నవి." అని చెప్పి కేయూరకునితో "కేయూరకా! నేను మహాశ్వేతాశ్రమమునకు వచ్చినప్పటికి నన్నుఁ దీసికొని వెళ్ళుటకై నివక్కడ నుండుము." అని సాదరముగాఁ బలికి వారికి సెలవిచ్చి పంపెను.

చంద్రాపీడుఁడు వైశంపాయనుని యెదురుగాఁ బోయి తీసికొనివచ్చుటకు రాజాజ్ఞ నొంది కొలఁదిపరివారముతో వచ్చుచు మూఁడామడదూరమునందున్న దశపురమున కరుగ నచట స్కంధావారము విడిసినస్థలము గనఁబడెను.

ముందు వార్త పంపకుండఁగ, నాకస్మికముగా వైశంపాయనుని గలిసికొనఁ దలఁచి పరివారమొకచో నుండనియ

మించి, నలుగురు గుఱ్ఱము లెక్కి తనతో రాఁగా నింద్రాయు
ధాశ్వముపయి నెక్కి మాటిమాటికి వెనుకకు తిరిగి "వైశం
పాయనుఁ డుండుగృహమేది" అని సామాన్యస్త్రీలను గనుఁగొ
నుచుండ స్త్రీలు కంటనీరు పెట్టుచు "వైశంపాయనుఁ డెక్కడ
నాయనా?" అనిరి.

అది వినఁగానే చంద్రాపీడునిహృదయము తత్తరపాటు
ఖేదము నొందెను. వారు తెలిపినకుర్రవచే నట్లు చెప్పిరనుకొని
యితరుల నడుగుటకంటె తల్లిదండ్రులనుఁ బోయి యడిగినఁ
దెలియు నని యక్కడకుఁ బోవ, నిద్రాముఖమునుబట్టి రాజ
వర్గము చంద్రాపీడుని గుఱించి నమస్కరించి వైశంపాయనుఁ
డేఁడీ అని యడిగెను. వారు తెలతెల్లబోయి మూనమున రాజ
కుమారా! మనవిసేసెదము. ఈతనితెలియు దయచేయుము
అనిరి. ఆమాటలతో అతనిహృదయము భిన్నమునకుఱ్ఱయిపోయిన
దనుండఁగనే మూర్ఛనొందెను. వారు నాలుగుప్రక్కల పట్టుకొని
తలఁబెట్టి, యుపచారములు సేయఁ గొంతసేపటికి సేదదేరి
ఏఁడీ వైశంపాయనుఁడు? ఆమార్గమధ్యము నేనైనయుద్ధము
సంభవించెనా? ఏమహావ్యాధియైన వానిని పట్టుకొనెనా?
హా! హా! మిత్రరత్నమా! యని నాలోన వారు ఏడ్చుచుండ
ట "శాంతం పాపం శాంతం పాపం" అని చేతులతోఁ జెవు
లు మూసికొని మాతల్లి దేవరతో పాటు నూఱేండ్లును
జీవించువాఁడే యనిరి.

ఆ వాక్యామృతము చెవులఁ బడఁ బునర్జీవితుఁడను యాతురతతో ఏమి! వైశంపాయనుఁడు జీవించియుండెనా? ఎక్కడ నున్నాఁడు? పరశక్తి నుండి యేయరణ్యమునకైనఁ బోయెనా? వాని నిచ్చటికి యేల తీసికొనిరాలేరు అని యడుగ వారిట్లు చెప్పఁదొడఁగిరి

దేవా! సావకాశముగాఁ జెప్పెదము. దేవర బయలుదేఱినపుడు స్కంధావారాధికారిగా వైశంపాయనుని నియోగించితిరిగదా. ప్రయాణభేరి మ్రోఁగించి యందఱును సన్నద్ధులయి యుండ వైశంపాయనుఁడు వచ్చి "అచ్ఛోదసరస్సు పుణ్యతీర్థమని పురాణప్రసిద్ధి. అక్కడకుఁ బోయి యందు స్నానము చేసి పోవుదము." అని కాలినడకనే బయలుదేఱి నందఱము నట్లే వెళ్లితిమి. అతఁడు లతామండపాలయాభోగమును జూచి మిగుల నానందించుచు నెప్పుడో చూచినదియో జ్ఞప్తికి వచ్చినట్లు స్మరించుచు, చిరకాలము నివసించిన ప్రదేశము విడిచి దూరదేశము పోయి, మరల వచ్చి పూర్వనివాసస్థలము చూచినవానివలెను, చిరకాలమునుండి దూరమైయున్న సోదరునిఁ గలసికొనినవానిఁ బోలెను మనమున నేమియో తలఁచికొనుచుండెను. రసికహృదయములు మనోహరపదార్థము గనఁబడినపుడు తదాసక్తములగుట సహజము. అందును కౌతూహలపూర్ణములగు [illegible] వయస్సు. ఇది సౌందర్యమాతని మనము నాకర్షించెనని యనుకొంటిమి.

పడిపోయినరత్నమును వెదకువానివలె మూలమూలల

నేదో వెదకుచుండెను. "స్కంధావారము ప్రయాణసన్నద్ధము యునది. ఇంకను విలంబమేల సేయుదువు" అని మేమెంతగఁ జెవిటివానివలె వినిపించుకొనఁడయ్యె. మూగవానివలె మాటాడఁడయ్యె. సమాధానము చెప్పవా యని నిర్బంధపెట్టఁ దుదకు విసువుకొనుచు "మీరందఱును పొండు. నేనీప్రదేశము విడిచిరానొల్లను. పొండు." అని చెప్పెను. ఈతనిమనస్సు ఏలకో యాకస్మికముగా విరక్తమయినది. యని యెంచి "దేవర మాటచెప్పినచో మరలునేమో" యని "చంద్రాపీడునియాజ్ఞదాఁటుట యుక్తమా? రాజదంపతులయందైన విశ్వాసము లేదా! మీజనకులదర్శనము సేయుట నీకు ముఖ్యముగాదా" అని బహువిధముల నిష్ఠురముగాఁ బలుక నతఁడు నవ్వుచు నిట్లనియెను—

"నాకుమాత్రము తెలియదా? కారణమేమో కాని నేనీప్రదేశము విడువఁజాలకున్నాను. ప్రాణములయిన విడువ నిష్టపడుదునుగాని యీప్రదేశము విడువనొల్లను. చంద్రాపీడుని సన్నిధినుండు భాగ్యము నాకు లేదు. మీరది యనుభవింపుఁడు. మఱిమాటలాడింపక మీరు పురమునకుఁ బొండు. అని పలికి విరక్తునివలెఁ గందమూలఫలములతో శరీరయాత్ర నడపుచు నేదో ధ్యానించుచుండెను.

మేము మఱిమూఁడుదినము లందుండి విఫలప్రయత్నులమయి తిరిగివచ్చితిమి. దేవరకు నాదేశమంపుచోఁ బ్రయాణా

యాసము గలుగునని యూరకుంటిమి. మొన్ననేకదా పురము
నకుఁ జేరితిరి.

చంద్రాపీడుఁ డామాటలు విని యాశ్చర్యమొంది యా
కస్మికముగా నింత వైరాగ్యము నొందుటకుఁ గారణమేదియుఁ
గనఁబడదు. నేనెన్నఁడును పొరపాటునవయిన నాతని నవమా
నపఱుపలేదు. ఇతరులు నాయందువలెనే యాతనియందు భ
యభక్తులతో నుందురు. గృహస్థధర్మ మవలంబించి వంశస్థాపన
చేయలేదు. ఇప్పుడు వైరాగ్య మేమి? వైశంపాయనుఁడు
వచ్చి కాదంబరీ సమాగమమునకు సముచితోపాయము చెప్పు
నని నేనెదురుగా వచ్చియుండ నాతనినే వెదుకవలసివచ్చినదే.
ఈ వార్త తెలిసి దుఃఖించు శుకనాసుని, మనోరమను, నాజనకు
లను నోదార్పక పోవుటెట్లు? ఒకవేళ వెళ్లినను, వైశంపాయను
నివలెనే చంద్రాపీడుఁడుగూడ నీవంకపెట్టి వెడలినాఁడని దుః
ఖింతురు. వారితోఁ జెప్పి యొప్పించియే వైశంపాయనుని వె
దుకఁబోయెదను. వైశంపాయనవియోగదుఃఖము సుఖపరిణా
మముగాఁగలదు. కాదంబరియును, వైశంపాయనుఁడును స
మీపముననే యున్నారుగదా. బాగు బాగు. ఇదియు మంచి
కే వచ్చినది. అని యెంచి, ధైర్యమవలంబించి, పురమున కరిగి,
తనతల్లిదండ్రులు పుత్రవియోగదుఃఖ మొందు శుకనాసమనో
రమల నోదార్పవెళ్ళిరని విని యచటికరిగి వారలనందఱ నంగీ
కరింపఁజేసి వైశంపాయనునిఁ దీసికొనివచ్చుటకుఁ బ్రయాణము

య్యెను. మౌహూర్తికులు ప్రయాణమునకు మంచిముహూర్త
ము లేదనఁగా, మనోజవమే ముఖ్యముగాని యితరములుగావు.
ఆవశ్యకకార్యమునకు అత్యనిశ్చితకాలమే మంచిముహూర్తమని
వారికి నచ్చఁజెప్పి బయలుదేఱెను. ప్రయాణారంభమున నిం
ద్రాయుధము ప్రయాణమం దిష్టము లేనట్లు ముఖమున దైన్య
ము చూపెను. వైశంపాయనదర్శనాభిలాషయుఁ గాదంబరీ
దర్శనాసక్తియు మంచిచెష్టలుగాని సుశకునాపశకునములుగాని
చూడనీయలేదు. ప్రయాణమయి ఎప్పుడు వైశంపాయుని
జూడఁగల్గుదును. ఏక్షణమునఁ గాదంబరీదర్శనసుఖ మనుభవిం
తును. కాదంబరీకరగ్రహణ మెప్పుడు సేయుదును. మదలేఖ
ను వైశంపాయనునికి నెప్పుడు పెండ్లిసేయుదును. అని యత్యా
తురతతో విశ్రాంతియైన లేక కొలఁదిపరివారముతోఁ బోవు
చుండ మధ్యమార్గమున నధికవర్షములు గురియ మొదలు
పెట్టెను. వర్షములోఁ దడియుచునే ప్రయాణముచేసి యచ్ఛో
దసరస్సునకుఁ గొంచెము సమీపమునకు రాఁగా మేఘనాదుఁ
డు గనఁబడెను.

అతఁడు దూరమునుండియే నమస్కరింప “మేఘ
నాదా! పత్రలేఖావృత్తాంత మటుండనిమ్ము. వైశంపాయను
నిఁ జూచితివా? అతఁ డొంటరిగా నచ్చుటనుండుటకుఁ గారణ
మడిగితివా?” యన నతఁడు “దేవా! వైశంపాయునుని కెదు
రేగి యాతనితో మాటలాడి వచ్చెదనని నాఁడు దేవర చెప్పుట

తప్ప నాతనినిగుఱించిన నాకేమియుఁ దెలియదు. అచ్ఛోదసరస్తీరమునకు వచ్చినట్లుగూడ వినలేదు. వర్షాకాలమగుటచేఁ బ్రయాణముదలదని జనకులు నివారింప దేవరదాఁకను విలంబమయ్యె ననుకొంటిమి. కేయూరకుండును పత్రలేఖయు నచ్ఛోదసరస్సు చేరకముందే నన్ను వెనుకకుఁ బొమ్మనిరి. మేమును నీవెనుకనే తిరిగివచ్చెదమనిరి.

చంద్రా—పత్రలేఖ నేఁడు తిరిగి వచ్చునా?

మేఘ—దేవా! ప్రయాణమాఁపుసేయునంతటి విఘ్నమేదియు లేనిచో వచ్చునని తోఁచుచున్నది.

అట్లువా రిరువురు మాటలాడుచు నచ్ఛోదసరస్తీరమునకు వచ్చిరి. చంద్రాపీడుఁడు నలుదెసలుఁ గలయఁజూచి వైశంపాయనునిఁ జూడఁడయ్యెఁ గానక దుఃఖించి "నేను వచ్చెద" నని పత్రలేఖవలన విని సిగ్గుచే నా మొగముచూడలేక యెక్కడనో దాఁగియుండును, లేదా, వనాంతరమున కరిగియుండును. మహాశ్వేతనడిగినఁ దెలియవచ్చును. అని మహాశ్వేతాశ్రమమునకుఁ బోయి యింద్రాయుధము దిగి ద్వారమునఁ బరివారముతో నిలిచియుండెను. మహాశ్వేత వారినిఁ జూచి, దుఃఖమునఁ దలవంచుకొని శిలాతలమునఁ గూర్చుండఁ దరలిక యామెను బట్టుకొనియుండెను.

చంద్రాపీడుఁడు మహాశ్వేతావస్థ చూచి కాదంబరి కేదియో యనిష్టము సంభవించియుండునని యూహించి తర

లికను బలుకరించి యేమిది యని యడుగ నామె మహాశ్వేత మొగమువైపు చూచెను.

మహాశ్వేత గద్గదస్వరముతో నిట్లు చెప్పఁదొడఁగెను. "మహానుభావా! మొదటవచ్చినపుడు నావృత్తాంతము చెప్పి నీకు బాధగలిగించితిని. నిర్భాగ్యురాలను, దుఃఖాత్మురాలను. ఇప్పుడు మఱియొకదుఃఖవార్త తెలిపి నీకు దుఃఖముగలిగించెదను.

నాఁడు నీవుజ్జయినీపురమున కరిగినట్లు కేయూరకుని వలనవిని గుండెబ్రద్దలయి "చిత్రరథునికోరిక దీర్పలేనయితిని. కాదంబరికిఁ బ్రియసమాగమము గలిగింప నేరనయితిని. నా జన్మమెందుల" కని విరక్తినొంది యథాపూర్వముగాఁ దపస్సు చేసికొన నిక్కడకు వచ్చితిని.

ఇక్కడ బ్రాహ్మణయువకుఁ డొకఁడు నాకంటఁబడెను. అతఁడు సర్వవిధములను దేవరను బోలియుండెను. అతఁడు శూన్యహృదయుఁడై వెఱ్ఱిచూపుచూచుచు నాతో "సుందరీ! ప్రతిప్రాణియును దనస్థితికిఁ, దనయాకృతికి, దనవయస్సునకును దగినసుఖమనుభవించుట సహజము. నీవు దానికి విరుద్ధముగా రూపవయస్సులను వ్యర్థము చేసి తపస్సు చేయుచున్నావేమి? నీవంటిసౌందర్యవతికే సుఖమందుశక్తి గలిగినచో నిఁకసుఖానుభవమునకుఁ బాత్రులెవ్వరు? అనుచు నేమేమో చెప్పుచుండెను. నామనము పుండరీకవియోగమున విరక్తమయియుం

డుటచే వానిమాటలు వినోదమునకైనను విన బుద్ధిపుట్టలేదు. దేవతార్చనకై పుష్పములు కోయఁబోవుచు తరలికతో "ఆతని హృదయ మన్యరీతినున్నట్లు తోఁచుచున్నది. మన యాశ్రమమునకు నాతని రానీయకుము. వలదని వారించినను వచ్చినేని వానికిఁ జోటీయకుము అని చెప్పు" మంటిని. ఎంతని షేధించినను రాకమానఁడయ్యె. ఆతని భావమయిన మాట దయ్యెను.

కొన్నిదినములు గడచినతర్వాత వెన్నెలలో నేనొంటరిగా శిలాతలముపయిఁ బరుండి చంద్రునిఁజూచుచు చంద్రా! పుండరీకుని నీకిరణములచేఁడి వర్ణింపరాదా! ఆదివ్యపురుషుని మాటలు సత్యదూరములగునా? నా కంతభాగ్యము పట్టునా? పుండరీకమిత్రుఁడగు కపింజలుఁడు వార్తయైనఁ జెప్పి పోఁగూడదా? అని తలపోయుచుండఁగా నాబ్రాహ్మణుఁ డున్మత్తునివలె మీఁదికి వచ్చుచుండెను. నేను భయపడి దిగ్గున లేచి "ఈతఁడున్మాదమున నామెడలిమీఁద జేయివేసినచో, ప్రాణములు విడువవలసినదేగదా. పుండరీకుఁ డెప్పుడో వచ్చునని యాపాకు ప్రాణములు నిలఁబెట్టుకొని యుంటిని. అని కొంచెము దూరముగాఁ బోవ నాతఁడు "చంద్రిముఖి! శరణాగతుని రక్షింపవా? నా ప్రాణములు నీచేతిలో నున్నవి. నీదేహమిచ్చి నాదేహము రక్షింపుము. లేకున్న బ్రతుకఁజాల" నని యెను. ఆమాటలు నా చెవిసోకినంతనే కోపావేశమెత్తి ఓరి

పాపాత్ముఁడా! ఏమివాఁగితివిరా! ఇఁక నీతల బ్రద్దలుగాదేమి రా! నీనోరు పడిపోను. సకలలోకశుభాశుభసాక్షులగుపంచభూతములును నీదేహమునఁ లేవా? ఉన్నచో నిన్నేల తమలో నవిలయము చేసికొనలేదురా! నోటఁ గూటఁ వచ్చిన పరియనుకొంటివా? యుక్తాయుక్తజ్ఞాన మక్కఱలేదా? అజ్ఞానము లేకుండఁగ నోటమాటలుమాత్రముఁ గఱపుట శుకజాతిలక్షణము. నీవు మనుష్యజన్మ మెత్తలేదా? అని దూషించిదూషించి "పుండరీకునిఁ జూచినదిమొదలు నాహృదయ మన్యపురుషునిఁ జింతింపకుండెనేని నాసత్యవచనమున నీవు శుకజాతియందు జన్మించుఁగాక" అని శపించితిని. నాసత్యవచనమహిమయో, కాని యత్యుత్కటపాపఫలమో యేదో తెలియదు గాని యాతఁడు మొదలునఱికినచెట్టువలె నేలఁగూలెను ఆతని దేహమునుండి చంద్రకాంతివంటి తేజస్సు పైకిఁబోయెను. ఆతనిప్రాణము లెగిరిపోయినతర్వాత రోదనము సేయునతని పరిజనమువలన నాతఁడు దేవరకు మిత్రుఁడని వింటిని. అని చెప్పి సిగ్గుపడి, తలవంచుకొని యూరకుండెను.

చంద్రాపీడుఁ డామాటలు వినినంతనే యాతనిహృదయము భిన్నమయ్యెను. మొదట నెట్టో మహాశ్వేతతో "భగవతి! నీ వెంతప్రయత్నము చేసినను నాకీజన్మమునఁ గాదంబరీ పాదపద్మసేవ ప్రాప్తము లేదు. భావిజన్మముననయిన సంఘటన చేయుము" అని చెప్పి మూర్ఛ నొంది పడిపోయెను.

తరళిక మహాశ్వేతను వదలి, చంద్రాపీడుని బట్టుకొని "మహాశ్వేతా! యింక సిగ్గేమి? తలయెత్తి చూడుము. ఈతని మెడలు నిలఁబడుటలేదు. శ్వాసములు సరిగాఁ బ్రసరించుట లేదు. అయ్యో! అయ్యో! హా! దేవ! కాదంబరీప్రియ! మా కాదంబరిని విడిచిపోయితివా!" అని యెలుఁగెత్తి యేడువ మహాశ్వేత కొయ్యవాఱి యుండెను.

చంద్రాపీడుని పరివారము మహాశ్వేతనుద్దేశించి "ఓసి! పాపాత్మురాల! ఓసి దుష్టతాపసి! నీవేమి చేసితివే! తారాపీడుని వంశ మంతరింపఁ జేసితివి కదే. దుర్మార్గురాల! ప్రజలందఱ ననాథలఁ జేసితివి కదా! దేవా! చంద్రాపీడా! రాజకుమారా! పుత్రవత్సలుఁ డగు తారాపీడుఁ డెట్లు జీవించును? మీ తల్లి తన ప్రాణముల నిలుపుకొనఁగలదా. మాకు గతి యేమి?" అని యేడ్చుచు మహాక్షోభ మొందుచుండెను.

అంతకుమున్నే కాదంబరి పత్రలేఖవలనఁ జంద్రాపీడుఁడు వచ్చునని వినియున్నదిగాన నాతనికి సమర్పింప మాల్యాభరణాదులు పట్టుకొని మదలేఖా పత్రలేఖలు పార్శ్వముల నడువఁ గేయూరకుఁడు ముందు త్రోవ జూపఁ గాదంబరి మహాశ్వేతాశ్రమమునకు వచ్చుచుండెను. చంద్రాపీడునిఁ జూడవలయునను తీవ్రవాంఛతో వడివడిగాఁ బోయి మహాశ్వేతాశ్రమద్వారముననున్న రాజపరివారమును జూచి చంద్రాపీడుఁడు వచ్చెనని సంతోషము నొంది యంతలోనే వారి దుఃఖస్థితి చూచి

యేమిటి యని ఎకలత నొంది దగ్గఱఁగ వచ్చి, పడియున్న చంద్రాపీడునిఁ జూచి మూర్ఛనొంది నేలపై వ్రాలెను. పత్రలేఖ చైతన్యశూన్యయై పడిపోయెను. మదలేఖ కాదంబరిని బట్టుకొనియుండెను. కాదంబరి దీర్ఘకాలమునకుఁ జైతన్యము నొంది స్త్రీస్వభావవిరుద్ధముగా నిశ్చలదృష్టితో గ్రహముసోఁకినదాని వలెఁ జంద్రాపీడునిముఖమువంక చూచుచుండెను.

మదలేఖ యామె నోదార్ప " రాజకుమారీ! నీహృదయ మతిసుకుమారము. చెదరనీయకుము. తెలిపి తెచ్చుకొనుము. నీజనకుల మొగము చూచియైన నీప్రాణములు కుదురుపఱుచుకొనవలెను. నీవు లేకున్న వారు బ్రతుకఁగలరా! అనెను.

కాదంబరి వింత చెంది వెడనవ్వునవ్వి " వెఱ్ఱిదానా! నా హృదయము సుకుమారమా? వజ్రముకంటెఁ గఠినతరము. పగులదు. భయములేదు. బ్రతికియుండఁదలఁచినదానికిగదా తల్లిదండ్రుల మొగము చూచుట. చాలఁజోవు దాని కవియాన్నయు నేల? ఎట్లో ప్రియునిపాదారవిందములు పొందఁగలిగితిని. చాలును. బ్రతికియుండిన నిహలోకసుఖము. చచ్చినచో సహగమనమునఁ బరలోకసుఖము. నాకేవిధమగుదుఃఖమును లేదు. నానిమిత్తము వచ్చుచుఁ బ్రాణములువిడిచిన నాథుని నేను విడిచెదనా? ఆతనిపాదధూళి ననుసరించి పోఁగలిగినభాగ్యము సంభవించినందులకు సంతసించుచున్నాను.

ఎవ్వనినపేక్షించి కులాచార ముపేక్షించితినో, ఎవ్వని దరిఁ జేరి పితృవాక్యముల్లంఘించితినో, ఎవ్వనివరియించి మహాశ్వేతావిషయమునఁ జేసిన ప్రతిజ్ఞ వీడితినో అట్టి ప్రాణేశ్వరుఁడు అట్టిసుందరాకారుఁడు అట్టిసుగుణసంపన్నుఁడు నానిమిత్తమయి వచ్చి ప్రాణములువిడువఁగా నేను ప్రాణములతో నుందునా? అట్టి లజ్జాకరమగు జీవన మేల? నాపైని నీకు స్నేహ మున్న యెడల నానిమిత్తమున నాతల్లిదండ్రులు మృతి నొందకుండఁగఁ జేయుము. నాసఖిజనము, నాపరివారము, నా శుకశారికాదిపక్షివర్గమును ఏలోపమును లేకుండఁగ నేనున్నపుడువలెనే సుఖముగానుందునట్లు చూడుము. నావీణ నీవు పుచ్చుకొనుము. నా ద్రవ్యమంతయు నీయధీనము చేసితిని. నీకుఁ గావలసినది కైకొనుము. మిగిలినది సద్వినియోగము చేయుము. నేను చితిలోఁబడి ప్రియునితోఁగలసి సుఖముగా నుందును.'' అని చెప్పి మహాశ్వేతను గౌఁగిలించికొని ''సఖీ! నీకుఁ ప్రత్యాశ గలదు. పునస్సమాగమాశ యెన్నిదుఃఖములనైన సహింపఁజేయును. నాకట్టియాశ లేశమైనను లేదు. జన్మాంతరమున నీసహవాసముగలుగఁ గోరికొనుచున్నాను. అని చెప్పి తొందరగాఁ బ్రియునిపాదములకు నమస్కరించి తన తొడపైఁ బెట్టుకొని శరీరమంతయు స్పృశింప, నపు డాతని దేహమునుండి యేదియో యవ్యక్త తేజము వెడలిపోయెను. అంత నేను వింతతోఁ జూచుచుండ నాకాశవాణి యిట్లు వినఁబడెను.

“వత్సా! మహాశ్వేతా! మరల నొకమాటు నిన్నోదార్చి బోధింపవలసియున్నది. పుండరీకశరీరము నాశరహితమయి నాలోకమున నున్నది. నీకుఁ బునస్సమాగమము లభించును. చంద్రాపీడశరీరమును నాస్వరూపమే. ఇది స్వతస్సిద్ధముగా నాశనములేనిదే. అందును కాదంబరీకరస్పర్శమున సుఖస్థితినొందినది. కాని శాపవశమున, పరకాయప్రవేశము చేసిన యోగీశ్వరుని దేహమువలెఁ గొంతకాలము జీవాత్మశూన్యమయి యుండును. దీని కగ్నిసంస్కారముగాని జలప్రక్షేపముగాని ఖననముగాని చేయరాదు. జీవాత్మ తిరిగి దేహమునఁ బ్రవేశించుదాఁక భద్రముగా నుంచి కాపాడవలయును. ముప్పటికి నామాట నమ్ము.”

ఆమాటలు విని యుందఱును పరస్పరము చూచుకొని యాకసమువంకఁ జూచుచుండిరి. పత్రలేఖమాత్రము లేచి యింద్రాయుధాశ్వమును విప్పి చంద్రాపీడుఁడు వెడలిపోయిన తర్వాత నీబ్రతుకును, నాబ్రతుకును ఏల? అనుచు నచ్ఛోదసరస్సునకుఁ దీసికొనిపోయెను. పత్రలేఖయు, నింద్రాయుధమును నందు దుమికి మునిఁగినవెంటనే యీసరస్సునుండి జటాయజ్ఞసూత్రాదిచిహ్నములతో మునికుమారుఁ డొకఁడు పయికి వచ్చెను.

అతఁడు మహాశ్వేతయెదుట నిలఁబడి జన్మాంతరము నొందిన నన్ను గుర్తుపట్టితివా యన నామె ద ఖమధ్యమునను

న్నను తొందరతో లేచి నమస్కరించి "కపింజలా! ఈపాపాత్మురాలిమీఁద నేఁటికిదయవచ్చినదా! పుండరీకుఁడు లోకాంతరగతుఁడయినను పాడుప్రాణముల నిలఁబెట్టికొనియున్నకఠినురాలను. నాపై దయయేల? పుండరీకునిఁ దీసికొనిపోయినయాతఁ డెవఁడు? ఎక్కడకుఁ గొనిపోయెను? అతనివీడి నీవేల వచ్చితివి. అని యడుగ నతఁ డిట్లు చెప్పెను—

"గంధర్వరాజపుత్రీ! వాఁడు పుండరీకునిదీసికొనిపోవు వానివెంట నేనునువెళ్లితిని. అతఁడు నామాటలకు బ్రత్యుత్తరమీయకయే పుండరీకుని చంద్రలోకమునకుఁ దీసికొనిపోయి యచ్చటఁ జంద్రకాంతపర్యంకమునఁ బరుండఁబెట్టి వెంటబోవు నన్నుఁ బలుకరించి యిట్లు చెప్పెను.

"నేను చంద్రుఁడను. విధియేర్పాటివిపరీతిని జగదుపయోగార్థ ముదయమయినతఱిఁ గామపరవశుఁడై యాత్మాపరాధమున శరీరత్యాగము చేయునిమిత్తుఁడు నిరపరాధినగు నన్నునుద్దేశించి "ఓరీ క్రూరాత్మా! దయావిహీనా! చంద్రా! అనురాగోదయమయినతర్వాతఁ బ్రియాసమాగమసుఖము లభింపకుండఁగనే నన్ను నిర్దయుఁడవయి చంపుచున్నావు. కావున నీవును భరతవర్షమున జన్మజన్మమునను బ్రాప్తానురాగుఁడవయి ప్రియాసమాగమము పొందకయే మృతినొందుదువుగాక" యని శపించెను. తనదోషమెఱుఁగక దోషరహితుఁడ నగునన్ను శపించినందులకుఁ గోపమునొంది "నీవును నాతో

సమముగా సుఖదుఃఖము లనుభవింతువుగాక యని ప్రతిశాప మిచ్చితిని. కొంతసేపటికిఁ గోపము కొంచెము చల్లార, వివేకముతో విచారించి యీతనికి మహాశ్వేతయెడఁ గలిగిన యతివ్యసనమును ఆపేక్షితనియందుఁ గలప్రేమమును గనిపట్టితిం. స్వయంకృతాపరాధమున నే నాతోఁగూడ నీతఁడు రెండుజన్మము లెత్తవలసియున్నది. జన్మజన్మమునను అని నాకు శాపమిచ్చి నపుడనుటచే రెండుజన్మము లెత్తికతీఱదయ్యె. అంతవఱకు నీతని దేహమును నేను రక్షింపఁ దెచ్చితిని. మహాశ్వేతను దేహత్యాగము చేయవలదని యుపదేశించితిని. నీపితని తండ్రియగు శ్వేతకేతువున కీవార్త తెల్పుము. అతఁడు మహాతపశ్శాలిఁ. ఏదేని ప్రతిక్రియ చేసినను జేయువచ్చును.

అని చెప్పి నన్నుఁ బంప మిత్రవియోగదుఃఖమున శూన్యహృదయుఁడ నయి యాకసమునఁ బరుగెత్తికొనిపోవుచు నొక వైమానికునివిూఁదనుండి దాఁటితిని. అతఁడు సహజముగాఁ గోపిష్ఠుఁడు. కన్నులెఱ్ఱసేసి యోరీ! దురాత్మా! తపోబలగర్వమున గుఱ్ఱము దాఁటినట్లు నావిమానమువిూఁదనుండి దాఁటితివిగాన గుఱ్ఱమవై పుట్టు మనిశపించెను.

శాపభీతుఁడనయి " మహాత్మా! మిత్రవిరహశోకాంధుఁడనయి దాఁటితినిగాని తపోబలగర్వమునఁగాదు. శాపముపసంహరింపుమని యెన్నివిధములనో ప్రార్థించితిని. అతఁడు కనికరమునొందియుఁ దనశాప మమోఘముగుటచే నుపసంహ

రింపవీలు లేదనియెను. నేను దైన్యముతో ‘‘ మహానుభావా! నామిత్రుఁడగు చంద్రాపీడుఁడో శాపదోషమున భూలోకమందు జన్మింపవలసియున్నది. ఆతఁడెక్కడనుండునో దివ్యదృష్టితో గ్రహించి నే నాతనికి వాహనమ నయిపుట్టునట్లు లనుగ్రహింపు’’మన నతఁడు దివ్యదృష్టితోఁ జూచియిట్లు చెప్పెను.

చంద్రుఁడు తారాపీడునకుఁ గుమారుఁడై జన్మించును. పుండరీకుఁడు తారాపీడమంత్రియగు శుకనాసునకుఁ బుత్రుఁడగును. నీవా రాజకుమారునకు వాహనమవు గమ్ము. అని చెప్పి యాతఁడు పోవ నేనచ్చటనుండియే సముద్రమున నుఱికితిని. నాకశ్వజన్మము లభించెను. క్రమముగాఁ దారాపీడునకుఁ గానుకగాఁ బంపఁబడి చంద్రాపీడునకు వాహనమునైతిని. గంధర్వమిథునమును వెంటాడించు నెపమున రాజకుమారుని నిచ్చటకుఁ దీసికొనివచ్చితిని. పుండరీకాపరావతారముగు వైశంపాయనుఁడుగూడ నిక్కడకువచ్చి పూర్వజన్మసంస్కారవశమున నీయం దనురక్తుఁ డయ్యెను.’’

మహాశ్వేత కపింజలునిమాటలు విని పుండరీకునుద్దేశించి ‘‘ పుండరీకా! ప్రాణేశ్వరా! జన్మాంతరమునఁగూడ నాయందనురక్తిగలిగి నాయొద్దకు స్వయముగా వచ్చితివిన్ను రాక్షసినై చంపితిఁ గదా! ఈ పాపబ్రతుకు బ్రతికినందులకు ఫలిత మిదియే కాఁబోలు. హా నాథా! నాథా!’’ యని నేలపైఁబడి యేడ్వసాగెను.

కపింజలుఁడామెనోదార్చుచు "గంధర్వరాజపుత్రీ! నీతప్పేమియున్నది. నిన్నేల నిష్కారణముగా నిందించుకొనెదవు? నీయాత్మ నేలహింసపెట్టుకొనెదవు. మీకు యాథార్థ్యము దెలియకున్నచో అనిష్టము సంభవించునని చెప్పితిని. మీరలు విన్న యాకాశవాణి చంద్రునివాణియే. తపస్సు నవలంబింపుఁడు. తపస్సునకు సాధ్యము గానిది లేదుగదా. పార్వతి తపముననే కదా యీశ్వరునర్ధదేహము పొందఁగలిగినది. మీరును ప్రియులఁ బొందఁగలరు. సంశయము నొందకుఁడు."

ఆమాటలువిని మహాశ్వేత కొంచె మూరడిల్లెను. కాదంబరి దీనవదనయయి "కపింజలా! అశ్వజన్మమెత్తిననీవును పత్రలేఖయు నొక్కమారే సరస్సుఁ బ్రవేశించితిరిగదా. ఆమె యేమయ్యెనని యడుగ, "కాదంబరీ! పత్రలేఖ యేమయ్యెనో నే నెఱుఁగను. తద్వృత్తాంతమును చంద్రాపీడునియాత్మ యెందున్నదియు, పుండరీకాపరావతారము వైశంపాయనుఁ డెచట జన్మించినదియుఁ దెలిసికొన శ్వేతకేతువుదర్శనమునకుఁ బోయెదను. ఆమహాతపశ్శాలి కాలత్రయమునందును లోకత్రయమున జరుగువృత్తాంతమును దివ్యదృష్టితో గ్రహించి చెప్పఁగలఁడు. అనిచెప్పి యంతర్ధానమయ్యె. శోకరసమును మించి యద్భుతరసము వారిహృదయముల నాక్రమించెను. చంద్రాపీడపరివారజనమంతయు శోకాద్భుతరసములలో మునిఁగి వినుచుండెను. కాదంబరి మహాశ్వేతను బహుకరించి "సఖీ! ము

న్నునీవరణ్యమున దుఃఖము నొందుచుండఁగా నేనింటసుఖముగా నుండి నిన్ను సఖి యని పిలుచుటకు సిగ్గుపడుచుంటిని. ఇప్పుడు సమానదుఃఖమున నున్నారముగాన నిస్సందేహముగా సఖి యని పిలిచెదను. నాకుఁ గర్తవ్యమేమో నీవుపదేశింపుము" అన మహాశ్వేత "ప్రియసఖి! ఒకరు చెప్పుట కేమున్నది? ప్రియసమాగమాశయే చేయవలసినదంతయు నుపదేశించును. పుండరీకవృత్తాంతము కపింజలుఁడు స్పష్టముగాఁ జెప్పెను. అదియే నమ్మియుందును. నీకుఁ బ్రత్యక్షముగాఁ బ్రియునిశరీరమే యున్నది. ప్రత్యక్షదైవతముగుచంద్రుని యవతారమూర్తి యిది. అప్రత్యక్షమగుదేవతలకు మృద్దారుశిలాదులతో రూపములు కల్పించి పూజించి సిద్ధినొందుట విందుము. ప్రత్యక్షదేవతాశరీరమునకుఁ బరిచర్యచేసిన నభీష్టము సిద్ధించు ననుటలో సందేహమేమి? యని చెప్పె.

అంతఁ గాదంబరి తరలికా మదలేఖలసాహాయ్యమునఁ జంద్రాపీడశరీరమును శీతవాతాతపబాధలేనిప్రదేశమునఁబరుండఁ బెట్టి మరణముకంటెను గష్టతరమగునవస్థ యనుభవించుచు నాతనిచరణకమలములు తనయంకతలమున నుంచి పూజించుచు నాఁడు నిరాహారయై యుండెను.

చంద్రాపీడపరివారము మిగులడస్సి యాఁకలిగొని యున్నను మహాదుఃఖమున నాహారశూన్యమయియుండెను. మఱునాఁటియుదయమునఁ జిత్రరథునివలెఁ జలింపకున్నను చె

కన్ను చెదరక, కాంతివిహీనముగాక శోభిల్లు నాతని శరీరము కాదంబరి మదలేఖకుఁ జూపి “కాంతివశముననో, నిజముగా వికారము గలుగకుండుటనో సజీవముగానున్నట్లు కనఁబడుచున్నది. పరిశీలింపు” మన మదలేఖ పరిశీలించుట కేమున్నది. ఆకాశవాణియుఁ గపింజలవాక్యములు సత్యాకారములగునా? అతని యాత్మ శాపవశమున యెచ్చటికో పోవునను పరకాయప్రవేశము చేసిన యోగిశరీరమువలె నిర్వికారముగ యుండును. ఆత్మ మరలవచ్చి యిందుఁ బ్రవేశించుదాఁకఁ బరిచర్య చేయుము.” అని చెప్పి రాజపుత్రపరిచారకునకు నతని దేహస్థితి చూపి వెల్లరు కొంత యూరట నొంది సంతసించిరి.

కాదంబరి యాత్మశరీరధారణార్థము ఫలమూలములు గ్రహించి చంద్రాపీడశరీరమునకుఁ బరిచర్య చేయుచు నొకనాఁటి కంటె నొకనాఁడు జీవకళ హెచ్చుచుండుట చూచి మదలేఖను బిలిచి “సఖీ! నిస్సందేహముగా చంద్రాపీడుని యాత్మ యీ శరీరమున మరలఁ బ్రవేశించును. అక్కడకు నీవు పోయి నా జనకులకు విశ్వాసము గలుగునట్లు చెప్పిరమ్ము. వారిచ్చటికి రాకుండఁగఁ జేయుము. వారు వచ్చిరేని నేను దుఃఖము నాఁపుకొనఁజాలను. నా ప్రియుఁడు మృతినొందెనని యనుకొనినపుడే నేను కంట నీరు రానీయ లేను. పునరుజ్జీవితుఁడగునని నమ్మిక గలిగినపుడేల కంట నీరు రానీయవలెను. అప్పుడు దుఃఖకాలమునఁ గనఁబడినచో దుఃఖము ముప్పొంగును. అని చెప్పి

యామె నంప నామె వెళ్లి తిరిగివచ్చి కాదంబరితో " సఖీ! అట్లే చెప్పివచ్చితిని. వారు కూఁతును భర్తృసహితముగాను స్వపురమున చూచుటయే తమకిష్టమనిరి. మఱియు నీవు స్వయముగా వరించితివి. ఆతఁడు చంద్రావతారమూర్తి యింతకంటె మాకుఁ గావలసిన దేమున్న దని రని చెప్పెను.

౭

అంతఁ గొంతకాలము గడవఁగా, చంద్రాపీడుని వార్త తెలిసికొనఁ దారాపీడుఁడు పంపిన వార్తావహులు వచ్చిరనియు, వారితోఁ జంద్రాపీడుఁడు ప్రత్యక్షము దర్శనమిచ్చుటకుఁగాని సందేశము పంపుటకుఁగాని వీలు లేదనియు నెట్టివిధములఁ దాను చెప్పినను చంద్రాపీడుని పాదారవిందములఁ జూడక పోఁజాలమని పట్టుపట్టుకొన్నారనియు మేఘనాదుఁడు కాదంబరితోఁ జెప్పెను. ఆమె వారికష్టము న్యాయమే. వారి మార్గాయాసమును, నేత్రములను సఫలము చేసికొనెదరుగాక." అని మేఘనాదుఁడు వారి నందఱను దీసికొనివచ్చెను.

వారు చంద్రాపీడునిస్థితి చూచి దుఃఖింపఁగా, కాదంబరి స్వయముగా వారిని బహుకరించి ప్రకృతిస్థితిని బట్టి దుఃఖము దగునా. మేఘనాదునకు జరిగినదంతయుఁ జెప్పెనుగదా. సుఖాంతమగు దుఃఖము దుఃఖముగాదు. ప్రత్యక్షముగా నీతని

శరీరము మాఱుఁడు. నిర్జీవమగు శరీర మొక్కఁడనయిన నింతకాలము నాశరహితముగ యుండునా? చూడవలెనా రిది విశ్వసింప నవకాశము లేదు. మీ రీవార్త మీప్రభుదంపతులకుఁ దెలిపితిరేని వారిహృదయము భిన్నము కాఁగావచ్చును. రాజకుమారమిత్రుఁడును ప్రత్యక్షముగా వృత్తాంతమంతయుఁ జూచినవాఁడును వాక్చాతుర్యముగలవాఁడును నగువాని నొకని మీతో మేఘనాదుఁడు పంపును. అతఁడే యీవృత్తాంతము తారాపీడునకుఁ జెప్పును. మీరు చెప్పకుఁడు. అని మేఘనాదునివలన అట్టివాఁడు త్వరితకుఁడని తెలిసికొని యాతని వారితోఁ బంపు మేఘనాదుని కాజ్ఞయిచ్చెను. వారందఱును బయలుదేఱి వెళ్ళిరి.

అట చంద్రాపీడజనని పుత్రుని వార్త తెలియక పరితపించుచు, పురమునకు దూరముగానున్న యవంతిమాతృకల యాలయమున కరిగి పుత్రునకు క్షేమము గలుగఁ జేయుమని దేవతలఁ బూజించియున్నగతి వార్తావహులు త్వరితకునితోఁ డరిగిపోవు మార్గమధ్యమున విలాసవతీదేవి యచ్చట నున్నదని విని యచటి కరిగిరి.

మొదట నామె సంతోషముతో వారిని జూచెనుగాని వారిదీనవదనములు చూచి మనమున సంశయము నొంది చిరంజీవివార్త తెలుపరేమి? ప్రతిసందేశ మేది? మీరు వత్సను చూచితిరా? లేదా? అని యాతురతతో నడుగ వారవశ

ముగా వచ్చుదుఃఖము నాఁపుకొని అమ్మా! అచ్ఛోదసరస్తీరమునఁ జూచితిమి. మిగిలినవృత్తాంత మంతయుఁ ద్వారికుఁడు చెప్పు నని యూరకుండిరి.

ఆమె వారిముఖరీతి చూచి పుత్రునకు కష్ట మేదియో జరిగియుండు నని తలఁచి అయ్యో! మీముఖములే చెప్పుచున్నవి. ఇతఁడు చెప్పవలసిన దేమున్నది. అయి హా! వత్సా! జగదేకచంద్రా! చంద్రాపీడా! విలంబము చేయక వైశంపాయనుని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చెదనంటివే? ఇట్టిమోసము చేసితివా? ఎట్టిపాపపుమాట చెవులఁ బడునో యను భయమున నాహృదయము త్వరపడు నడుగ నోర్వకున్నది. ఇంక నడుగుట కేమున్నది పుత్రా! యని మూర్ఛనొందెను.

ఆ వార్త విని రాజును మంత్రియును అవంతీమాతృకాలయమునకు వెళ్ళిరి. రాజు విలాసవతిని స్పృశించి „దేవీ! వత్సవిషయమున నన్యరీతిగా జరిగియుండదని మనము తలఁపము. అజ్ఞానులవలె నింతదుఃఖ మొందనేల? ఎప్పుడేమి కలిసివచ్చును. విధిని దప్పింప నెవరితరము? పుత్రోత్సవముఁ జూచితిమి. పెరిగి, పెద్దవాఁడయి విద్యాబుద్ధులు నేర్చి, యువరాజపట్టము నొంది, దిగ్విజయము చేసి వచ్చుట చూచి సంతసించితిమి. ఇంకఁ గోడలితోఁ గాపురము చేయుచుండఁగాఁ జూచి సంతసించి రాజ్యభారము వానిపై నుంచి తపోవనమునకుఁ బోవఁదలఁచుచుంటిమి. అది ప్రాప్తము లేదుగాఁబోలు.

ఇంతకును త్వరితకునివలన వృత్తాంతమంతయు విని మనకు చావో బ్రతుకో నిర్ణయించుకొనెదము. అని త్వరితకు నడుగ నాతఁడు జరిగినదంతయు చెప్పెను, వైశంపాయనునిమరణవృత్తాంతము వినఁ జంద్రాపీడునిహృదయము భిన్నమయ్యె ననువార్త దెలుప, రాజు త్వరితకా! చాలుఁజాలు. చెప్పవలసినది చెప్పితివి. వినవలసినదివింటిని. అని హా! వత్సా! వైశంపాయనునివార్త విని నీహృదయము భిన్నమయ్యెను నీహృదయము భిన్నమయ్యె నని విన్నను మాహృదయము భిన్నముకాదయ్యెను. మాగుండె వజ్రతుల్యము అయినను మేము నిన్నుఁ గలసికొనెదము. అని శుకనాసా! యింకను జూచెదవేమి. చితిపేర్చుండి యగ్ని యంటింపుము. ప్రజలారా! రాజ్య మరాజకము చేసికొంచుఁగాఁ దగినయేర్పాట్లు చేసికొని పాలించుకొనుఁడు. వత్సా! కథాగాత్రిశేషుఁడ వయితివా అని యెలుఁగెత్తి హా! వత్సా! వత్సా! యని యేడ్చెను. త్వరితకుఁడు తొందరతో" దేవా! రాజకుమారునిహృదయము భిన్నమయినను అతనిశరీరము చెక్కుచెదరక జీవసహితమయి యున్నట్లున్నది. శాపవశమున నిది సంభవించినది. వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పెద అని త్వరితవృత్తాంతము దెలుప నాశ్చర్యమగ్నుఁడయి శుకనాసా! యిట్టియాశ్చర్యములుండునా? ఇది స్వప్నసదృశము. అని యతఁడు తాను దుఃఖమునకుఁ దయ్యును రాజసంఘము నుపశమిల్లఁజేయ నిల్లనిమెను.

దేవా! సంసారము విచిత్రము. కర్మములును అతివిచి త్రములు. వానిఫలితములు నట్లే. అవి మనయుక్తి నావము నకు లొంగవు. వానిలో సత్యము లేకపోలేదు. వేదములు స్మృతు లును పురాణకథలు నటులుండదు. అనేకమంత్రతంత్రము లందును ఎన్నియో మహిమలు మనము ప్రత్యక్షముగా జూ చుచున్నారము. అవి యటులుండ, అయస్కాంతమణి యినుము నాకర్షించుట ప్రత్యక్షముగదా. అందలిసంబంధము స్థూలదృ ష్టికి దెలియునా? సూక్ష్మదృష్టికి దెలియుచున్నది నవిశ్వసనీయము లని యేల తేను. ఇదిగాక స్వానుభవమును జూచుకొందము. దేవికి గర్భధారణమున పూర్వము చంద్రుడామెనోట బ్రవేశించినట్లు దేవరకు స్వప్నము వచ్చెనుగదా. నాకును పుండరీకదర్శన మయినది. శరీరములకు నాశము లేదనుమాట విశ్వసనీయ మేయగును. సకలలోకజీవన కారణమగు నమృతము చంద్రుని యందుగలదు. అతండే వారలం బునరుజ్జీవితులను జేయును. శాపవశమున గంధర్వరాజపుత్రిక నొందాడి మీకుమారుం డు పునర్జీవితుడై కలసినప్పుడు మీకు నమస్కారము చేయు ను నానివలన మాకును మాకు వరములు. లేకున్న నట్టి భాగ్యము మన కెట్లు లభించెను. నైకమార్గములను, అన్నివై దికమార్గములను ధర్మకార్యము లాచరింపుము. ఆపుణ్యము వలన నభీష్టము సంభవించును. సంశయము మేల!

రాజా మాటలు విని ‹‹ శుకనాసా! వైశంపాయనుడు

ఖశ్రీవణమునఁ జంద్రాపీడునిహృదయము భిన్నమయిన దను మాటచెప్ప వేళొకటి నాహృదయమున కెక్కదు నాకే యిట్లుండ దేవిమాట చెప్పవలయునా? అక్కడనుఁ బోయి కుమారునిశరీరము చూచిననే నాప్రాణములు నిలఁబడును. అన విలాసవతి దుఃఖముచే సిగ్గువిడిచి "ఆర్యపుత్రా! ఆలస్యమేల? వత్సను జూతుననునాశచేతనే నాప్రాణములు నిలిచియున్నవి. అన రాజు శుకనాసునితోఁ గొలఁదిపరివారముతో విలాసవతీమనోరమలును మనమును బోవుదము సన్నాహము చేయుమనెను.

తారాపీడునందలి భక్తిచేతను చంద్రాపీడునియందలి స్నేహముచేతను బురజనులనేకులు బయలుదేరి వారి ననుగమించిరి. కొలఁదిదినములలోనే యచ్ఛోదసరస్సును చేరి చంద్రాపీడుని శరీరము నాశరహితమయియున్నదని తెలిసికొని మేఘనాదునివలన వృత్తాంతమంతయు వారలు విని, ధైర్యమవలంబించి మహాశ్వేతాశ్రమమునకుఁ బోయిరి. వారు వచ్చుచున్నారని మహాశ్వేత వారిమొగములు చూడలేక గుహాలోనికిఁ బోయెను. కాదంబరి "హా దైవమా! యిప్పటిలోనా, యత్తమామల ప్రథమదర్శన మని యనుకొనుచు మూర్ఛనొందెను.

తారాపీడశుకనాసులును, విలాసవతీమనోరమలును చంద్రాపీడునిదేహము చూచి పొంగిపొంగివచ్చు దుఃఖమును

క్షణమున నాఁపుకొని “ సహజకాంతి తఱుఁగలేదు. జీవితము తప్పక వచ్చు ” నని యనుచుండెను. విలాసవతి తుదను దుఃఖ మాఁపుకొనలేక “ హా! పుత్రా! వత్సా! కదలక మెదలక యుంటివేమి. నాతోఁ గాడవా? మానుపటిభక్తి యేమయ్యె? నీకి ట్లుండుట సుఖమా? కాని ” అని కౌఁగిలించుకొని ముద్దుపె ట్టుకొని పలువిధముల నాపోవుచుండ, రాజు “ దేవి! యీతఁ డు దేవతామూర్తి. మనయదృష్టవశమునఁ బుత్రుఁడయ్యెను. ఇట్టి సమయమున దుఃఖపడరాదు. మనము పుత్రశరీరమునయినఁ జూడఁగలిగితిమి. మనోరమా శుకనాసుల కెంతదుఃఖము గలు గునో, వారినో దార్పవలయును. అది కాక ఆగంధర్వరాజపుత్రి నీకోడలు. ఆమెప్రభావముననే మనవత్సు పునరుజ్జీవితుఁడు గా వలెను. ఆమె మూర్ఛనొందినది అమెను మూర్ఛనుండి తేర్ప ము. అని బోధింప నామె లేచి కాదంబరితో “ తల్లీ! నీవ మృతస్వరూపురాలవు. కావుననే మాచంద్రాపీడునిశరీరము చెక్కుచెదరక యున్నది. అనఁ జంద్రాపీడశబ్దశ్రవణముననే కాదంబరి మూర్ఛనుండి తేరెను విలాసవతిహస్తస్పర్శనమున బాగుగాఁ దెలివినొంది యత్తమామలకు నమస్కారము చేయ వారు “ సౌభాగ్యవతీభవ ” అని యాశీర్వచనములు చేసిరి.

రాజు మదలేఖతో “ మాకుఁ బుత్రదర్శనసుఖము లభించినది మేము కేవలము చూచువారమే. మీచెలికత్తె యథాపూర్వముగా నుపచారములు చేసి మావత్సను పునర్జీవి

తునిఁ జేయవలయును. సిగ్గుపడి యూరకున్నచో నపాయము వాటిల్లును. మేమెక్కడనున్న నేమి ప్రయోజనము? ఏ చెల్లుకి ధనైన నుందుము అని వెళ్లి యాశ్రమసమీపముననే తనపరివారముతో నివసించెను.

రాజు తనతో వచ్చిన రాజవర్గమును బిలిచి మీరు పురమునకుఁ బొండు. చంద్రాపీడునకు వివాహముచేసి, రాజ్యమప్పగించి, వానప్రస్థాశ్రమము గైకొనఁగా నని మునుపే చెప్పి యుంటిని ఈవిధముగాఁ దపోవనమునకు రావలసినవిధి యున్నది. వచ్చినమె పురమునకు వచ్చెను. అంతదాఁక మీరు రాజ్యమును న్యాయముగాఁ బాలించుకొనుఁడు. అని చెప్పి వారలఁ బంపి తపస్సు చేయుచుండెను.

కాదంబరి యథాపూర్వముగాఁ జంద్రాపీడశరీరమున కుపచారములు చేయుచు నానాఁటికి జీవకళయుఁ, గాంతియు హెచ్చుచుండుట దృష్టముగ నాశతో నుండెను.

౮

అని జాబాలి హారీతాదులకుఁ జెప్పి «శ్రావకులారా! కథారసము మనల నెంతదూరము లాగికొనిపోయినదో చూచితిరా. ఈశుక మెవరో తెలిసినదా? కామవశుఁడయి స్వాపరాధమువలన దివ్యలోకము విడిచి, మనుష్యలోకమున శుకనాసునకుఁ బుత్త్రుఁడై జన్మించిన వైశంపాయనుఁడే. తాను మున

శ్వేతను జూచి మోహమొంది స్కంధావారములోఁ బురము
నకుఁ బోవక తండ్రికి దుఃఖముగలిగించు నాతఁడు తిర్యక్త్వము
చేసెను, మహాశ్వేత పెట్టిన శాపమునను శుకజన్మ మొందెను
అని జాబాలి చెప్పెను. అంత నిద్రనుండి మెలఁకువనొందిన
వానికి తానుక నేర్చినవిద్యలు స్ఫురించినట్లు నాకు సర్వవిద్యలు
జిహ్వాగ్రముననుండెను. స్పష్టోచ్చారణశక్తియు, సమస్తవస్తు
స్మరణశక్తియుఁ గలిగినవి. చంద్రాపీడునిపయి స్నేహమును,
మహాశ్వేతపైననురాగమును యథాపూర్వముగాఁ గలిగెను.
కాని జనకువృత్తాంత మేమియో తారాపీడవిలాసవతీ చం
ద్రాపీడు లేమయిరో. పూర్వమిత్రుఁ డగు కపింజలుఁ డెప్ప
టికిఁ బోయెనో మహాశ్వేతావృత్తాంత మేమో మాత్రము
నాకుఁ దెలియుటలేదు. అని తెలిసికొన వేడుక గలిగి జాబాలి
తో "మహాత్మా! నీదయవలన సర్వవిధజ్ఞానమును గలిగినది
కాని పూర్వబంధువులవృత్తాంతము తెలియలేదు. వారినిఁ దలఁచి
కొనఁ దలఁచికొన హృదయము భిన్నమగుచున్నది. నామరణ
వార్త వినఁగానే హృదయము భిన్నమయిన చంద్రాపీడునివృ
త్తాంతము తెలిసికొనకుండ నుండఁజాలను తిర్యగ్జాతిలో జన్మిం
చినను చంద్రాపీడుని సన్నిధి నున్నచో నాకిది కష్టమని తోఁచ
దు. దివ్యదృష్టితోఁ జూచి వారివృత్తాంతము దెలుపుమని దీన
తతోఁ బ్రార్థింప నాతఁడు స్నేహకోపములు చూపుచు,
"ఓరి దురాత్మా! ఇప్పుడే యింత చపలతయా? ఇంకను ఱె

గ్గలుగా లేదే? ఎనుబదులకుఁ దగినశక్తి వచ్చినపుడు వచ్చియుండును చెప్పెద నని మందలించెను.

ఆమాటలు హారీతుఁడు విని "తండ్రీ! మునిజాతిలోఁ బుట్టినవాని కింత చాపల్యమేల? ఇంత యల్పాయుష్యమేల?" అని యడుగ నతఁడు, "కుమారా! కారణము స్పష్టముగఁ గనఁబడుచునే యున్నది. సాధారణముగా ధైర్యస్థైర్యాదులు పురుషలక్షణములు భోగలంపటతయుఁ జాపల్యమును స్త్రీలక్షణములుఁ, జననీజనకులలో నెవరిసంకల్పశక్తి యెక్కువగునో సంతతికి వారిగుణము లబ్బును. ఇది యాయుర్వేదవినిర్ణీతమగుటయే కాదు లోకానుభవసిద్ధము. భోగలోలున కాయుష్య మల్పమగుట సహజమే కదా దానికి శాపముకూడఁ దోడయినది. శాపావసానానంతర మత్యాయుష్యము గలుగును," అని చెప్పెను. ఆమాటలు నేను విని జాబాలితో "మహాత్మా! పాపాత్ముఁడను. తిర్యగ్జన్మ మొందియు నీయనుగ్రహమున జ్ఞానము వడయఁగలిగితిని. ఆయుర్వృద్ధికరమగు కర్మమేదని యుపదేశింపుము. ఆచరించెదను." అన నతఁడు "క్రమముగా నీకే తెలియును. తెల్లవాఱవచ్చినది స్నానాదికృత్యములకుఁ బోవలె నని గోష్ఠి విడిచిపోయెను. మునికుమారుఁడు పర్ణశాలలో నన్నొకయనుఁగుమీఁదనుంచి నిత్యకృత్యములు దీర్ప నరిగెను.

నాకంతకుమున్నే దుఃఖము లేనిగాని యిప్పుడంతయు దుఃఖకరమే యయ్యెను. ఉచ్ఛజన్మము మిత్రులను

కలిసికొనవలెను. ఈతనువు త్యజించుట యుక్తము. వానికి
సాధనమేమి యని యాలోచించుచుండఁ గపింజలుఁడు నన్నుఁ
జూడవచ్చెనని సారథికుఁడు చెప్పెను. అంతలోఁ గపింజలుఁడు
వచ్చి, మనము రెండుజన్మములకు దగు మిత్రులము. గుర్తుపట్టి
తివా? అని నన్ను స్పృశించి నిమిరి కంటఁదడిపెట్టుచుండ
"మిత్రమా! నీకు దుఃఖమేల సంసారాన బాధములేని సుఖివి
నీవు. రాగాంధుఁడనయిన నాకు దుఃఖ మర్హము." అని పలికి
"జనకులకుఁ గుశలమా! నన్నిపుడును స్మరించిరా?" అని
యడుగ నతఁడు "మిత్రమా! కుశలమే మనవృత్తాంతమంత
యు దివ్యదృష్టితో గ్రహించి తగినప్రతిక్రియలు చేయుచునే యు
న్నారు. కావుననే నాకశ్వజన్మము శీఘ్రముగాఁ దప్పినది.
అశ్వజన్మము తప్పినతర్వాత భయపడుచు దగ్ధవనమునకుఁ బోయిన
పుడు భవజ్జనకుఁడు నాకభయ మిచ్చి "ఇది నాతపస్సు. వత్స
పుట్టినపుడే యీదోషములు నాకు గోచరము లయినవి. వా
నికిఁ బరిహారములు చేయుచుంటిని. ఇప్పుడాయుర్వృద్ధికరమ
గు కర్మ మాచరించుచున్నాను. లక్ష్మియును తత్కర్మమునఁ
దోడ్పడుచున్నది. నీవు నీకడనే యుండుము. నేను తపము
ముతో "నామిత్రుఁ డెక్కడనుండెనో దివ్యదృష్టితోఁ జూచి
చెప్పు" మనఁ నతఁడు. "నీమిత్రుఁడు శుకజన్మ మెత్తియు
న్నాఁడు. నీపతిని జూచినను నిన్నాతఁడు గుర్తింపఁజాలఁడు."
అనెను. కొంతకాలము గడిచినది. నేఁటి ప్రాతఃకాలమున వచ్చి

"వత్సా ! నీవింతుర్రిదు జాబాలియాశ్రమమునకుఁ జేరెదు. వానికి మునియనుగ్రహమునఁ బూర్వజన్మజ్ఞానము గలిగినది. విప్రపుత్రుఁడు గురుభక్తిఁగలఁడు. నేను సంకల్పించిన యాయుర్వృద్ధికరకర్మము పూర్తియగుదాఁక జాబాలి యాశ్రమము విడువవలదని చెప్పుము. ఆతనితల్లి లక్ష్మియు నిచ్చలునేయుండి యాశ్రమముయందు సాహాయ్యము చేయుచున్న దని చెప్పి నా యాశీర్వచనములును వానికిఁ దెలుపుము." అని మాతండ్రి నన్నుఁ బంపెను.

అంత వైశంపాయనుఁడు "మిత్రమా ! నిర్భాగ్యుఁడనగు నా మూలమున నీ శ్వేజన్మ మొందితివి కదా" యన దాని కేమి మాతండ్రి సంకల్పించిన కర్మమున సహాయము చేయుచున్న రమ్మనెను. నేను పోవలయును. నీ వీయాశ్రమము విడిచిపోవలదని చెప్పి వెళ్ళెను.

మా సంభాషణము విన్న హారీతుఁడు మునుపటికంటె నెక్కువ శ్రద్ధతో నను బోషించుచుండెను. నాకు రెక్కలు వచ్చినవి. ఎగురుటకు శక్తి గలిగినది "మహాశ్వేతను విడిచి పెట్టుటెందుకు ?" అనుకొని యుత్తరకుఁ బోవ బయలుదేరి కొంతదూరము మరిగినతర్వాత శక్తి చాలక యొక చెట్టుక్రింద విశ్రమించితిని. మార్గాయాసమున నవశముగా నిద్రపట్టెను. మెలఁకువ వచ్చి చూచునప్పటికి నన్నొకకిరాతుఁడు పట్టుకొని యుండెను. అతఁడు నాపాలిటియముఁ డని నిశ్చయించుకొని

యు నాసింహుఁ భద్ర! ననేల పట్టుకొంటివి పట్టుకొన్న
వాఁడవు పంజరలో నుంచ గానే యేల చంపవలసితివి? బంధు
దర్శనమునకు నాతురతఁ జెందుచున్న నన్ను విడిచిపెట్టుము”
అని కోరఁ జాతఁడు ఓ మహాత్మా! నేను క్రూరజాతిచండాలుఁ
డనయినను నిన్ను మాంసాశచేఁ బట్టుకొనలేదు. ఈప్రాంత
మున నొకమాతంగరాజు కలఁడు. ఆతని కొకకూఁతురు గల
దు. ఎవరివలననో పక్షిశుక మొకటి యున్నదని యామె
విన్నదఁట. ఆపడచిలుకవు నీవేకదా. నిన్నుఁ బట్టుకొనుట
కె నన్ను నియమించినది. నా యదృష్టవశమున నీవు నాకు
లభించితివి. కన్యామె కొప్పగింపఁ బట్టుకొంటిని. అని చెప్పఁ
గా, అయ్యో! తుదకిఁ జండాలవాటికలోఁ జండాలబాలిక కా
టపసువగా గావలసినగతి పట్టినదా! అనిమిగుల దుఃఖించి దుఃఖం
చి పుండరీకుని జన్మ యీగతికి వచ్చెనా! తల్లీ శ్రీదేవి! నీగర్భ
మునఁ బుట్టినవాని రక్షింపవా? ఉపేక్షించి యూరకుందు
వా? జనకా! మునికులతిలకా! నాగతి యింతే కావలసినదా!
దయయుంచి యుద్ధరింపవా? మిత్రా! కపింజలా! నీవైన నీ
పాపగతి తప్పింపవా? కాంతా! నీవు నన్ను విడిచిపెట్టి పుణ్య
ముఁ గట్టుకొనుము. అని బిగ్గరగా నఱచుచున్న నన్నుఁ జూచి కిరా
తుఁడు పక్షిశ్రేష్ఠా! శుభాశుభకర్మసాక్షులగు పంచభూతము
లును నీదేహమునందు లేవా! అవి చూడవా! స్వామ్యాజ్ఞచే
నిన్నుఁ బట్టుకొని విడుచుట నాకు న్యాయమా? నిన్ను మా

రాజకన్యక కప్పగించుట నాకని యుని నన్నాచ పాల గాళిక కుఁ గొనిపోయి చండాలకన్యక కప్పగింప నామె సంతోషముతో మంచిది అని వానిని మెచ్చుకొని, నన్నం బుచ్చుకొని దీనిం దఁ జేయు వేసి నిమిరి " పుత్రా ! నేఁటికి దొరకితివి. ఇఁక నెక్కడకుఁ బోయెదవు ? అని యొకపంజరమున నుంచెను.

అంత నాలో నేను నాకు స్పష్టముగా మాటలాడఁగలుగుట బంధహేతువైనది గుణము దోషమయ్యెను నాపాండిత్య మిక్కడ జూపితినేని యీకన్య నన్నుఁ జిక్కించుకొని విడువదు గాన మౌన మవలంబించెదను సాధ్యమగునేని నేను వాగింద్రియమునే గాదు సర్వేంద్రియములను గూడ బంధించెదను. మొదట సంద్రియ నిగ్రహము లేకపోవుటచేతనే దివ్యలోకవర్తినగు నాకుఁ గడు కష్టదశ సంప్రాప్తము, అంత చండాలహస్తగమనము సంభవించినది. కావున సర్వేంద్రియనిగ్రహము పూనెదనని నిశ్చయించుకొని నిరశనవ్రత మవలంబించితిని.

చండాలకన్యక నాస్థితి జూచి మఱునాఁడు గూడ జలపానమయినఁ జేయకపోవుటచే మిగుల దుఃఖమునొంది మహాత్మా! పక్షులకు లభ్యమగుపదార్థము లెల్ల సహజము. వానికి భక్ష్యాభక్ష్యవిచారము లేదు. నీవు శాపవశమునఁ బక్షిరూపమునొందిన మహానుభావుఁడవని తోఁచెడిని. పక్షిదేహమున నున్నపుడావిచారమేల ? ఒకవేళ నేను చండాలకన్యక

నను సందేహమున్నచో జలఫలములు గ్రొద నుంచెదను. గ్రీ హింపుము. నేలపై నుంచినచో చండాలహస్తమునుండి యైనను జలఫలములు గ్రహింపవచ్చునని నియమవంతులే చెప్పుదురు. క్షుత్పిపాసలతో నిరాకరణము నీయాత్మ నేల బాధపెట్టికొన దవని చెప్ప నామె సౌమ్యవచనములకు సంతసించి గుణమును బట్టి చూచిన నామె చండాలకన్య గాదని యెంచి జలపానఫల భక్షణములు చేసితిని. మహామాత్రము వినవలెను.

కొంతకాల మయిన తర్వాత నొక ప్రభాతమునఁ గన్నులు దెఱచి చూడ చండాలవాటిక యమరపురివలెఁ గనంబడినది. నేను బంగారుపంజరమున నుంటిని. చండాలకన్యక నీసభాస్థలికి వచ్చిన వేషముతోఁ గనంబడెను.

ఆ మార్పునకుఁ గారణమే మని యడుగఁ గుతూహలము నాకుఁ గలిగినను గాని మానవవిధమైన నిష్ఠము లేక యడుగ లేదు. తర్వాత నను నీసభాస్థలికిఁ దీసికొని వచ్చినది. ఆమె నన్నేల బంధించినదో? తాను చండాలకన్యక యని యేల ప్రకటించికొన్నదో? నీసభకు నన్నేల తెచ్చినదో? నాకును దెలియదు. నీవలెనే నాకును వినవలెనని కుతూహలము గలదు. అమానుష లిపి యడుగుమన నామాటలను విలిపి నామె వచ్చి రాజనకెదుట నిలఁబడి ప్రగల్భతతో పల్కెను.

“ఓ రాజచంద్రా! భూలోకచంద్రా! కాదంబరీనయ

నానందచంద్ర! యీదుర్బుద్ధి తనచరిత్రమును, నీచరిత్రము నుగూడఁ జెప్పెనుగదా. వీనిహీనజన్మము దప్పింపఁ దండ్రి ప్రతిక్రియసేయుచుఁ గపింజలునిచే జాబాలియాశ్రమము విడువవల దని సందేశమంపినను కాగాంధుఁడై తండ్రియాజ్ఞ దాఁటి మహాశ్వేతాదర్శనమునకుఁ బోవ బయలుదేఱినాఁడు. అది వీఁడే చెప్పెనుగదా. నేనీదుర్బుద్ధికిఁ దల్లినగులక్ష్మినని తండ్రిదివ్యదృష్టితోఁ జూచి "యీయవినీతునకుఁ బశ్చాత్తాపము గలుగలేదు. ఇంకను వీఁ డధోగతి పాలగును. వీనిని బంధించి పశ్చాత్తాపము నొందునట్లుచేయు" మని నన్నాజ్ఞాపించెను. నేనట్లు చేసితిని. అతఁడు సంకల్పించినకర్మయును పూర్తియగును. మీకు శాపావసానకాలమును ఆసన్నమయినది. మీయిరువురకును శాపావసాన మేకకాలముననే యగును గాన నితని నీసన్నిధికిఁ దీసికొనివచ్చితిని. జనసంపర్కపరిహారమునకై చండాలజాతివార మని ప్రకటించితిమి. మీరు మీప్రియురాండ్రఁ బొంది సుఖ మనుభవింపుఁడు. జరామరణాదిపీడితములగు నీశరీరములు విడిచి స్వస్వదేహములఁ బ్రవేశింపుఁడని చెప్పి యాకాశమున కెగిరెను. ఆమాటలు విన శూద్రకునిహృదయము కాదంబరియందును, వైశంపాయనునిహృదయముమహాశ్వేతయందునులగ్నమయి వారువిరహవేదన నొందుచుండిరి. ఆవిరహవేదన మరణవేదనగా బ్రజలకుఁ గనఁబడెను. తుదకు వా రాశరీరములు విడిచిరి.

౯

అట కాదంబరి చంద్రాపీడునిశరీరమునకు యథాప్రాకారము పరిచర్యఁజేసి యలంకరించి ముఖముచూడ నొకనాఁడు పూర్ణజీవకళనచ్చుటయే గాక కంఠమునఁ బ్రాణమువచ్చినట్లు కనఁబడ నామె గాఢాలింగనముచేసికొనెను. ఆమెశరీరస్పర్శమున నాతఁడు సంపూర్ణజీవము నొంది యామె నాలింగనము చేసికొనెను.

స్త్రీసహజమగుభయ మామెకుఁ గలిగె నని యాతఁడు గ్రహించి ప్రాణేశ్వరీ ! భయమేల ? అమృతసంభవులగునప్సరసలకులమునఁబుట్టిన నీకరస్పర్శ చేతనే పునరుజ్జీవితుఁడ నయితిని. ఈశరీర మవినాశ యనియు, కాదంబరీహస్తస్పర్శనమునఁ దృప్తినొందెననియు నాఁడు ఆకాశవాణీరూపమునఁ జెప్పితిని. నీవు వినలేదా ? శాపవశమున శూద్రకుఁడను పేరితో మనుష్యశరీరమునఁ గాలము గడపితిని. ఇప్పటికి శాపావసానమయినది. చంద్రలోకమును ఈలోకమును నీయధీనములు. నీకుఁ బ్రియసఖయగు మహాశ్వేతకుఁ బ్రియుఁడగు నామిత్రునకుఁగూడ నాతోపాటే శాపాంతమయినది. అని చెప్పుచుండఁగా, పుండరీకుఁడు పూర్వవేషముతో మహాశ్వేత యిచ్చిన యేకావళి ధరించి, మునుపటికంటె నుత్తమమగుశరీరకాంతిపరిమళములు గలిగి కపింజలునితోఁ గలిసి యాకాశమునుండి దిగుచుండెను. కాదంబరి యాతనిఁజూచి ప్రియుని

కౌఁగిలివిడిపించుకొని పరుగున మహాశ్వేతవద్దకుఁబోయి యాం
లింగనము చేసికొని యామెకుఁ బుండరీకాగమనవార్త తెలిపె
ను. పుండరీకుఁడు చంద్రాపీడునివద్దకు రాఁగా నతఁడు పుం
డరీకునిఁ గౌఁగిలించుకొని "మిత్రా ! పూర్వజన్మసంబంధ
మున నల్లుఁడవు. అనంతరజన్మమున స్నేహబాధుఁడవు. ఇతర
బాంధవములకంటె స్నేహబాంధవమే యెక్కువగదా నాతోడ
నుండఁదగినవాఁడ వని చెప్పుచుండఁగా, కేయూరకుఁ డీవార్త
చిత్రరథహంసులకుఁ దెలుపఁబోయెను.

మదలేఖ మృత్యుంజయమంత్రజపము చేయుచున్న తా
రాపీడునిదగ్గఱకు వడిగాఁబోయి "యువరాజు పునరుజ్జీవితుఁ
డయ్యె" నని బిగ్గరగాఁ జెప్పె విలాసవతి శుకనాసమనోరమ
లతోఁ గలసి పరుగుపరుగునఁ బోయి పుండరీకునిఁ గౌఁగిలించుకొ
నియున్న చంద్రాపీడునిఁ జూచి, సంతసించి శుకనాసునితో
శుకనాసా ! నే నొకఁడనే పుత్రపునర్జీవనమున సంతసింపలేదు.
అట్టిభాగ్యము నీకును గలిగినది. అనియనుచుండఁ జంద్రాపీ
డుఁడు తండ్రికి సాష్టాంగనమస్కారము చేయఁ దండ్రి లేవఁదీసి
"కుమారా ! నాపుణ్యవశముననో నీయున్నభాగ్యవశముననో
నాకుఁ గుమారుఁడవు పుట్టితివి నీవు సర్వవంద్యుఁడవు. అది
గాక లోకపాలాంశములు రాజధర్మము నీయందే యుంచి
తిని. రాజధర్మమునఁ గూడ నీవే వంద్యుఁడవు. అని యాలిం
గనము చేసికొనెను. తల్లియగువిలాసవతియుఁ గౌఁగిలించుకొని

మిగుల నానందించెను.

అంతఁ జంద్రాపీడుఁడు శుకనాసమనోరమలకు నమస్కారము చేసి పుండరీకునిఁజూపించి "యాతఁడే మీపుత్త్రుఁడగు వైశంపాయనుఁ డని చెప్పఁ బుండరీకుఁడు సిగ్గునఁదలకొంచెము వంచుకొనెను.

అప్పుడు కపింజలుఁడు శుకనాసునిఁ బలుకరించి శ్వేతకేతువు నాచేఁ బంపిన సందేశము వినుము. "పుండరీకుని నేను కేవలము పెంచితినిగాని నీ కాత్మజుఁ డితఁడు. మీయందే యీతనికి స్నేహము మెండు. ఈతఁడే వైశంపాయనుఁడు. కావుననే శాపావసానమున నీయొద్దకే పంపితిని. ఉపేక్షింపరాదు. మఱియు నాజ్యోతిస్సు దివ్యలోకమువీడి యూర్ధ్వలోకమునకుఁ బోవనుద్యమించినది. ఇదే నా సందేశము" అని చెప్ప, పుండరీకుఁడు వినయమున శుకనాసుని యెడల సమ్రితచూపనతఁడు భుజశిరస్సునఁ జేయువేసి పట్టుకొని కపింజలునితో "కపింజలా! దివ్యదృష్టిగల శ్వేతకేతువునకుఁ దెలియదా! యీతనియందుగల స్నేహమునకుఁ బరిమితియే లేదు." అని పలుకుచుండఁగాఁ బ్రభాతమయ్యెను.

ప్రాతఃకాలమున గంధర్వరాజులగు చిత్రరథహంసులు మదిరాగౌరీదేవులతో సపరివారులయి వచ్చి సిగ్గుపడుచున్న పుత్త్రికలను జూచి సంతసించి, యల్లుఱఁ జూచి యానందమొంది వియ్యంకులగు తారాపీడశుకనాసులతో సంభాషి

చితసంభాషణములు చేసి యపరిమితానందము నొందిరి.

అంతఁ జిత్రరథుఁడు తారాపీడునితో "పరస్పరాభిరుచితోఁ స్వయముగా వరించి చేసికొనిన వివాహామే ధర్మ్యము. అయినను లోకవ్యవహారానుసారముగా జరుగవలసినవివాహమహోత్సవము మాపురమునకు వచ్చి జరిగింపుడు. మాకు దివ్యభవనము లుండఁగా ఈయరణ్యమున నుత్సవము చేయుట యేల? అన నతఁడు "గంధర్వరాజ! ఎక్కడ సుఖముగలుగునో అదియే దివ్యభవనము. ఎక్కడను అది లేదో యదే యరణ్యము. నాకిక్కడనే పుత్రదర్శనసుఖభాగ్యము గలిగినది. ఇదియే సుఖస్థానము.

మఱియు నీయల్లునియందు గృహసుఖము లింతకుమున్నే యుంచితిని. నీయల్లునిఁ గూఁతునుగొనిపొమ్ము. మీ రందఱును గృహసుఖము లనుభవింపుఁడు. అన నతఁడు మీ యిష్టప్రకారమే చేసెద నని చెప్పి కాదంబరీచంద్రాపీడులను దీసికొని హేమకూటమునకుఁ బోయి తనరాజ్య మల్లునికిఁ గానుకగా నర్పించెను.

హంసుఁడు మహాశ్వేతాపుండరీకులను దీసికొనిపోయి తనరాజ్యము పుండరీకున కిచ్చెను. వారు ప్రియురాండ్రఁ బొందఁగలిగినందులకే తృప్తినొంది యితరమంతయు మామగారలకే యర్పించిరి. కాదంబరి తాను వరించినప్రియునిఁ బొందుటచే నపరిమితానంద మొందియు, ఏదో విచారము హృదయ

మునను న్నట్టు విషణ్ణముఖుడై చంద్రాపీడుని “ఆర్యపుత్రా! మనకుఁ జావులును బ్రతుకులును సంభవించినవి. తుదకు బదుకుజీవితుల మయితిమి సరే. పాపము! పత్రలేఖ మనలో లేదేమి? ఆమె యేమయ్యెను? అనియడుగ నతఁడు “ప్రాణేశ్వరీ! ఆమె యిక్కడ నెక్కడను? ఆమె రోహిణి. నేను శాపవశమున భూలోకమున జన్మింపవచ్చుట విని ‘ప్రియా! నిన్నొంటరిగాఁబోయి మర్త్యలోకనివాసదుఃఖ మనుభవింప లేవు. ఉపచారములుచేయ నేనును వచ్చెద నని వలదన్నను మానక మర్త్యలోకమున జన్మించినది. నేను శాపవశమున జన్మాంతరము నొందినపుడు ఆమెయు మరొకజన్మము నొందఁబోవ వలదని నిర్బంధపఱిచి దేవలోకమునకుఁ బంపితిని. ఆమె నక్కడఁ జూడఁగలవు” అని చెప్పెను.

కాదంబరి యదివిని రోహిణియుదారతకును మహానుభావతకును పాతివ్రత్యమునకును స్నేహధర్మమునకును ఆశ్చర్యమొంది తానుచేసినపరిచర్య యెంత యని సిగ్గుపడి యూరకుండెను.

చంద్రాపీడుఁడు రెండుజన్మములనుండి యభిలషించిన దాంపత్యసుఖము నాఁటికి లభించినందులకు సంతసించి పదిదినము లక్కడనుండి యత్తమామలసెలవుగైకొని భార్యతోఁగలసి తల్లిదండ్రులపాదసన్నిధి కరిగెను. పుండరీకుఁడును భార్యాసహితుఁడయి యాతనితో నాశ్రమమున కరిగెను. చంద్ర పీ

డుఁడు తనతో మొదట వచ్చి సకలదుఃఖములు ననుభవించిన రాజవర్గము నాదరించి పుండరీకునియందు రాజ్యభార ముంచి వారలనందఱను పురమునకుఁ బంపెను.

తల్లిదండ్రులపాదసేవ చేయుచు జన్మభూమియందలిస్నేహమున నొకప్పు డుజ్జయినియందును, రోహిణియందలిగౌరవమున నొక్కొకతఱిఁ జంద్రలోకమునను, పుండరీకునియందలి ప్రీతిచేత నొక్కసమయమున లక్ష్మీనివాసమగు సరస్తీరమందును, గంధర్వరాజునందలిగౌరవమున నొకప్పుడు హేమకూటమునను నివసించుచుండెను. మహాశ్వేతాపుండరీకులును, కాదంబరీచంద్రాపీడులును నలువురును, పరస్పరము కలసిమెలసియుండి సర్వకాలమును సర్వసుఖములు ననుభవించుచుఁ బ్రజలకు సర్వసౌఖ్యములు గలిగించుచు నిట్లు తలఁచుచుండిరి.

లోకా స్సమస్తా స్సుఖినో భవంతు.